

CZIRÁKY IMRE

MEGKERÜLT A FÉL BOCSKOR!

Úgy reggel nyolc óra tájban megvolt még mind a kettő. Ott lógott Bezeg Bódi vállán keresztülvetve, annak rendje és módja szerint.

Boldog tulajdonosa meg-megállt, le-levette a válláról s elmosolyodva hallgatta az összekocogtatott bocskortalpak csengő pattogását.

Mi tagadás, legszívesebben felhúzta volna már a lábára, melyen igen félretaposott sarkú, sárszínű, megunt, öreg cipő díszelgett.

Lábára tekintett. Most látta csak, mily gyatra lábbelit hordott idáig! Meg aztán csak cipő! A városi ócskapiacon vette anyja most egy éve, mikor beállította szolgálatba. Pedig hát ha megfontoljuk, afféle rendes, igazi kisbéreshez a cipő nem is illős. Vagy csizma, vagy bocskor, de cipő...?

Hát igen. Ezután nem egészen így lesz már. Most már meg tudja keresni a maga kenyerét, és lám, már egyedül, a saját pénzén, a saját tetszése szerint vásárolhat is!

Egyelőre csak bocskort, mert abból a száz dinárból, mit béréből most kikapott, másra nemigen tellett. Megnézte ugyan a csizmadíák sátrát is, meg is tapogatta olyik ráncos csizma szárát, az árát is megkérdezte, de alkudni csak a bocskorosoknál kezdett, mint komoly vevőhöz illik.

Nem mondhatni azt sem, hogy meggyőződésből alkudott, mert szó, ami szó, maga sem sokallotta a hetvenöt dináros árat azért a szép pár bocskorért, melyet kiválasztott, és mely, hiába, mégis-csak a legkülönb volt az egész sátorban, de alkudott. Illendőségből, no meg azért, mert a rendes bocskorvásárlás erkölcsse rendes alkut is igényel. Hogy lássék, miszerint a vásárló komoly vevő, ki venni akar, de megfontolja, mielőtt keservesen szerzett garasát kiadná.

Most már túl volt a nagy eseményen, mely miatt a szállásról beengedték a vásárba, így dolgát végezve ödöngött a vásári forgatagban, bámulva a szállási béresnek ritka szenzációt jelentő látványosságokat.

Mire a bocskorhoz illő gyapjúharisnyát is begyömöszölte zsebébe, még kerek harminc dinárja maradt is. Nagy szó ez egy vásárban ödöngő, szállási kisbéres zsebében!

Aztán a harminc dinár is elment.

Legény a vásáron és még bicskát se venne? Harminc dinárra tartotta a késes, de lealkudta huszonötre. Egy dinárja bánta, hogy a cirkuszt megnézte, de megérte! Hogy mit ki nem találnak... Aztán a mézeskalácsszív, melynek kellős közepén gyönyörűsége sen szép piros rózsák tetején két fehér galamb csókolózik, megint három dinár volt.

A tehencslánynak, Verkának szánta. Mert mi tagadás, meg is ígérte. A maradék féldinárka elköltése volt a legnehezebb. Egymás után járt végig a sátrakat, hogy a sokféle cncsembencsem közül a legalkalmasabbat kiválassza, de dönteni nem tudott. A nap már magasan járt, melege mind erősebb, a vásár levegője mind porosabb lett, s amikor így eltikkadva a „piros vizet” áruló bosnyák kordéja elé ért, összefutott a nyál a szájában. Valamikor régen ivott már ő ebből a gyönyörűsége italból, kisgyerekkorában. Megkívánta. Halkan megkérdezte, mit kóstál egy pohár, s valósággal megörült, mikor megtudta, hogy maradék féldinárjáért kap egy pohárral. Egy hajtásra lenyelte, s aztán, mint aki mindent elintézett, nagy, lomha léptekkel megindult a városon keresztül hazafelé.

Ami a bocskort illeti, még akkor is megvolt mind a kettő...

A vásár zsibaja után a város zürzavaros forgatagába kerülő Bezeg Bódinak igazán nem csoda, ha a feje zúgni kezdett.

A cifra kirakatok előtt meg-megállt, s alig győzte a fejét kapkodni az úton száguldó autók, fogatok láttára. Hogy mi mindent ki nem találnak! – gondolta, amint itt is, ott is báméskodva meg-megállott.

Ekkor történt, hogy a fél bocskor – mármint az egyik a kettő közül – elveszett.

Úgy esett, hogy épp egy útkeresztvezésnél haladt keresztül, amikor valami éles ütést érzett a fején... megszedült, clesett, s csak arra ébredt fel, hogy rengeteg nép állta körül, ő meg ott fekvődött a sima aszfalton. Csak ennyi volt az egész.

A fejéhez nyúlt, ahol az éles ütés érte. Véres...

– Az anyja teremtésit... – morogta.

Felült. Egy ijedt képű úr hajolt föléje.

– Fáj? – kérdezte.

– Hát hogy a nehésségbe ne fájna! – nyögte.

Az ijedt képű a hóna alá nyúlt és felemelte. Monogramos selyemkendőjét a legény vérző fejére nyomta és azzal az út közepén álló autó felé vezette.

Az hagyta magát vezettetni, mert bizony, mi tagadás, igen kóválygott még a feje.

Csak mikor már az autó megindult, akkor eszmélt fel igazán Bezeg Bódi, mert ijedt mozdulattal kapta maga elé a kezében szorongatott páratlan bocskort.

– Hejnye, lemaradt a párja! – nyögte ki nagynehezen.

– Micsoda? – hajolt hozzá az ijedt képű.

– Aszondom, hogy lemaradt a bocskorom párja. Pejig most vettem százötvené!

– És a feje? Fáj?

– Fájni fáj, de azé megvan, hanem a bocskor, amhá tropa állócik, mer lemaradt, mondom, a párja.

– Nem baj, nézze... – szólt amaz, azzal három ropogós százdinárost vett ki tárcájából – itt van, fogjal Majd most beviszem a kórházba, ott beköttetem a sebét. Mindent kifizetek, bár igazán maga a hibás...

Az autó megállt.

Bódi szabadon levő bal kezével a belső lajbizsebbe tette előbb a pénzt, aztán a fél bocskort markolta meg, jobb kezét a véres selyem zsebkendőre szorította és úgy szállt le az autóról.

Bámész szemekkel állt meg a műtőszoba melletti orvosi rendelőben. Leült. Nyugodtan hallgatta, mint meséli el az ijedt képű a doktornak az esetet.

Most már megtudta, hogy ennek az autója ütötte el. Hm! – dörögte – ki hitte vóna még a reggeli itatáskor, hogy mi minden meg nem esik velem máma!

Közben egy rendőr is érkezett. A legény adatait kívánta feljegyezni és őt kihallgatni.

Bezeg Bódi nagy meghökkenéssel nézett át a másik szobába a rendőrrre. Hogy még nekik is valami bajuk lenne övele?!

De nini! A rendőr kezében az elveszett fél bocskor! Felragyogott a szeme. Odalépett.

– Emmeg az enyim, adja csak ide! – szólt és mosolygó arccal illesztette össze a bocskorpárt.

– Mutassa csak a fejét – szólt az orvos.

Bódi levette a véres kendőt és odatartotta a fejét.

– Na, nem olyan veszélyes! Menjen csak ide a másik szobába, majd az ápolónő lemossa a sebet, aztán jöjjön vissza, majd bevarrjuk!

Bódi megindult.

– Azután meg majd én is kihallgatom – szólt utána a rendőr.

Bódi kilépett a folyosóra. Megáll. Leveszi a kendőt a sebről. Megnézi.

– Épp hogy csak levedzik már... – dörögögi.

Aztán szétnéz az üres folyosón. Mit csináljon? Benn a doktor ezerféle gyilkos szerszámmal várja az ő fejét. Varrni akarja. Így mondta: be akarja varrni a fejét. No már mégiscsak! Meg a rendőr! Az meg azt mondta, ki akarja hallgatni. Hát hogy még most vallatassa is magát? Hát mi büne van, hogy épp vele van baja a rendőrnek is? Varrják is, vallassák is... ez már mégiscsak!...

– Hát mi hibádzik nekem? – kérdezte önmagától.

A bocskor előgyűtt, a seb épp csak, hogy levedzik, a piz a zseb-be...

Még egyszer szétnézett... a fehér selyemkendőt óvatosan a sebre igazította, báránnybőr sipkáját a tetejébe húzta, aztán csendes, sunyi léptekkel megindult a kijárat felé...

*

A pirosuló nap még nem bukott a láthatár alá, mire a tanyára ért. A bocskort ágya fölé akasztotta, aztán megindult az istállóba etetni.

Csak este, a kukoricamorzsolónál vette észre Matyi, a másik kisbéres a sipka alól kikandikáló véres kendőt.

– Hát téged mi lelt? – szólt oda.

– Jézusmárijám – ugrott fel a kosár mellől Verka.

– No csak csönd! – szólalt meg Bódi – mán kimostam a kútná!

Azzal halkabbra fogta a hangját, s legényes kérkedéssel, csak úgy félvállról, elkezdte mesélni, hogy is volt az, mikor három bánáti legény beléje kötött a vásáron, de ő nem hagyta magát, hanem amikor az egyik őt fejbe vágta, kirántotta az új bicskát s a vékonya alá taszította az egyiknek, mire amazok elszaladtak...

Minek bizonyosságául meg is mutatta az új bicskát Matyinak. Aztán újból a lajbizsebbe nyúlt s a három darabba tört mézeskalács szívet a piruló Verkának adta át, mondván:

– Ládd-e, a nyovoja üssön beléjük, ezt is összetörték! Meg ezt a kiskendőt is kimoshadd, mer ezt is neked hoztam...

Verka lángba boruló arccal vette kezébe a véres, kis selyemkendőt és sietős, anyás gondossággal cserélte ki tisztával...

MEGHALT MÁTYÁS KIRÁLY...

Nagy Verő János bátyám történelmi ismeretei között talán a legnagyobb helyet Mátyás király kora foglalja el.

Nem a reneszánszrajongó bámulata vagy a párjukat ritkító Corvinák művészi értékelése okozta ezt, mert valljuk meg igazán, a reneszánszról meg a corvinákról Nagy Verő János azt sem tudta, kanállal eszik-e vagy se, az a történelmi ismeret sem volt igazi ismeret, de történelem még kevésbé!

János bácsi becsületes juhász volt, már amennyi s amilyen becsületet a juhásztól követelni lehet!

Mert van külön juhászbecsület is, melynek paragrafusai, ha iratlanok is, de girbegurbaságban vetelednek akármelyik cifra nevű egeszület frakkos urak által alkalmazott szabályzatával.

Mert teszem azt, ha Verő János birkája a községi földeken vagy a Klein nagyságos úr földjén, vagy az özvegy báróné birtoka táján téved tilosba, azt a falu éppoly csendes, sunyi mosollyal veszi tudomásul, akár a vén juhász és pulija, kik a vetés sarkából gyönyörködnek a nyáj pusztításában, míg ellenben ha valamelyik buta kis báránka csak véletlenségből is beleharapna abba a kövér árpavetésbe, mely a szegény s öreg Gazsi Péter félláncnyi földcsekjén termett, már a puli is megbotránkozna talán s eszeveszett rohanással rohanna az első fütytérésre, hogy éles csaholásával megdobogtassa a hanyatt-homlok menekülő báránka szívét.

De hogy Mátyás királyra visszatérjek, bizony az ő viselt dolgait természetesen nem a világtörténelemnek hatalmas fólíánsaiból ismerte meg János bácsi!

Jancsika korában az iskolában hallotta először, János korában pedig egy kalendáriumban akadt rá a kedves históriákra, melyek a nagy király elmés, fordultatos élményeit mutató képek kíséreté-

ben tálalták fel az olvasóknak, s János bácsi korában is ez a kalendárium maradt kedvenc olvasmánya.

Csak egy baj volt!

A juhászélet magános élet, s mit ér a legszebb história is, ha nincs kinek elmesélnie!

Télen még hagyján! Ott az egyik vagy másik unoka mindig, s azok csillogó szemekkel hallgatják a furfangos meséket, a nagyobbik, ki már iskolába jár, olykor-olykor el is kapja a féltve őrzött kalendáriumot, melyben azok a szép „olvasások” vannak.

Ha nagyon jó kedvében van az öreg, odaadja egy-egy estére a szomszédoknak is, de reggel már visszakéri.

Mi sem természetesebb, hogy Nagy Verő János és Hunyadi Mátyás király közötti eme közismert kapcsolat bizonyos tekintélyt is adott a mogorva öregnek, ki természetesen soha nem mulasztotta volna el, hogy beszédjébe bele ne kevert volna egyet-egyet a híres históriákból.

Adta a kalendárium bőven! S ha a kalendáriumban nem akadt volna kádenciós história valamely eseményre, Nagy Verő János mégis tudott rá valamit.

– Mer hát Mátyás királlá is ijessfurmán történt eccé, amikó... és mondta, mintha ezt is a kalendáriumban olvasta volna.

De hát így van ez, a legeltetés a bárányon, birkán kívül a juhászfantáziát is növelni szokta.

Sajnos, fogytán a legelő, fognak a mesék is...

Minden história közül az tetszett legjobban az öregnek, melyben a bíróra huszonötöt veret az igazságos király. Ebből aztán világosan látszik az a körülmény is, hogy Nagy Verő János erősen szociális érzésű ember, viszont megszületik a gyanú is – nem is alaptalanul –, hogy Nagy Verő János és a törvénybíró sem ismeretlenek egymásnak.

No de az ilyen apró incidensek a mesterséghez tartoznak!

Telt – múlt az idő.

Fogyott a legelő, fogytak a birkák, erősen ritkult már a haj is Nagy Verő János fején, csak a gondok és Mátyás király meséi szaporodtak.

Ezek tartották a lelket az öregben, no meg az emlékezés a szebb

időkre, amikor még nagyobb volt a nyáj, több a legelő s nem csaptak olyan nagy lármát egy kis tilosba való legeltetésért, mint tegnap is az új rendőrőrmester, pedig igaza se volt.

A nyáj a töltés oldalában legelt, s csupán egy árva birka tévedt át a töltés túlsó oldalán levő bosztányba, hol állítólag lelegelte volna az aljegyző úr alig kikelt dinnyetábláját.

Szó, ami szó, Nagy Verő János mezőrendőri kihágás vétsége miatt beidéztetett a község házára.

Szúrós szemű, petyke fiatalember elé állították.

Röviden, fölcnyesen kérdezgette az öreget.

Az meg tempósan, megfontoltan válaszolt, mint aki biztos a dolgában. Szépen megmondta, hogy a birkák nem is voltak a tilosban, hogy a bosztányban a dinnye még nem is kel, s hogy az, amit az az egy birka állítólag lelegelt, nem is a dinnyehajtás volt, hanem papsajt, amiből nyilvánvaló az ő ártatlansága, s végezetül azt is megkérdezte az írnoctól, sunyi tisztelettel megadván neki a falun minden írnoznak dukáló jegyzői címet, hogy hol lakik a fiatal „jedző úr”, mer az asszony mára kitűnő tarhót készített, s kóstolóba akar küldeni a „jedző úrnak” egy tállal.

A kis írnok szigorú hivatalnoknak és puritán jellemnek mutatkozott azonban.

Szigorúnak, mert az aljegyző úr dinnyepalántáiról, puritánnak, mert egy tál tarhócskáról volt szó.

Ráförmedt az öregre:

– Maga engem meg akar vesztegetni! Hát mit gondol maga?

A kis írnokot még sohasem akarták megvesztegetni. Kis, lényegtelen másolások voltak eddig rábízva, s most ez az ügy is csak azért került őhöz, mert az aljegyző nem akart a saját ügyében intézkedni, s a szolgabírói ítélet kihirdetését az írnokra bízta. Nagy megbízatásának tudatában az igénytelen kis írnok szinte megnövekedni érezte magát, s a „vesztegetési kísérlet” felett érzett megdöbbenése szinte rikácsoló crejüvé tette a hangját:

– Mit gondol, ki vagyok én? Mi?! Majd megtanítom én magát!

Nagy Verő Jánosnak nagy gyakorlata volt az effélékben. Tudta, hogy az ilyen láрма, szidás eddig mindig azt jelentette, hogy a büntetés kicsi, s azért nagy a láрма.

Úgy látszik, gondolta, ez is csak afféle szidalom, mely mögött talán nem is rejtőzik büntetés.

Lehajtott fejjel, szóltalanul hallgatott.

A ksi írnok még jobban felbátorodott a hallgatáson, és hatalmát fenékig akarván élvezni, új lármába kezdett:

– Szemtelenség! Fizessen le rögtön száz dinárt, vagy... lecsukatom!

– Mennyit? Száz dinárt? – kapta fel fejét ijedten az öreg juhász.

– Száz dinárt! Igen!

– Azt már nem! – egyenesedett ki János bácsi – mer ez nem igazság!

– Miiit! – szörnyülködött a kis írnok. – Maga még mer a főbírói ítélet ellen beszélni? Hát jegyezze meg, hogy vagy fizet, vagy itt marad! S ha még egy szót mer az igazságról beszélni, letartóztatom!

S a nagyobb nyomaték kedvéért becsengette a rendőrvezetőt.

Nagy Verő János látta, hogy nincs mentség, vagy fizetni, vagy a dutyiba. Lélekben rettenetesen fájtnak neki ez a szörnyű igazságtalanság. Hogy azért a tíz-husz dinnypalántáért száz dinárt fizessen! Hát ez igazság?!

Morogva, nagy nekicihelődéssel nyúlt a lajbizsebbe, hogy ki vegye a száz dinárt. Oda a múlt heti tarhó ára! S ahogy ez eszébe jutott, fejébe szaladt a vér. Egy heti tarhó ára! És még az igazságról ne is beszéljen?

Odavágta a pénzt a kis írnok elé, a szemébe nézett, s keményen ropogtatva a szavakat, odaszólt:

– No, nemhiába, hogy meghalt Mátyás király...

E pillanatban lépett be a rendőrvezető.

A kis írnok felbátorodva rohant neki a juhásznak:

– No és...?! No, merje tovább mondani! No, folytassa, ha le akarja magát tartóztatni! Na, mondja tovább!...

A mord arcú rendőrvezető, Nagy János régi ellensége is közelebb lépett egy lépéssel, s ő is mondta:

– No és...?!

A juhász támadó állásba helyezkedett egy pillanatra, de a másik

pillanatban huncut mosolyba szaladtak szeme körül a ráncok, és csendesen mondta:

– No és... aztán eltemették...

Azzal rántott vállával egyet a szűrön s kiment az ajtón szó nélkül, s csak a néptelen folyosó csendjébe morogta bele:

– Az anyád!...

*

Nem telt bele egy hét, mire az aljegyző úr dinnyetáblája legszebb zsendülésbe kezdett, valami istentelen juhász lelegeltette az egészét. Nagy Verő Jánosra pedig még gyanakodni sem lehetett, mert aznap a határ túlsó felén legeltette a nyáját.

János bácsi pedig vasárnap délután, mikor hazajött a faluba pihenőre, új mesét mondott az unokáknak az igazságos Mátyás királyról, ki egyszer juhásznak öltözve lelegeltette az igazságtalan kolozsvári bíró kertjét bárányaival.

AZ ORVOSI RENDELET

Hiába volt minden erőlködés! Hiába mondta Domonkos Péter bátyánk, hogy felkel, mert hiszen ki kell mennie a Tiszára a varsákat megigazítani, hiába!...

Vera néni, a kissé erélyes, de hűséges és áldott lelkű élettárs nem engedett. Látta, hogy itt már a szép szó nem használ, azért előállt a nagyágyúval:

– Mécn kend a nyovojába! Hászen csak csúfságbú se sántikál kend az utcán végig?

Ez hatott. Domonkos Péter rendes szokása szerint ismét igazat adott élete párjának. Mert jól mondja az asszony, mit is gondolnának a népek, ha meglátnák őt furcsa, bicegő járással tipegni végig a falun a Tisza felé!

A lábájástól, mely már két napja gyötri, menni sem tudott. Hirtelen lepte meg a fájdalom szombaton este, ahogy a halászatból hazaért.

Megfázott. Másnap reggel már nem tudott a lábára állni. Trehoma lesz – mondták a szomszédasszonyok, s mind lelkesen ajánlotta a maga csalhatatlan orvosságát. Verka néni nehezen tudott az orvosságok közül választani. Mert Domonkos Péter szabad választópolgári mivolta dacára, sőt ellenére sem a maga feje után járt az ilyen főbenjáró dolgokban, amit a jelen eset is bizonyít, mert lám, még az orvosság kiválasztása is Vera néni hatáskörébe esett. Domonkos Péter mindössze csak annyit jegyzett meg, hogy belealapszik minden orvosságba, de egy kikötése van: be nem vesz semmit, így hát az orvosság is ehhez alkalmazkodjék!

Verka néni erősen feltette magában, hogy doktor nélkül is meggyógyítja az urát, mely szándékát élénken bizonyítja az orvosságos üveggé előléptetett bögre is az almáriumon. Az „orvosságot” ugyan Treszka néni, a komaasszony állította össze, de nem az a fő!

Ez az orvosság gyógyította meg Treszka néni előadása szerint Tót Mengyinét is a trehumából a télen, pedig az már egészen odáig volt. Még a pap is volt már nála, meg is gyóntatták! A bal térgyc pedig egészen össze volt zsugorodva!

Bizonyság erre most is Tót Mengyiné, ki már táncolhat is, mert azóta el is felejtette, hogy valamikor fáj a lába.

A Tót Mengyiné-féle csodálatos gyógyulás minden részletét aprólékos pontossággal elmondták Péter bátyánknak, s hiába fáj neki itt vagy amott, a Tót Mengyinének csak jobban fáj annak idején az is, és lám, mégis! Vera néni is, Treszka néni is, sőt maga a „bizonyosság” is ott volt, és Péter bátyánk minden sóhajtására, helyesebben nyögésére bizonykodva rávágta:

– Tudom, hiszen nekem is éppígy vót, csak nekem még sokkal nagyobb szenvedéllel! Csak használja kend, Péter bátyám, áldott egy orvosság ez!

Nagyobb hatás kedvéért fel is emelte az orvosságos bögrét, szakértelemmel megrázogatta, megszagolgatta a benne levő bizonytalan összetételű folyadékot, és újra kezdte a bizonyoskodást:

– Áldott egy orvosság ez, Péter bátyám, csak ne restellje kenegetni a térgyit vele! Ha máma nem használ, maj használ hónap! Láti kend, én is három álló hónapig kenyegettem, mire kigyógyútam. Áldott egy orvosság ez, jobb is, ócsóbb is, mind akit a patikába kotyvasztanak drága pizé!

A „három álló hónap” szöveget ütött Domonkos Péter fejébe. Hogy ő addig feküdjön? Ó, aki életében még sohasem feküdt betegen? Ó, aki a panyorbetegséget is lábon húzta ki? Nehéz volt ez még gondolatnak is!

Felesége a kis bádogtűzhely mellett foglalatoskodott. Főzött. Közben pedig folyton zsörtölődött:

– Mer tuttam én! Mer montam én, hogy eccer ez lesz a vége, mer az a sok ital csak megtermi a maga gyümölcsit!

Nem meggyőződésből mondta ezt a jó asszony, csak hogy valamit szóljon, mert valami okot csak kellett találni erre a szaggatásra.

Az ember hevert a lócán és hallgatott. Maga elé meredve nézte a mestergerendát, és látszott az arcán, hogy valami nagy elhatározásra készül. Az alacsony szoba kihasznált levegőjében az orvosság

búze összevegyült a tűzhelyen levő paprikás gőzével. A szabad, tiszta levegőhöz szokott halásznak szinte kibírhatatlan volt már ez a levegő. Türelmetlen lett. Fojtogatta a mellét valami. A szaggatások meg, dacára az „áldott orvosságnak“, csak nem akartak megszűnni. Hol térdben, hol bokában kínozták az öregot.

Déltájban már a pipa sem ízlett. A kitalált ebéd sem kellett. Ha pedig már Domonkos Péternek pipa sem kell, tarhonyás krumpliciprikás sem kell, akkor nagy baj van!

Most már Vera néni is meghökkent. Pár perces csend következett. Nehéz, sorsdöntő percek. Vera néni ijedt arccal nézett az urára, kutató szemével le akarta olvasni az arcáról, mit akar.

– Nem ér ez a kotyvaszték semmit se – dörmögte az öreg, ujjával az áldott orvosság felé bökve.

Vera néni nem szólt, de már kitalálta, hogy mire gondol az ura. Szerelmes Mária! Ez az ember orvosra gondol. No, de ha így van, hát nincs más hátra, hát menjen – gondolta magában. S mivel a családi jogszokás szerint övé volt a kezdő és döntő szó, kinyitotta az almáriom fiókját és odaszólt az embernek:

– Hát akkó semmi más tovább, kejjik kend fő, ehen a ruha, tiszta üngöt is adok, oszt mennyik kend a doktorhó!

Domonkos Péter ránézett az asszonyára, várt egy keveset, aztán ellenvetés nélkül engedelmeskedett. Nagy nyögés és szuszogás közt túrte, hogy az asszony felöltöztesse. Az felsegítette a vastag gyapjúharisnyára a csizmát, a duplabéléses pantallót, a báránybőrből való mejjedzöt, annak tetejére a lajbit s mindezt betetözte a subaszerű nagy duci, amit szintén fel kellett vennic Domonkosnak. Nem mert ellenvetést tenni. Megszokta már, hogy asszonyának több esze van, mint neki, ő csak engedelmeskedni tudott.

Vera néni, mikor párja fejébe nyomta a nagy báránybőrsüveget s kezébe a nagy meggyfabotot, clövett egy nagy, piros szélű kendöt, belekötött a csücskébe ötven dinárt s így szólt:

– Ehen a píz is, e! Száz forint! Asztán ne mafláskoggyik kend, hanem jó odafüleljen az orvosi rendeletre! Panaszojja fő kend, hogy a trahoma mán szombat óta kínozi kendet a térgyibe. Jól megértse kend, hogy mit rendöl a doktor, oszt ahhó igazoggyik ked pontosan!

Domonkos Péter lassú sántikálással lépkedett a belvárosi orvos háza felé. Részben restellte a baját, részben élvezte a nagy részvétet és érdeklődést, ahogy a kíváncsi természetű asszonyok úton-út-félen megszólították:

– Tán beteg kend, Péter bácsi?

Az öreg kelletlenül dűnnyögött valami válaszfélét, mert nem volt kenyerre a sok beszéd, de meg nem állt volna a világért sem, megfontolt, akkurátus sántikálással haladt tovább.

Az orvos a régi falusi doktorok fajtájából való, kedélyes, öreg bácsi volt. Rövid vizsgálat után meggyőződött arról, hogy komolyabb bajról szó sincs. Kedélyesen rávágott az öreg halász vállára:

– Oda se neki, Péter! Eszünk mi még halpaprikást ettől a láb-fájástól ezután is! Hanem a rendelésemet pontosan be kell tartani, mert különben baj lesz! Jól vigyázzon kelmed ide. Most így, ahogy van, elmegy a gőzfürdőbe, beül a gőzkamrába, ott ül egy jó darabig, ameddig csak bírja, aztán hazamegy és lefekszik. Értette? Ha pontosan betartja, amit mondtam, holnap reggel már kutya baja se lesz. Értette?

– Mit fizetek? – nyögte ki kis szünet után az öreg.

– Most ne fizessen semmit, majd halban leszámoljuk, ne féljen, nem veszünk össze! No, jól van, Péter. Hát megértette? Isten áldja!

Péter bácsi nagy lelki megnyugvással és még nagyobb sietséggel hagyta el az orvosi rendelőt. Még köszönni is elfelejtett.

Egyszerű gondolatvilága, lelki egyensúlya valósággal megbillent ama rettenetes tudat hatása alatt, hogy ő, Domonkos Péter, valódi beteg! Hiszen lám, még az orvos is azt mondja, hogy még baj is lehet. Különös gondot adott neki az orvosi rendelet, melyet viszont az otthoni rendelet alapján feltétlenül észben kell tartania. Hogy is mondta a doktor? S mint az ijedt gyermek ismételtette magában az orvos szavait... – így, ahogy van, rögtön menjen el a fürdőbe, üljön be a gőzkamrába... ameddig csak kibírja... különben baj lesz!...

Gondolatai annyira lefoglalták, hogy szinte meg is feledkezett a lábfájásról, és maga elé meredt tekintettel ballagott a fürdő felé.

Domonkos Péter bátyánk még életében sohasem látott gőzfür-

dőt. A háborúban nem járt, az ő katonakorában pedig ilyen encsem-bencsem históriák nem szerepeltek a katona életében. De nem is volt gőzfürdőre szüksége soha az életben! Megfürdött ő nyáron a Tisza vizében, s ha karácsony táján az asszony nagyon nyösztetette, hát legfeljebb beült otthon a nagyteknőbe és megtisztálkodott.

Éppen ezért kegyetlen gondolatok kínozták az öreget. Gőzkamra. Atyaúristen, miféle szerzet az? Szegényes gondolatkörében sistergő vasúti mozdony – vagy mint ő nevezte, a bika – alakja toltul előre, mit alapos bámulással megszemlélt ő már nemegyszer, bár felülni rá... még hála Istennek, meg sem próbált. De hiszen ez a bökkenő, mert az orvosi rendelet szerint abba a bizonyos gőzkamrába bele is kell ülni, így, ahogy van, és ameddig kibírja!

No meg aztán izgatta az is, hogy most megint urakkal kell beszélnie, kérdezzetnie kell stb., ami egy öreg parasztnak kimondhatatlanul nagy sor! Valósággal beleizzadt a töprengésbe.

Szinte felriadt, mikor a fürdő közelében Szabadi sógor rákiáltott:

– Hova ballagsz olyan búsan, sógorom? No, mi baj?

– Beteg vagyok, sógor – felelte Domonkos kelletlenül –, oszt most ehen e, orvosi rendelötre megyek a fürdőbe.

– Hászén akkó egy utunk van, mer én is oda mék!

– Oda? – kérdezte hirtelen feltörő örömmel Péter bácsi. – No, hála Istennek, mer én ússe valami nagyon vagyok ára járatos!

Kimondhatatlan öröm fogta el az öreget, még a nyelve is megoldódott, s olyan bőbeszédűséggel, amilyen csak tőle tellett, elmagyarázta az „orvosi rendeletet”.

– Oda se neki – felelte Szabadi –, az én trehomámon is, aki a karomba vót, csak ez segített. Most mán igaz, hogy csak fürdést veszek, no de azé maj megmutatom a gőzkomrát is! Mer az a gőzkomra, hajja ke, csak olyan komra, akar a többi, csak epp hogy padok vannak egymás tetejibe, meg hogy teli van szalajtva gőzzel. Csak be kék menni, igenyest föl a tetejibe a padoknak, oszt ott szuszog az ember, ameddig csak bíri. Mentü tovább, antú jobb! Csak az elejibe fura, kisübbet mán oda se néz az ember.

Domonkos Péter megvigasztalódva szedte magába a bátorságot a sógor beszédjéből, s minden különösebb izgalom nélkül lépte át a fürdő kapuját.

A sógor jegyet váltott. Utána ő is odaszólt tisztességtudóan:
– Adjon egy kártyát, aki a gőzkomrába szól!

De mikor már a kezében volt a jegy, kissé tanácstalanul nézett a sógorra. A sógor azonban már továbbállt. Péter bácsi szétnézett, s mikor látta, hogy a kártyát bizony senki sem iparkodik kilyukasztani – mint ezt ő hírből hallotta –, a sógor után iparkodott.

Beléptek az ajtón. Egynéhány meztelen embert látott, kiknek egyedüli ruházatuk egy kis kötényke volt, mások pedig lepedőbe burkolózva heverték a nyugágyakon, ügyet sem vetve a belépőkre. Péter bácsi zavartan bökött a sípkája felé s valami köszöntésfélét morgott, de bizony arra sem válaszolt senki. Szerencse, hogy Szabadi sógor még ott volt és megmagyarázta:

– Hát ehun a gőzkomra ajtaja! Oda maj bcmén ked, csak nem kő féni senkitül. Én majd amoda mék, csak elsőbbit itt hagyom a ruhám.

Ezzel Szabadi sógor el is tűnt az egyik fülkében. Péter bácsi az első pillanatban követni akarta, de aztán megtorpant.

Hm!...! Ide menni, oda menni, ruhát itthagyni, az köccsíg! Így is húsz forint vót a kártya – gondolta magában. Különben is, neki máshol van a dolga, mert az orvosi rendelet szerint neki egyenesen a gőzkomrába kell mennie! Nem is habozott tovább, hanem csendes, de határozott lépésekkel indult a gőzkamra ajtaja felé. A heverésző társaság egyik tagja éppen valami érdekeset mesélt, s így senki sem vette észre, amint belépett a kamra ajtaján.

A kitóduló gőz az arcába vágott. Pillanatnyira meghökkent s megállt. De abban a pillanatban térdébe nyilalt a „trehoma”, s eszébe vágódott az „orvosi rendelet” is és nem utolsónak az eddigi „köccsíg”!

Nagyot szippantott hát a gőzből, utána sokat és aprót. Ijedten állt meg a becsukódó ajtó megett. A gőz forrósága, a homály, a párával túlterhelt levegő megijesztette s pár pillanatig meg sem mert mozdulni, csak dülledt szemmel nézett előre. Lassan kialakult előtte a tárgyak képe. Meglátta a lépcsőzetesen emelkedő padot is. A sógor utasítása szerint felmászott annak tetejére óvatosan, lassan, mint aki nem tudja, honnan mily veszedelem csaphat rá. Leült.

Vastag meggyfabotját maga elé fektette és várt. A forróság las-

san átszűrődött a báránybőr ducin keresztül is. Izzadni kezdett. Feje kóválygott. Csak jönne már a sógor! De eh! Hiszen tudja tán az orvos is, hogy mit rendel! Nem kell megijedni! – biztatgatta magát s el is határozta, hogy bizony ő nem kérdez már semmit senkitől. Így szól a rendelet és punktum.

Csak ne volna ilyen kutya meleg! De hiszen azért gőz, hogy meleg legyen!

Az izzadság már patakokban folyt róla. Kínos zavarában a báránybőrsüveg után nyúlt s leemelte a fejéről. Kopaszodó, deres fejéről újabb patak indult meg. Hosszú, kajla bajsza szomorú megadással lógott le, összecsapott két végéről lassan csepegett le a víz.

Már-már ott volt, hogy felkel és kimegy. Hiába, nem bírja! De aztán újra eszébe jutott, hogy akkor megmarad a trehoma, a kőcszígnek tropa stb. Meg mit szólna Vera néni otthon, meg a doktor, meg a sógor?..

Az ám, a sógor! Jöhetne már! Még leszédül innen. Tüdeje már nagyon kívánta a szabad levegőt. Sóhajtott. Torka kiszáradt... Érezte, hogy ruhája alatt teste csupa víz... Görcsösen szorongatta a pad szélét...

Éppen ott volt már, hogy mégis kimegy, amikor az ajtó kinyílt s két fürdőző lépett be, kik rögtön leültek az alsó padra, észre sem véve a helyzet magaslatán gubbasztó öreget.

– Mfa kibírhatatlanul meleg a gőz! – jegyezte meg az egyik.

De erre már Péter bátyánkból is kitört a szó és kétségbeesett hangon szól le a magasból:

– Maguk csak kibírik ilyen pucéran, de én menten megfúlok!

Azok ijedten ugrottak fel s feltekintettek.

– De bácsi! – kiáltották. – Az Isten szerelmére, mit akar itt, miért nem vetkőzik le?

– Hászén ha az is benne lett volna az orvosi rendeletbe – szóló siránkozó hangon az öreg, de végső szavai belevesztek az alatt állók feltörő kacagásába.

A nevetésre összefutottak a fürdőzők. Zsibaj, fuldokló hahota.

Domonkos Péter kibírta a meleget, kibírta a trehomát, kibírta a gőzt, kibírta Vera néni évtizedes zsörtölődését, de hogy nevesse nek rajta, azt nem állhatta ki egy percnél tovább! Megrestellte

magát és csapat, papot, nevető fürdőzőket, a végre előkerülő sógort, gözkamrát, mindent otthagya rohant haza.

Az utcára érve szétnézett, egyet sodort csepegő bajuszán, aztán dörmögve sietett haza azzal a pótolhatatlan nyugalma meggyőződéssel, miszerint az orvosi rendeletnek mindenképpen elég lett tőve.

Pár nap múlva gyékénykosárral a karján beállított a doktorhoz:

– Meghoztam a halat a fizettség fejébe – mondta.

– Jól van Péter, jól van – szólt vállát veregetve az orvos –, no ugye, rendben van minden?

– Hát ami igaz, hogy hálá a jó Istennek, a térgyem már nem hasogati, de a nyovoja üssön bele mégis, mer az új bárányszőr ducim vargát rántott, meg a sípkám is elhagyíthatom már!... No, Isten áldja!

Az orvos tanácstalanul, bábmész szemekkel nézett utána, s magában mormogta:

– Mit beszél?... Duci?... Vargát rántott?... Jaj, Istenem, én hiába, sohasem tudom megtanulni ezt a paraszti észjárást! Ugyan mit akarhatott ezzel mondani?

És tündő fejszóválással vitte a szatyrot a konyha felé...

Özvegy Szabó Pálné azon hadiözvegyek közé tartozott, kik ritka becsületességgel siratták meg férjüket. Éveken keresztül nem járt a templomon kívül más társaságba. A templomba is azért járt, mert ott oly jólesett neki a sírás. Mert a templom áhítatos csendje a szomorú, mélabús gyászénekek felszakították olykor azt a sebet, melyet az idő már feledtetőleg gyógyíthatni kezdett.

Mert hiszen, nem mondhatni, várt rá! Megsíratta forró könnyekkel, meggyászolta a bús, magányos, dolgos nappalokkal, a meddő és sóvárgással, vággyal teli éjszakákkal, de mikor már mind hazajött, aki elment, akkor, amikor a háború már csak néhanapján került szóba, feledni kezdte ő is a fájdalmát. Még nem volt harmincéves!

Pedig de megszokta már, szinte hiányzott neki ez a félig mester-ségszen is szított fájdalom. Ez a fájdalom volt, mely a nagy gazdasági leromlások idején oly komollyá és számítóvá tette, ez vonta őt el a világi örömöktől, mint szokta mondani.

Tudja, édes szomszédasszony, nem mék én schová, mióta szegény jó Palim halálhírét vettem. Legjobb, ha az ilyen szegény özvegy otthun marad, oszt dolgozik a gyereke javáé.

Özvegy édesanyja is ott lakott vele. És dolgoztak azzal a szorgalommal, mellyel két olyan özvegyasszony tud, kiknek egy közös kincsük van, a gyermek, a kis unoka, az Andriská.

Az iskolába jár már. Karonülő volt, mikor az apja elhalt. Elcven, virgonc fiú, ki mindig az utcát rója, fákat mássza.

Most is éppen egy fáról kergeti le az anyja, ki ünneplőbe öltözve jön a templom felől.

– Gyüszs le mingyá, te akasztófa!

A gyerek, mint az apa nélkül nevelődött gyerekek szokták, könnyen, mondhatni hetykén felcl vissza:

– Mingyá!

Az asszony még szidná, de lépteket hall a háta megett, s mivel tudja, hogy úgyse jönne le szavára az elkényeztetett gyerek a fáról, otthagyja és továbbindul.

Az utána jövő férfi azonban már ott van, s módosan, csendesen odaszól.

– Aggy isten! Hun vótá, Rozi?

– A plébánián – feleli pironkodva –, máhó egy hétre énekes misét mondatok a Palié, most 10 éve, hogy elhalt.

Az ember, Szabó Péter jobb módú kiszgazda, özvegy már két éve. Felesége egy utcabéli, egyidős lény volt a mi Rozinkkal.

Szótlanul mennek pár lépést, mert Istenem, furcsa is az, amikor egy fiatal özvegy egy másik, szintén fiatal özvegyemberrel így összekerül az utcán. Senki sem hinné, hogy nincs közöttük valami, hogy nem számításból történt a találkozás. Azért pironkodik az asszony is.

– Hát jó ember vót, az Isten nyugosztalja – töri meg Péter a csendet –, de hát ez a világ sorja. Az én asszonyom is oda van több mint két esztendeje.

Ismét csönd. Szembejött valaki.

– Én is mondatam mán misét, énekeset, ne mongyák, hogy sajnáli az ura tüle.

– Lásd-e, rám meg aszongyák, hogy parádézok, mer hogy minden fertálesztendőbe mondatok egyet. Igaz, hogy megadom a mógygyát neki, de hát szegény Palim megérdemli.

Mikor ezt mondja, hangja kissé megre meg. Ki tudja, hogy a fájdalomtól-e, vagy attól a megszokástól, hogy meghalt uráról így beszélt mindig.

A fiatalembert megkapja a hang, a lágység, amivel az asszony beszélt, az érett és erőtől duzzadó asszony közölsége, ringó járása, s mikor a ház elé érnek, csendesen szól.

– Mán rég akartam vóna szóni veled, Rozi, valamirü...

Az asszonyon gyenge remegés fut át, arcát futó pír önti el s ki-lincsre téve a kezét szól:

– Itt lakunk, majd elgyüsz kisübbet, ha akarsz valamit.

– Hát majd kisübb itt leszck. Isten áldjon!

Avval lép is be az udvarra az asszony, restelli piruló arcát a férfi előtt, hamarjában a köszönésre sem felelt vissza.

Mert tudja ő, mit akar a férfi. Érti már, kire példálódzott a múlt héten is az öreg Fütüü Matyiné, mikor azt mondta:

– Kár érted, Rozim. Siratod furt az urad, mondatod a sok drága misét – ugyan, hogy az Isten bűnű ne vegye, az nem baj, de sehesse jó ez így, tudom is én. Kaphatsz te most is jót is, de meg a gyerekednek apa is köll, mer ládd-e hogy alig birsz vele. Tudok én is egy rendes, hozzád illő embert. Szót is vóna mán az, de nem szóhat, mer tudom is én, de aszongya, hogy mindég csak rísz a Pali után, meg az a sok parádés mise, meg tudom is én, hát csak szójj, ha rászánod magad!

Elgondolkozott s lassan arra vetette fejét, amerre az ura képe állt, s csendesesen, mint aki tudja, hogy nem mond igazat, odasúgja feléje:

– Lásd-e, mán a gyerek végett is muszaj!

Avval kiment a szobából. Még delet sem harangoztak, mikor az öreg Fütüüné nagy dicsértessékkal beköszöntött.

– Hát csak azé gyüttem, hogy gyühet-e a Péter estefelé, mer aszongya, mán beszét veled a dolog felü.

Az asszony elgondolkozott. Kötényc sarkával babrált s úgy mondta halkan:

– Tudom is én...

E pillanatban felhangzott a szüle rekedt kiáltása, amint a kertben valami miatt megint ráperel az Andris gyerekre.

– Látod – mondta a vén Fütüüné –, esse maradhat apa nekű! Meg fiatal is vagy. Meg minek még tíz esztendő múttán is az a sok parádés mise? Mer ott így a bús özvegy meg amúgy, oszt rísz mindég, senki se szól hozzád, pedig tudom is én, de az a Péter is ojan rendesfurma ember, dógos is meg nem is csúnya. Mi? Hát mit szójak neki?

– Hát – szóló Rozi – nem bánom, gyűjjön, de nem azé, mintha így vagy úgy... – itt közben mélyen elpirult –, hanem hát mivel a gyerek se maradhat apa nekű...

Fütüüné szapora léptekkel sietett, hogy a hírt megvigye Péternek.

Az estére el is jött, meg is beszélték a dolgot annak rendje-módja

szerint. S mint két özvegyhez illik, elhatározták, hogy ha már így áll a dolog, hát akkor a szüle holnap menjen a paphoz az iratkozás dolgában meg a mise ügyében is.

A szüle másnap be is állított, és sűrű köhécseles között elő is adta, hogy így meg amúgy, de hát ez a világ sorja, rendes, derék ember kéri, meg a gyerekek is nagyon köll az apai kéz...

Az öreg plébános helybenhagyólag intett mindenre, hiszen derék egy pár, és Istenem, hiszen tényleg a világ sorja!

Mikor már mindent elintézett a szüle, búcsúzaskor még visszafordult az ajtóból:

– Aztán, majd el is felejttem! Aszonta a lányom, plébános úr, hogy izé, az a tennaphó egyheti énekes mise... tán jobb lesz inkább, ha csendes lesz... Mer hát tudja a plébános úr, milyen a világi nép, hogy aszongyák, parádés mise, oszt így szomorú özvegy meg úgy, hát izé, úgy gondóta a lányom, hogy csak mongyon azé a pízé csendeset, mert hát a léleküdvösségre egyfurma, igaz-e, akar csendes, akar énekes, mer hát, izé, jó ember vót a Pali...

Dicsértessék a Jézus! Isten áldja meg plébános úr!

Az öreg Fütüyné pedig már pár nap múlva mondta is a sarkon:

– Látják, ketek! Tíz esztendeig parádés, énekes mise minden fertálesztendőbe, most mán jó a csendes is. No de illet! Hiába, ezek a mostani asszonyok! Hjjj, de ha ilyen a világ sorja!

KIÉ LEGYEN A FAKLUMPA?

Barsi tanító úr nagy igyekezettel taposott keresztül a decemberi sáron, mely az iskola utcájában mindent elborított.

Az első hó nyomai ott lapultak még az apró, nádas háztetőkön, de lenn a földön nehéz, vigasztalan sár terpeszkedett. Hólétől dagasztott, hideg, fagyos sár, mely megkeresi a legkisebb nyílást is a cipőn, ha ugyan le nem húzza azt a lábról.

A tanító után apró embercsemeték taposták a sarat, rongyos, nem az ő lábukra szabott lábbelikben.

Lám, a Cserge Pista is valaha jobb napokat látott, magas sarkú, női cipőkben igyekezik az iskola felé. A hegyes orrú alkalmatosságot csak a kócmadzag tartja rongyos kapcába és felemás harisnyába bújtatott lába fején. Mosónő az anyja, talán a jegyzőnétől kapta a cipőt harisnyástól.

Viszont Nagy Ferkó ferdére taposott teniszcipője is ékes bizonyága annak, hogy édesapja a patikáros úr kertjét ásta fel az ősszel.

Mire összeverődik a zsellérfalu apró házacskáiból a Barsi tanító úr gondjaira bízott hatvan gyerek, tarka kiállítás lehetne rendezni a sok rongyos, innen-onnan kapott és örökölt lábbelikből. Nem mondom, akad ott cipő és csizma, sőt alkalmas facipő is, mit klumpának tisztel magyarul a falu népe.

Ez oszt a célirányos alkalmatosság! Különösen, ha jóféle subadarabbal be van szegve a torka! Kicsit kopogós, az igaz, de a vizet sem engedi keresztül, szalmával kibélelve meleg is, s ha az ember megtanul benne járni, akkor meg egyenesen kész gyönyörűség!

Barsi tanító úr is e véleményen lehetett a faklumpát illetőleg, mert boldog mosolygással válogatta ki az iskola melletti boltban azt a nyolc pár facipőt, mit a közelgő karácsonyi ünnepekre ajánlódózott nagylelkűségi rohamában a boltos az iskola legszegényebb gyermekeink.

Nyolc pár facipő birtokában tagadhatatlan elérzékenyüléssel lépett be az osztályba Barsi tanító úr, és a katedrán ülve előbb hosszú, fontoskodó pauzát tartott, végignézett a dobogóra helyezett facipőket néma csendben bámuló gyermekszeregen, aztán minden szót tagolva mondta:

– Jöjjenek ki azok a „legszegényebb” gyerekek, kiknek nincsen rendes lábbelijük...

Hiába állt Barsi tanító úr nagyon szigorú ember hírében, az a híres iskolai fegyelem felbomlott egyszerre, s fürge mozgással termelt elő a padokból vagy negyven gyerek. Rongyos és vágyakozó birtokosjelöltjei a dobogón sárguló facipőknek.

Szegény tanító úr csak most hökkent meg igazán, és aggályos fontoskodással látott hozzá, hogy a negyven kis rongyosból kiválassza a nyolc legrongyosabb, de legboldogabbá teendő gyermeket.

Nehéz munka volt, de egyórai keserves válogatás után végre annyira jutott, hogy csak egy pár facipő maradt gazdátlan. Jaj, de hát arra is két toprongyos kis igénylő meregette vágyakozva csillogó szemét.

Cserge Pista, kezében a jegyzőné cipőjével, váltig bizonykodott, hogy ez a cipő elől szűk, hátul bő, a lába is mindig ki-kibicsaklik belőle... De Nagy Ferkó sem hagyta magát, és sokatmondó mozdulattal mutatott vres kezével a patikáros úr teniszcipője talpán tátongó tekintélyes nagyságú folytonossági hiányra.

Barsi tanító úr izzadságtól gyöngyöző homlokkal játszotta bölcs Salamon szerepét, de hiába minden, ha a Csergének, se Nagyéknak nincs semmijök! Más házán lakó sokgyerekes család egyik is, másik is.

Azazhogyan várjunk csak!

Van a Csergének egy göndör szőrű malacuk is! No de mit ér, mikor Nagyéknak is éppolyan göndör szőrű malacuk van, hiszen Pista és Ferkó együtt legeltették még nem is olyan régen őket a domboldalon...!

Az iskolai csengő már a négy órát jelezte, a többi osztályokból hangos zsidajjal mentek a boldog karácsonyi szünetre haza a gyerekek. Csak Barsi tanító úr osztálya várt még drámai feszültségben

az ítéletre, kinek lesz jobb karácsonya, Ferkónak-e, Pistának-e?

Ugyan kié lesz a faklumpa?

Szegény Barsi tanácstalanul nézte a frakaszemet néző két gyermeket, tekintete a jegyzőné cipőjéről a patikuséra, majd meg a sárgán vigyorgó facipőre ugrott, s aztán fájdalmas türelmetlenséggel bökte a gyerekek felé:

– Hát mit csináljak? Nemcsak a szegénységtek egyforma, de lám, még a kocátok is, ahogy a többiek mondják!

És most... most fölragyogott hirtelen Nagy Ferkó szeme, mert valami perdöntő fontosságú dolog jutott az eszébe, s félig kiáltva tört fel a melléből:

– Igen ám, de tanító úr, kérem, a Csergéeék disznaja januárban megfiadzik, a mienk meg nem!

Bizonykodó morajlás kísérte az osztály részéről Nagy Ferkó szavait, s Barsi tanító úr nagy megkönnyebbüléssel állapította meg, hogy ha ez így van, akkor minden kétségen felül áll, hogy a Ferkót illeti meg a facipő. Majd karácsony utánra szerez Pistának is egy párat, de most... ez a facipő... Ferkóé lesz!

Megkönnyebbült lélekkel indult haza Barsi tanító úr is, az osztály is, vígan cuppogott a sárban nyolc pár aranysárga, új facipő, csak Cserge Pista ment haza egyedül, szomorúan, s mihelyt hazaért, első dolga volt, hogy amikor senki sem látta, a jegyzőné hegyes orrú cipőjével nagyot rúgott egyetlen vagyunkájuknak, a göndör szőrű kocának gömbölyödő hasába, s csak annyit mondott keserű dühvel:

– ... ne!

ARANYSZŐRŰ KIS BÁRÁNYKA

Szállott, szállingózott... Úgy jött, szép lassan, szél nélkül. Mind sűrűbbek, mind nagyobbak lettek a hópelyhek, és Karácsony böjtjére olyan fehér, olyan szépségesen fehér lett a falu, hogy öröm volt nézni! Meg hallgatni is! Mert valami különös, édes muzsikája van a karácsonyi hócsés csendjének. Csak szív kell a meghallásához!

Ebben a szüzi fehérségben pedig, mely előnti a falut, a határt, az egész világot, annyi varázslatos szépség van, hogy bajos azt leírni! De szív kell a meglátásához!

A sok apró házacská, mint megannyi kuncogó, boldog gyerek lapul meg a karácsonyi ajándékba kapott, angyalszötte, fehér takaró alatt. Nem is takaró az már, hanem igazi, tömött, pelyhes dunna! Fehér, meleg, illatos, friss huzatú! Be is bújnak alája, csak épp hogy kandi szemük kukucskál ki nevetve, belebámulva a karácsonyi szépségekbe. Házacskánkint két mosolygó ablakszemecske. Némelyiknél csak egy. Ki milyen.

Némelyik házacská-gyerekecske huncutkodva még pipára is gyújt, s olyan szép, kék, bodor füstkarikát ereget ki a dunna alól, hogy kékebbet, bodorabbat talán senki soha! Pedig dohánya a régi, de a füstje, hiába, csak szebb most! Talán illatosabb is, ki tudja? Bajos lenne utánaszagolni, mert egyenesen az ég felé bodorodik a magasba!

Mondom, némelyik így pipázgat. Némelyik... nem. Ki milyen.

A takaró alatt és felett pedig valójában muzsikál a karácsonyi csend. Tisztán hallani a hópelyhek játékos magasságából a csilingelő angyali muzsikát. A dunna alatt pedig... Csak egy pillantást kell vetni az ablakszemekre. Némelyiknek csak úgy világol, csak úgy csillog mind a két szeme, mosolyogva, árulkodva, hogy igen, odabenn nevetnek, kacagnak, szeretnek boldogan! Karácsony van!

Mondom, némelyik szemecske így kacag, csillog. Némelyik... mintha... talán... biztosan kacag, hiszen karácsony van, de valahogy közletről mintha mégis könnyfátyol borítaná... Azért lehet az is, hogy a kacagástól, hiszen karácsony van...

Egyik ilyen, másik olyan. Ki milyen.

Igen érdekesek ezek a pöttöm kis falusi házacsok!

Úgy élnek, mint a komoly, nagy, városi házak. Bennük is nevetnek, bennük is sírnak: élnek. Csak mint a mesékben, a törpék országában, itt is minden olyan kicsinek látszik. Pedig a kacagás itt is édes. Íze van. Mint az akácméznek. De a könny íze itt is sós. Ha talán a zokogás halkabb is.

A karácsonyi szent csendesség azonban eltakar mindent a fehér angyaldunna alá, s ha mégis, kíváncsiskodva látni akarnánk valamit, hát bizony nincs más hátra, mint benyúlni a dunna alá és fülön csípni itt mindjárt, mondjuk ezt az első, sarki kis házacsokát, Jani Tamásékét, melynek két csillogó ablakszeme csak úgy ontja magából a sok boldogságot.

Mondanom sem kell, hogy a házacska fülecskéje maga a félig nyitott pitvarajtó, melyen, mint a mesékben szokás, éppen most lép ki Roza néni, a gazdasszony. Meleg gyapjúkendőt kanyarított nyaka köré, alig látszik ki a szeme alóla, mégis lelkendezve mondja a levegőre érve.

– Jaj, hálá Istennek, de szép karácsonyunk lesz!

Aztán befordult a kamrába. Van ott minden! Csak... mint a mesében, a törpék országában, mindenből egy pirinkó. Egy tál főtt szilva, egy tál hidegre fagyott mákos guba, amott egy ibrik méz, emitt alma és fokhagyma, amit mézzel szokás enni a szentestén, a polcon pedig rengő-ringó kocsonya vagy négy tányérral, melyet pedig ősi szokás szerint az éjféle mise után szednek bicskahegyre. Nincs is annak párja a világon! De csak éjféle mise után!

Mondom, van itt minden!

Boldog topogással tart szemlét Roza néni a karácsonyi kincseken, aztán felkap a sarokból egy szakajtó diót. Délután van már! Lassan majd kezdenek már szállingózni a fiatalok. Kártyázgatni éjféle miséig. Ennek már ez a rendje-módja karácsony böjtjén.

Ahogy siet befelé, a nyíló szobaajtón szinte kiömlik a boldog

zsibaj hangja a karácsonyi dió láttára, s ő még meg is toldja az örömet a lelkendező, boldog kiáltással:

– Jaj, hálá Istennek, de szép, fehér karácsonyunk lesz!...

Emezt a másik házacsát már bajos lenne fülön csipnünk.

Alig látszik ki a hódunna alól. Csak egy szemét hunyorgatja. Az is, mintha homályos lenne. Füle meg tán nincs is. Csukva van a pitvarajtó. Kicsi kéményét is hiába ékesíti a hóesés ezüst kupakkal, csak csonka marad az, és ami a legmeglepőbb, füst sem bodorodik belőle.

Félszemű ablakán díszes, csipkés, de átláthatatlan függöny... jégvirágból. Nem mesél az a hályogos, félszemű ablak semmit. Üres az is. Hiányzik belőle a piros pántlikával átkötött karácsonyi búza is, a karácsonyi kis báránycák is, pedig majd minden ház ablakában ott díszlegnek azok. Agyaghúsú, fehérre meszelt, vattagyapjúval fedett, suta, de szalagos és boldogságot lehelő kis báránycák. Karácsonyi örömöcskék. De itt hiányzanak.

Pedig hej, szerte a faluban talán sehol sem emlegetik azt a karácsonyi kis bárányt olyan meleg, olyan szívfájdítóan vágyakozó hangon, mint itt, özvegy Domonkos Mihályné házában! Ott benn, a harmadnapja fütetlen szobában az a két gyerek. A Fercsi meg a Mihálka.

Az anyjuk munkában van. A patikároséknál kell még ma csig lennie. Karácsonyfát díszíteni, ünnepi előkészületekhez holmi külső munkával segíteni. Nem menne, dehogyan menne ő karácsony böjtjén dologba, de hát a legjobb bejáró helye a patika. Tegnapelőtt is ott mosott, tegnap ott vasalt. Meg a mai napszám. Kellene nagyon a pénzecske, hiszen olyan üres az a kis kamra otthon! Aztán a Mihálkának sincs mit magára vennie. No meg, Isten ne vegye bűnül, de hát ha a patikárosék karácsonyfája kész lesz, csak szokott ott a végén maradni egy-egy gallyacska, kis törmelék cukor meg hummiegymás a Tiborka karácsonyfájáról... és abból de gyönyörű karácsonyfát tudna ő csinálni annak a beteg kis gyerekeknek, a Mihálkának!

Mert tüzes a lelkem. Petics-e, torokgyík-e, ki tudja? A Madárék Pistája is épp így volt, most két hete. Annak se hívtak doktort,

csak megkenték a gyerek nyeldekklőjét petróleumba mártott lúdtollal, mert hogy a torkát fájlalta, és lám, jobban lett!

Pedig a Mihálka halálosan rosszul van. Arcán a halál rózsái ülnek már, torkát a diftéria fojtogatja. Anyját nem keresi. Megszokta már, hogy az dologban van, a „kinyérke” után.

Ott hánykolódik a gyerek a lócán, és Fercsi, a bátyja tartja szóval.

– Nem figura, amit mondok, Mihálka, mer maga az öregpap monta még pinteken az iskolába!

– Oszt hogy mondta? – lihegte a lázas gyerek.

– Aszongya, no gyerekek, hát oszt láttatok-e már aranyszőrű kis báránykát?

– Aszonta, hogy... aranyszőrű?

– Azt. Meg aszongya, mer ha nem láttatok, oszt ha jök lesztek, hát majd teszek rúla, hogy karácsonyra a templomi kis betlehembe csupa aranyszőrű kis bárányka kerügesse a Jézuska böcsöcskéjét!

– Fercsi... taval még csak... amojan cimpla fehér vót... minnyája... ugye...? – nyögte ki a gyerek.

– Ojan. De most mind aranybú lesz! Aszonta az öregpap. Arany-szőrű! Aszonta. Hát maj meglátjuk, kiteljesedik-e?

Egy darabig csendesség lett. Mihálka láza folyton erősödött. Beszélt, folyton beszélt. Az aranyszőrű kis bárányról, mely láztól fűtött fantáziáját keservesen marcangolta.

– Aranyszőrű... kis... bárányka... aranyszőrű...! Ott szalad...! Fercsi... fogd meg... hozd ide... Fercsi...!

Keze rángatózva kapott fel a levegőbe a lázaranyozta karácsonyi kis bárány után.

A bátyja nemigen értette meg ezt a lázas állapotot. Hiszen ő maga is az aranyszőrű kis bárány láza alatt gyötrődött. Hogyisne, amikor éppen ma délután, a litánia alatt rakják ki a templomban a betlehemet azokkal az új, aranyos bárányokkal! Délben mondta a szomszédék Pistája. Valahány gyerek csak van a környéken, mind ott lesz a litánián! Ő meg, lám, nem mchet. Beteg a Mihálka. Vigyázni kell rá, míg anyja haza nem jön. De mikor lesz az? Csak estére,

– Fercsi... ! Hallod-e...! Csenget... aranyszőrű kis... bárány...!

A szenvedő kis beteg felugrott az ágyon és úgy kapkodott a levegőbe.

– Fercsi, hallod...!? Csenget...!

Fercsi nagy komolyan figyelte.

– Maradj, no, nene, hiszen csak épp hogy beharangoznak a litániára, azt hallod!

Mihálka levegő után kapkodva, zihálva esett vissza az ágyra. A bátyja betakargatta.

– Arany... szőrű... kis... báránka – suttogta csökönyösen, de mindig halkabban.

Aztán elaludt. Úgy látszott, hogy alszik. Hörgött is. No de nem csoda, ha a torka fáj! Meg aztán Fercsi már reggel óta hallgatja ezt a hörgést. De azért valahogy nagyon sajnálta a kis öccsét. Mert lám, neki még holnap sem szabad megnézni a kis betlehemet, mert beteg. Ő meg elmehet. De csak Mihálka nélkül. Pedig úgy eseng szegény érte! No, de majd megnézi ő helyette is holnap, vagy ha hazajönne az anyjuk... talán még most, délután! Aztán majd elmondja ő! Miféle az a bárány! Aranyszőrű-e?

Jaj, de mi lesz, ha holnap se engedi el az anyja?

Odanézett a betegre. Mintha csendesebb lenne. Csak a szája mozog. Odahajolt föléje.

– A...rany...sző...rű...bá...rány...ka...

Ezt értette ki a suttogásból.

Hirtelen felállt. Fejébe nyomta sipháját, csendesen kilépett az ajtón és megindult rohanvást a templom felé!

Hát a kis betlehem, az ott volt valójában. Úgy, mint tavaly karácsonykor, csak... hiába, az öregpap betartja, amit mond...: csupa aranyszőrű, csillogó bárány a tavalyi egyszerű, fehérek helyett! Körös-körül!

Odafurakodott, hogy közelről lássa. Persze, ez nem ment olyan könnyen!

– Ne taszigájj! – suttogták oda mérgesen az elől állók, akik a világ minden kincséért sem mozdultak volna a helyükből.

Fercsi egy darabig türtöztette magát, de aztán, amikor látta, hogy türelemmel itt nem sokra megy, akkorát taszított bizony az előtte álló és helyéről mozdulni végképp nem akaró Pataki Sanyin, hogy az nekiesett a Németék Terkájának, az meg a betlehemnek... és... lett olyan, ami még soha!

A jámbor falusi kezek által faragott, díszített, festett, aranyozott kis „betlehem” bizony lecsett az asztalkáról. Pedig még áll a litánia! Mire Antus bácsi, a harangozó odaért, már szanaszét gurultak a kis szobrocskák, báránycák, mind, mind. A gyerekhad meg Antus bácsi közeledtére szétrebbent volna, ha a nagy menekülésben egymásra nem esnek! Az lett aztán így belőle, hogy a mi Fercsink, aki pedig bűnössége tudatában a legjobban szeretett volna menekülni, csak azon vette észre magát, hogy ő bizony fekszik a templom hideg kövén. Őrajta meg vagy két-három gyerek!

Ahogy tápáskodna fel s ahogy rángatná le magáról a többit, kapaszzkodó keze rátapint valamire...! Dobogott a szíve az ijedtségtől amúgy is, de most... most rettenetesen dobbant...! Érezte, hogy a szétgurult betlehem egyik kis báránycáját ragadta meg markoló kezével...!

Majd megakadt a litánia a keveredés folytán. Még a tisztelendő úr is hátranézett, ami megint csak ritkán esik meg! Antus bácsi egynéhány segítségére siető asszonnyal sietve kapkodta fel a szétgurult kis kegytárgyacskákat, báránycákat.

Mit szaporítsam a szót? Meg is lettek azok a kis báránycák mind... egy kivételével.

Mert avval az egy aranyszörű kis báránycával Fercsi loholt ki a templomból, haza... hogy megmentassa Mihálkának...

Nem akart ő lopni, nem, csak... Ez úgy magától adódott, hogy a báránycáka a kezébe került, aztán szaladni kellett, s mikor már kint volt a templomból, hát bizony bajos lett volna már visszafordulni vele. Így hát oda se pillantott a kezében szorongatott báránycára, hanem loholt hazafelé.

Ahogy bevágódott az ajtón, elfulladva kiáltotta a lóca felé.

– Mihálka...! Ehen e...! Hozom!

Mihálka meg se mozdult. Csak feküdt. Hanyatt. Csendesen.

Fercsi gondolkodott egy darabig. Alszik. Nem bántja. Aztán mégis csak költögetni kezdte.

– Mihálka! Néccsak, no...! Mondom, ehen a kis báránycáka! Aranyszörű...!

Megrázta az öccsét. De rögtön ijedten kapta vissza a kezét. Csend.

Dermedve nézett oda az ágyra... ott imbolygott az ágy körül, kezében az aranyos báránkával... ijedten... ügyefogyottan... Aztán felsikoltott rémülten.

– Mi-háál...!

Hiába költögette...! Szóltgatta sírva, hangosan, halkán, de hozzányúltni már nem mert.

Öklével törölgette szétfolyó könnyeit... Aranyos is lett a szeme alja tőle, mert hogy az aranyos kis bárányt még akkor is szorongatta a markában. Hogy ráeszmélt, újra közelebb mecrészkedett a kis halotthoz, és szepegő, szaggatott sírás közt belcceröltette dermedt markába az aranyos bárányt.

– Mihál...ka, ehen e... az arany...szőrű kis bárányka... Meg... hoztam...!

Aztán riadtan újra fejébe nyomta sipkáját és menekülve rohant a patikába, hogy híradással legyen az anyjának.

Már sötétedett.

Az apró házacskák még jobban alája bújtak az égi dunnának, és apró ablakszemeik sorra kigyulladtak. Csak úgy kacagott némelyikből a karácsonyi békesség öröme...

Özvegy Domonkosné házacskájának félszemű ablaka sötét maradt. Nem volt semmi fényesség.

Csak egy könnyemosta, aranyszőrű bárányka villogott kopott fényvel a halott gyerek kezében...

A hó meg csak takargatta tovább az apró kis házacskákat. A fényesebb szeműt is, a fátyolosabb szeműt is... Ki milyen...

ANDRISKA MEGSZÍDÜL

A gyerek már a kocsin ült és jobb kezében a vastag gyeplőszárat szorongatta. De csak úgy félkézzel, emberesen.

Az apja meg az anyja tempós sietséggel cihelődtek fel melléje az ülésre. Marci bácsi, az öreg béres is ott állt a kocsi mellett, tett-vett, mintha dolga lenne még a kocsi körül, pedig csak búcsúzni akart Andriskától.

– Oszt csak ne ijedezz azoktú a gyengemejjú városi siglajcoktú! Ha nagyon kényeskenne valamejjik, csak taszidd mcjjbc, a lábaddá meg gáncsódd el, ahogy én mutattam! Oszt ne ríj sose, az anyád!...

Marci bácsi elérzékenyült. Hogy ezt leplezze, két erőset szippantott a cseréppipából, kérges tenyerével nagyot vert a Ráró farára, mintha a legyeket hajtaná, aztán folytatta.

– Oszt a bötüt is csak módjává! A tanétónak meg a szeme közé nézz, ha szósz neki valamit!

Aztán huncutkodva közelebb hajolt.

– Ha meg úgy kerüne a sor, hogy hummiegymás miatt vágatás lenne az oskolába, hát csak idejibe gyugd a kalapod vagy a sipkád a nadrágsorogjába!

Már felült az apa is. Marci bácsi a legutolsó pillanatra várt. Felnyúlt az ülésre és a fiú hátán levő iskolai tarisznyába dugott valamit, aztán szelíden hátbaverte a gyereket. Andriska megtapogatta a tarisznyát és könnyfátyol alá rejtett szembogarának kigyulladó, boldog csillanása mutatta csak, hogy végtelenül örül Marci bácsi ajándékának, a régóta áhított „halas” bicskának.

– Jézus segíj!

A kocsi megindult. Andriska szorosabbra markolta a gyeplőt, mit kezében hagyott az apja. Nem mert hátránézni. Csak kétszer nézett oldalt. Egyszer, mikor a Finánc kutya utolsót vakkantva lemaradt a kocsi mellől, hogy visszakocorázzék a szállásra, és másod-

szor, amikor a földjük végén a Jancsi kanász cnyújtott hangon utánuk kiabált

– Andri-is!...

De akkor is csak egy pillantást vetett feléje, semmit nem válaszolt, kemény tekintettel nézett az út közepére és megigazította a gyeplőt a kezében. A szeme könnyben úszott.

Jó huja volt, mire a városba értek! Már állt a piac, éppen azért be sem álltak a kocsival a Szülিকে házához, hanem egyenesen a tett-helyre tartottak. Andrist a kocsin hagyták. Leszedték a kocsiról az eladni való portékát, és elszéledtek, ki-ki a maga dolgára.

De nemsokára jött az anyja. Az egyik kezében vadonatúj palatáblát tartott meg egy aranyos hegyű palavesszőt.

Andris kezébe vette mind a kettőt. Megforgatta, megtapogatta, de arca semmi különös örömet nem mutatott. Aztán szájába dugta az aranypalavessző végét és komoly arccal belekaristolta egy görbe vonalat vele a fekete mezőbe. Anyja mosolyogva tekintett oda.

– Egyem a szívit, akar a kis mö berű! No, csak rakd a tarisznyába, oszt gyűj, maj mámma kávéit frustukolunk ott a sarkon!

Andris leszállt a kocsiról. Ahogy aztán a táblát elhelyezte a tarisznyában, a kezébe akadt a kis halbicska. Gyönyörködve vette elő, kinyitotta... aztán megszólalt:

– Én mámma inkább hurkát chetnék!

Anyja megértően nézett a halbicskára.

Ökölnyi hurkadarab került kiszáratva a tarisznyába az aranyos palavessző mellé. Utána mind a ketten elfogódott szívvel lépték át a városi iskola küszöbét.

Korán volt még, alig kezdtek el szállingózni a diákok. Nagy bajszú iskolaszolga igazította őket útba, és megmutatta nekik, melyik az első osztály. Andrisnak menet közben Marci jutott az eszébe. Annak is van ekkora bajsza! Csak kicsit formásabb!

Aztán Andriska ott maradt az üres osztályban, mert anyjának sietnie kellett vissza a kocsihoz. De különben is, mire várt volna? A gyereket bejelentették még a múlt héten a tanítónak, hogy csak most jöhet, a táblát, palavesszőt megvették, a gyerek is itt van, itt maradt... bizony ott maradt a szegénykém! Nem szólt az egy szót

sem, mikor egyedül maradt, csak óvatosan leült az egyik padba és ijedt szemmel nézett az anyja után, mikor az becsukta az ajtót.

A rászakadt csendességben ijedten meredt az ajtóra, visszajön-e? Nem jött biz' azon be senki.

Nagyot nyelt. Várt egy darabig, aztán újra nyelt egyet. A harmadik nyelésnél eszébe jutott a hurka no meg a halbicska. Nem is teketóriázott sokat, hanem kirakta maga elé a padra az elemóziát és falatozni kezdett. Lassú, édes csámcsogással evett. Nem olyan jóízűen, mint a szálláson, mikor Marci bácsival meg a Jancsi gyerekkel „bandázva” frustukolt, hanem ijedten, elfogódottan, mint aki nem tud okosabbhoz kezdeni hirtelenjében.

Kinyílt az ajtó. Két gyerek lépett be. Megálltak és bámész szemekkel néztek Andrisra. Otthonos biztonsággal helyezkedtek el a padban, lerakták a táskájukat és odaálltak a falatozó gyerek mellé. Az egyik meg is szólította.

– Te is ide jársz?

Andrisnak tele volt a szája, csak mogorva ühümmel felelt. A két gyerek erre elnevette magát. Aztán félrevonultak, súgtak valamit egymásnak és újra nevettek.

Újabb gyerekcsapat érkezett. A falatozó Andris szenzációvá nőtte ki magát! Mindegyik érkezőnek volt egy kérdése hozzá, de ő nem válaszolt, csak evett, pedig már régen nem volt éhes. Bántotta a sok, feleslegesnek tetsző kérdés és ezeknek a... „siglajcoknak” sunyi nevetése. Marci bácsi intelve jutott az eszébe. Kutató pillantással nézett végig osztálytársain. Csakugyan, igen gyengemecjű siglajc valamennyi. Hogy ő ezektől megijedjen?

Most nagyot csapódott az ajtó. Dani érkezett meg, az osztály rettegett verekedője, aki az alig kéthetes iskolaidő alatt határozott tekintélyt tudott már magának kiverekedni. A többiek sietve adtak neki utat, mikor az Andrist körülvevő csoporthoz közeledett.

Megállt Andris mellett. Végignézte. Az fel sem pislantott rá.

– Hallám azt a bicskát! – mondta.

Andris nem adta. Nem is felelt, csak kanyarintott vele egyet a hurkából.

– Hát hurkát adsz-e?

A következő pillanatban Dani felmarkolta a hurkadarabot és elugrott vele.

Andris elvörösödött. Hirtelen becsukta a halbicskát, aztán ő is felugrott.

– Az anyád...! – kiáltotta mérgesen és nekiszaladt Daninak. Az nem szaladt el, hanem szájába véve a hurkadarabot, fölényes, biztos mozdulattal készült neki a birkózásnak.

Andris azonban nem sokat birkóztatott, hanem Marci bácsi tanítása alapján „mejjbe taszitotta” és elgáncsolta Danit úgy, hogy az elvágódott a padlón. Aztán visszaszaladt a padjához, kikapta onnan tarisznyáját, megforgatta a feje felett és odavágott vele a szétrebbenő gyereksapat sűrűjébe. Azok riadtan menekültek előle, ki hova tudott, a padok alá, tábla mögé.

Andris már a pad tetején állt és büszkeségtől kipirult arccal állapította meg, hogy szétverte a siglajcokat, akár Marci bácsi a halmosi búcsún a halmosi legényeket...

Ebben a pillanatban kemény férfihang süvöltött be a sikoltó zsvajgásba:

– Mi van itt...?!

A gyerek a pad tetején állt már és onnan fordult meg a hang felé. Hirtelenjében az jutott eszébe, hogy ama halmosi búcsún is így valahogy történt, hogy a végén, mikor már mindenki szét volt verve, jöttek a zsandárok és láncra verték Marci bácsit. Ott a zsandárok, itt meg...

Kissé megszeppenve, de azért a veszedelemmel szembenézve szólt le a pad tetejéről:

– Tán kee a tanító?

– Én ám – kiáltotta mérgesen Korpás tanító úr –, ha eddig nem tudtad, majd megtudod mindjárt, ebadta csirkefogója!

Andris szétnézett gyorsan, ijedten, leleményesen, aztán a nyitott ablakhoz rohant és kiugrott az iskola udvarába.

Dani és még egy társa meg sem várták a tanító utasítását, máris nyomon követték, hogy visszahozzák. Korpás tanító úr tagadhatatlan dühvel, nagy megbotránkozással sietett utánuk.

Andris már az udvar túlsó végén futott kijárást keresve. A két üldöző a nyomában!

A gyerek lihegve futott. Bár egy rendes fa lenne valahol... vagy kaput látna... de nincs, ezek meg mindjárt bekerítik... ezek a siglajcok... mert nem bír már futni sem... igen, élmélyeg a gyomra...

Hirtelen düh fogta el. Benyúlt a zsebbe és kirántotta a halbicskát!

– Hát gyere ide a zanyád!... – lihegte.

De odaért már a tanító is. Kikapta a bicskát a gyerek kezéből. A két üldözőt visszaparancsolta az osztályba, aztán sokáig szótlanul nézett Andris szemébe.

– Hát mégis megfogtak, mi?!

A gyerek szégyenkező daccal szuszogta vissza:

– Csak ne frustukótam vóna annyi hurkát, nem fogtak vóna meg maguk tízen se!

A tanító alig láthatóan elmosolyodott.

– No, most gyere be az iskolába!

A gyerek rántott egyet a vállán, úgy felelt:

– Nem mék én! Hogy megest megzargassanak azok a... siglajcok!?

A tanító nem felelt. Csak nézte, nézte mindinkább szelidülő vonásokkal a kis makrancost. Valamikor régen... Istenem, hiszen ő is ilyen kis, szállási parasztgyerek volt. Milyen döbbenetesek voltak számára is az első napok az iskolában!

Rámosolygott a gyerekre.

– Hogy hívnak?

Az meg felelt.

– Ugye, te a Fehér András unokája vagy? Apád is ismerem! A szállástok ott van az ugarok végén, a kis völgyön túl. Megvan-e még a jegenycsor a szállás körül? Öregapád él-e még?

– Él hát! Meg a Marci bácsi is, ha ösmeri.

– Hát az kicsoda?

– Öreg béres minálunk, akitül azt a bicskát kaptam!

– Ezt a bicskát?

– Ühüm!

– Hát visszaadjam?

– Ha akari.

– Hát látod... én akarom. Visszaadom, de ne hozd el többet ezt

a szép bicskát ide, ezeknek a siglajcoknak! Aztán ha valamelyik bántani akarna, csak nekem szólj!

Korpás tanító úr becsukta a nyitott halas bicskát és betette a tarisznyába. Aztán kézen fogta Andriskát és bevezette az iskolába.

Nem szóltak semmit. Leültette Andrist, aztán elővették a tarisznyából a táblát meg az aranyos palavesszőt, és Andriska elkezdte rajzolgatni a horogvonalakat a nagytábláról, ahogy azt Korpás tanító úr felrajzolta.

Mikor tele lett a tábla, Andriska nagyot köpött a közepébe, úgy, ahogy azt épp az elébb az előtte ülő Danitól látta, és kabátja ujjával fényes feketére törölte az új táblát.

Aztán újra clölről kezdtek.

KAVARGÁS FÉL PAPUCS KÖRÜL

A kavargás már ott kezdődött, mikor a Vince gyerek félesztendei számadásánál kisült, hogy mindent beleszámítva maradt egy kis fölös pénz is!

Igaz ugyan, hogy akkor is a Vince gyerek félesztendei béreskedéséről, helyesebben szólva a félesztendei bér kifizetéséről esett szó, de bizony mindenki beleszólt abba, csak az áldozat: a Vince gyerek hallgatott.

Csak amolyan suttyó legényke a Vince. Alig pelyhedzik még a szakáll meg a bajusz helye piros-barna arcán. Alighogy kilábalt a gyereksorból. De hát aki kenyeret tud keresni ebben a nyavalyás, kulukos világban, ember az mégis! Ha meg nem is ember még, de embernek indul már! Hát így a Vince is e!

Ott szótlankodik a konyhaajtóban és hallgatja, hogy számolja a gazda felesége: Csépe Mihályné, született Kis Borbála asszony az előtte toporgó, szinte szórtlan öregasszonynak: Vince édesanyjának, hogy mire is ment el az eddigi kereset!

Hej, nagy sora van ennek! Még ökörnyálat úsztatott a kora őszi nap melege, amikor az ijedt gyereket kihozta az anyja ide a szállásra. Most meg már azt számolja minden jótételek, mikor enged az idő cudarsága, mikor kezd már fakadni a fű! Hat kemény hónap volt ez! Hat hosszú hónap. Pedig ha vesszük, így számadásban nem is mutat annyit. Úgy volt az egyczés, hogy hat hónapig csak ötven dinárt kap a gyerek meg teljes kovártélyt, amibe beleszámítódik a rendes ételen, italon kívül még az a rongypokróccal leterített nyoszolya is, amelyben Vince az igazak álmát szokta aludni a Bimbó tehén szomszédságában, a fal mellé fordulva. No, nem volt ott hiba sem a kosztban, sem a nyoszolyában, sem a Bimbó tehénben, de legkevésbé a Vince gyerekben, mert ahogy édesanyja úgy félszemről rátekintett, hát láthatta, hogy ugyancsak neki-

pofásodott a gyerek! Megnézte volna szegény Teréz néném jobban is azt a gyereket, hiszen az övé volt az istenadta, meg ősz óta nem is látta, de mondom, hogy komolyabb dologról folyt itt a szó: a félesztendei elszámolásról, így aztán a gyermeknek csak egy fél-szemnyi odapillantás jutott.

– Mer ugye, hatszor öt az harminc, ami úgy gyün ki, hogy háromszáz dinár! No de most ebbü lcütődik, ami lemén. Mindenszentekkor a vásárban vettünk egy új bársonypantallót, mer hogy nem vót. Az mán maga nyócvan dinár. Ádvint elején a piacon egy báránybőr sipka, mer hogy az se vót: az megest nyócvan dinár. Ammá százhatvan. Aztán meg köllött neki két pár kapca, egy pár gyapjúfuszekli meg egy ing meg egy gatyá, az kerekszám kilencven dinár. Meg chen e, ami marad: ötven dinár, az kerek háromszáz, igaz-e?

Teréz néni ijedt arccal bólogatott a pirosposzsgás menyecskére, ahogy az előszámolta a félévi költségvetést. Nem azért, mintha különösképpen meg lett volna ijedve, hiszen erre valami különös oka sem volt, hanem hát ezt már így hozza a dolog rendje-módja: aki elszámol, az beszél gé hangon, akinek pedig elszámolnak, az hallgat. Ha emberfajta, akkor ilyenkor búsan nekiszegezi a fejét, ha pedig asszonyfajta, akkor akkurátosan úgy viselkedik, mint most a Teréz néni.

No de mit is botromoskodna, amikor meg kell vallani, gondját viselte a gazdasszony a gyereknek! Amit vett, az áráért vette. Be kell vallani, a bársonypantalló valósággal olcsó volt! Avval a fél szempillantással, amit a gyerekre vetett Treszka nénénk ugyanis, a bársonypantalló minéműségét is megállapította! Nem volt itt hiba semmiben! Meg is mondta:

– Valósággal úgy van, angyalom, ahogy mondtad e! Az kerek háromszáz dinár. Hatszáz forint. Avvá az ötven dinárrá, ami kimaradt!

A Vince gyerek csak hallgatott. Minek is beszélne, amikor minden úgy volt, ahogy a gazdasszony leadta. Igazság volt a bársonypantalló is, a sipka is, a kapca is meg minden! Csak a lábbeliben nem volt igazság, mert az ócska bocskor, amit hazulról hozott, már

akkor sem ment bocskorszámba, amikor elhozta, hát még most! Eddig csak kihúzta a gazdától ajándékba kapott, régi facipőkben, de mi lesz ezután?

De se a gazdasszony expozéjában, se Treszka nénénk hümmögésében nem esett szó a lábbeliről. Boris asszony pedig, miután elmondta az elmondandókat, felemelte a szoknyáját is, és a második alsószoknya zsebéből kikotorta az előre odakészített ötvendinárost. Ránézett Vincére, ránézett Treszka nénire s rövid habozás után, mintha sajnálná, hogy még bár két törvényes tanú nincs jelen, az öregasszony kezébe nyomta a csillogó pénzdarabot.

Akkor mozdult meg Vince. Megmozdult és megszólalt.

– Lábbeli is köllene!

Nagyobb nyomaték kedvéért felemelte rongyos bocskorba bűjtatott lábát.

– Mer ez mán nemigen számít! – mondta a keshedt lábbelire mutatva.

Boris asszony nagy lendülettel vetette tekintetét az öregasszonyra. Nem mondott semmit, de a tekintete azt kiabálta:

– Bizony, lábbeli nagyon köllene ennek a gyerekeknek! Mert ilyen lábbelivel a munka se mehet rendesen! Pedig mostantul fogvást már rendes komenció jár ennek a gyerekeknek. Ezt pedig bajos rendes lábbeli nélkül megszolgálni! Csak az van benne, hogy mink olyan népek vagyunk, akik az ilyesféléből nem csinálunk nagy ügyet, inkább hallgatunk, de értsen belőle az, akinek érteni kell!

Treszka néni sem szólt, de felfogta a pillantást. Az ő tekintete meg azt vágta vissza:

– Bizony, lábbeli kell ennek a szegény gyerekeknek! De hát ez a bocskor is majd, hogy vadonatúj nem volt, amikor kigyűtt a gyerekek! Hát hun rongyolódott el az a bocskor? Otthon-e, vagy itt? No ugye, hogy itt? Hát már ebből is világosan látszik, hogy szegény gyerek kész ráfizetésre dolgozott idáig! Ajjaj, lehetne erről sokat beszélni, de hát nem olyan népek vagyunk mink, inkább hallgatunk, de értsen belőle, akinek érteni kell!

De bizony nem értett abból egyikük sem. Csak nézték a keshedt bocskort, amelyből bambán bámult rájuk a Vince gyerek vastag körmű lába ujjá.

Végre is Vince unta el a szótlan várakozást, letette a lábát a földre, újra nekiveselkedett a konyhaajtónak és megszólalt:

– Ha idanná, édesanyám, azt a kis pizt, aki megmaradt...

Treszka néni közbevágott.

– Mit tenné vele csinálni, édes gyermekem? Hisz ezé mit kapsz?

Nem gyün ki ebbü egy lábbeli ára!

– Dehonnem!

– Hát mán hogy gyünne, amikó egy pár bocskor...

– De kigyün egy pár bőrpapucs!

– Egy kis tódássá!

– Annékü is kigyün!

Mind a két asszony a gyerekre nézett.

Az meg nekibátorodott:

– A Péter bácsi az őszi vásárba vett egy pár rettent finom bőrpapucsot, oszt nem passzol a lábára. Hatvanöté vette. Ötvené idanná!

A két asszony tekintete összelobbant. Ha jó az a papucs, megéri az ötvenet! Ezt mondta szótlan tekintetük. Meg lám, tizenötöt enged is az árából!

Vince is megértette, hogy itt az alkalmas pillanat. Benyúlt az inge alá és a kebléből kiemelte a megóhajtott papucsot. Összekocantotta a két talpat anyja orra előtt, aztán az egyiket anyjának, a másikat gazdasszonyának adta oda szabad megtekintésre.

Treszka néni hümmögött.

– Nem mondhatni, a papucs rendes!

Boris asszony meg kimondta a szentenciát: – Megvevödött! Eredj, fizesd ki Péter bátyádnak, aztán meg fogj, oszt viszed a trágyár a kis dülőbe!

Hat hónap óta most találkozott először az anya meg a fia. Hogy Boris asszony keményen kiadott parancsa után most kifordultak a konyhaajtón, Vince megindult az istálló felé. Az istállóban meg rárakta a hámot a lovakra. Közben beszélgettek. Vince érdeklődött:

– Micsinál öregapám?

– Megvan. Csak fullik.

– Hát a Jani?

– Megvan. Igen ülepöli a tanító!

A Lujzán már rajta volt a hám. A Büszke következett. És Treszka néni.

-- Hogy vagy, fiam?

– Megvagyok.

– Hát akkó megmaradsz?

– Maradok. Most mán kommenciót kapok! – mondta bizonyos hangsúllyal.

Treszka néni alig észrevehetően elmosolyodott. Arra gondolt, hogy öszre már neki is könnyebb lesz, ha a kommenciót beszállítják! Erre a kedves bejelentésre ő is akart valami kellemeset mondani a gyerekeknek.

– Az ám! Tisztöltet a Mária.

Erre azonban már Vince nem felelt, csak még pirosabb lett a képc. Kezébe markolta a két kötőfékszárat, és megindult a lovakal kifelé az istállóból. Meg sem ölelték, meg sem csókolták egymást, csak épp hogy kimenőben Treszka néni anyás gondossággal ráütögetett a gyerek hátára, mintha a port verné le a piszkos kabát-ról. Aztán ő is kiment a gyerek után, és szótlánul nézte a befogással foglalatoskodó gyereket, aki lábán a csikorgó bőrpapuccsal lomha, „mindenáron öreges” mozdulatokkal bajlódott a lovak körül.

A trágya kocsira való felrakásának is megvan a maga művészete! Bizonyosság volt erre az a kocsi, amit a Vince rakott! Nem mondom, a trágya is érett, de a rakása is ki volt adtateremtettéve! Vérbeli szakértő szeme nem állhatta meg, hogy a kocsi után ne forduljon!

Vince célirányosan elhelyezkedett a szakmányosan felrakott trággyadomb tetejére dobott ócska subában. Csak úgy beleült. Öregbbitének való a hátára venni a subát, ha már megengedett az idő. Márpedig megengedett! De azért van még foga a Napnak! Mondom, beleült a subába, belecsavarta magát. Épp csak hogy kilátszott az egyik papucs hegye. Az is elég volt gyönyörűségnek.

Aztán csak annyit mondott: Isten áldja! – és megindult a nehéz teher alatt csikorgó kocsi.

Treszka néni a szállás belső udvarának kapujáig a kocsi mellett kocarászott. Hogy Vince észrevette a kísérletet, visszafordult és leszólt a kocsiról:

– Édesanyám!

Treszka néni közlebb lépett a kocsihoz, úgy érdeklődött:

– No, mondd, fiam!

De Vince nem állt meg, csak úgy, mintha teljesen közömbös dologról lenne szó, lehajított néhány szót az anyjának:

– Megmondhati maga is, hogy én is tisztoltetem!

Vissza sem fordult aztán. Csak előre nézett. A lovakra, az útra, no meg a finom bőrpapucsra, melynek hegye biztatóan, büszkén mosolygott ki a suba alól. Aztán meg hogy, hogy nem, minden átmenet nélkül a Maris jutott az eszébe.

Elmosolyodott, ahogy maga elé képzelte a kis, szeplős Nagy Marist. Nem volt ököztük semmi! Már hogy is lett volna, hiszen az őszön még Vince sem ment legényszámba! A falusi fiatalság életében legnehezebb a sorsa az ilyen suttyó legényeknek, lányoknak van. A gyereksorból már kinöttek. Embermunkát erőltetnek rájuk, de nem veszik emberszámba. Játszani már szégyenlenc az aprajával, de a nagyobb legények sem fogadják be őket. Ők a délutáni táncot csak kívülről lesik. Valamirevaló lány úgysem táncolna velük! Ez a sehová tartozás fáj nekik. Mindenáron nagyok akarnak lenni! Utánozzák a nagyobbacska legényeket, de hangjuk még nem eléggé férfias a kurjantáshoz. Kezü-lábuk esetlen, szókincsük a széptevéshez szegény, és bátorságukat is csak most kezdik hizlalni.

Mondom, nem volt a Vince és a Maris közt még semmi. Egészen a mai napig.

De most lett!

Hogy még tisztelteti!

A kis békája! Ugyan, ősz óta lehet, hogy kivakaródzott már ő is! Már akkor is olyan szemfülesnek látszott ez a Maris. Éppen azon a vasárnapon, amikor az anyja megalkudott a gazdával, hogy kiadja kisbéresnek, ott ólálkodtak a kocsmaudvarban. A Vince is meg a Maris is a többi suttyó között. Benn a teremben a frissest táncolták. Szabó Palsi meg elkapta Holló Verkát ott kinn az udvaron, és ők is elkezdtek rakni. Vince nevetve, de belső irigységgel nézte őket. Nem azért, hogy tudják, hiszen valamirevaló magyar legénykének vérében van a csárdás, hanem azért, hogy merik! Hogy a Sza-

bó Palcsi mer lánnyal táncolni! Akkor történt aztán, hogy odapenderedett eléje az a kis szeplős, a Nagy Maris, rárakta a Vince vállára két kezét és elkezdte rakni a frisscest. Vince úgy tett, mintha húzódozott volna, de hogy a közelben nem volt egy sem az öregebbjéből, aki kinevette volna, hát komoly képet vágott, mint az ilyenkor illős is, és nagy figyelemmel kezdte összefogni a lánnyal a lépést. Mikor aztán vége lett odabenn a táncnak, ők is abbahagyták. Ennyi volt az egész. Enyelgés meg legfeljebb csak annyi esett köztük, hogy hat órákor, amikor a citerások szétverték a bálát, azaz: amikor a marsot húzták, hát ő a Marissal együtt fordult ki a kocsmaudvarból, és kimenet letépett egy gallyat a fáról és a gallyal rávágott a kis szeplős hátára. De egyébként azt sem mondta neki, hogy bikk-makk. Csak épp hogy ráhúzott gyengéden a gallyal. Ennyi volt az egész. Tudja csoda, mi volt abban gyönyörűség, de most jólesett Vincének, hogy ezt végiggondolta. Talán még járkált volna az ő gondolatja tovább is így csáléra meg hajsza, ha be nem fordultak volna a lovak az ismerős úton a hepchupás rétnek, ahol az első kátyú máris helyrebillentette Vincének Marisig kacskaringózó esze járását a gyeplőszárra, a lovakra. Bizony, most jó darabig nem jutott eszébe a Maris, mert éktelen az út arrafelé! De hogy aztán a Sípósék szállásánál, az első kanyarodónál megint megjavult az út, a mi Vincénk esze járása is kanyarodott egyet. Talán ne mondtam, hogy megint vissza a Maris felé.

Mi lenne most, ha a Maris egyszerre csak előbukkanna, s meglátná, hogy neki: Sarkadi Vincének már akkora a becsülete, hogy chcn e, két jó ló van a kezére bízva! Hogy ezt a gyönyörűségesen megrakott kocsit is ő rakta, ő agyusztálta ki ilyen formásra! Hogy ő már rendes kenyérkereső, aki maga keresi meg a maga kenyérét, ruházatát! Aki, teszem azt, máma is vett egy finom bőrpapucsot magának a maga emberségéből! De még milyen papucsot!

Széthúzta a lábán a subát, hogy újra élvezze az új papucs birtoklásának örömet.

Nagy, erős ló volt a Lujza is meg a Büszke is, de majd hanyatt estek, akkorát rántott a zablán Vince! De hogyisne, mikor a bal lábáról hiányzott a papucs!

Riadtan kászálódott ki a subából. Kiforgatta a subát vagy kétszer

is, hátha ott valahol keverődött el az a papucs. Beleturkált a vasvillával a szakszerűen kiadtateremtett trágyába is, de a papucs csak nem került elő. Vissza is fordult jó darabig, de csak semmi.

– Lemaradt! Lemaradt, az anyja keserves teremtesít!

Ott állt a kocsi mellett fél papucsban, és nem tudta, mitévő legyen. Sipkáját vagy kétszer is lecsemelte a fejről, hogy megtörölje öklével izzadó homlokát. De a papucs csak nem került elő. Tisztán emlékezett, hogy felhúzta lábára mind a kettőt. Hanem az úton a suba széle biztosan letúrta a lábáról, s ő a vastag gyapjúharisnyában észre sem vette, hogy lemaradt az egyik papucs. Gondolkodott. Terhes kocsival nem fordulhat vissza keresni. Mit csináljon? Eszébe jutott valami! Péter bácsitól hallotta, annak szava járása, amikor itatni hajtja a teheneket. Mindennap elmondja. Dohogva, mérgeesen. Most Vince is utána mondta szóról szóra a cifra káromkodást. De hogy a papucs még arra sem lett meg, hát meg is ismételte. Aztán felült a kocsira és belevágott a Büszkébe.

Nem mondom én, hogy sírt a Vince gyerek, amikor szétszórta a földön a trágyát. Nem, sírni nem sírt... de... majdnem. Aztán az jutott eszébe, hogy hátha megtalálja még visszamenet! Ez a gondolat fellelkésítette. Szaporán végezte a dolgát, szinte beleizzadt.

Hogy aztán készen lett, belevágott most már a Lujzába is, pedig az ugyancsak nem állhatta az ostort, és szinte vágatva iramodott hazafelé. Kutató szemc az utat fürkészte. Sehol semmi.

Szembejött vele egy kocsi. Megkérdezte.

– Ugye, nem találtak egy új papucsot az úton?

Az ember csodálkozva nézett a legénykére, mint aki nem tudja, tréfa-e a kérdés vagy komoly. Nem is válaszolt neki. Ez elbátortalanította Vincét. A következő szembejövőt már nem merte megkérdezni.

Most egy gyalogos jött vele szembe. Megállította a lovakat. Hátha!

– Ugye, hallja maga, nem látott az úton egy fél papucsot?

– Dehogynem! A főszolgabíróval sétál karonfogva a falu alatt!

Csak iparkodj, a falu alatt utolérheted!

Vince nagyot káromkodott és továbbhajtott.

Nézte az utat, nézte egy darabig, egészen addig, míg el nem

borította szemét a könny. Aztán csak folyt a könnye. Már imádkozott is. Aztán megrestellte magát azon, hogy sírva fakadt. De hiába, csak folyt a könnye. Már imádkozott is. Aztán megint káromkodott egyet, olyan kisebbfajta. De hogy a csatorna hídjára ért, káromkodott biz' ő egy nagyobbat is, és hirtelen mozdulattal a piszkos, barna vízbe vágta a megmaradt fél papucsot! Nagyot loccsant a víz, és nagy kerek karikát rajzolt a lebukó fél papucs a víz tükrére. Hadd vesszen ez is!

Alighogy befordult a szállás udvarára, Boris asszony nagy hanggal kiabálta feléje:

– Na, te mafla, hát te fél papucsba jársz ganét hordani, mi?

Vince alig tudott hová lenni a bámulattól, hogy az asszony már tudja a papucs elvesztét! Mikor megállította a lovakat, alig tudta kinyögni a kérdést

– Hát maga hunnan tudta, hogy lemaradt?

– Hunnan? Hát onnan, hogy amikő cihelődté a kocsira, biztos leesett a lábadrú, oszt itt maradt az udvaron. Kajbáltunk is anyáddá utánad, de te, akar a süket, még hátra se fordútá, csak menté!

Vince gutaütöten ült a kocsin és csak bámult maga elé.

– No, chen a papucs, oszt ne báméskodj, hanem fogj ki!

Kavargassam-e tovább ezt a szomorú históriát? Meséljem-c, hogy fakadt sírva Vince másodszer is, mire beért a lovakkal az istállóba?

Vannak mifelénk keserves históriák, szomorú történetek, lelki megrázkódtatások, kavargások néha még egy páratlan papucs miatt is! De mert hogy lassan már tavaszodik, meg hogy a fagyos sár barnaságát kezdi belepni a fakadó búza zöldje, hát nagyobbbrészt csak jóra fordul minden. Csak hagyni kell mindent a maga sorján.

Lám, a papucs is e!

Hogy estefelé Vince keserves sóhajtással átadta Péter bácsinak, az öregbéresnek a tényállást, no meg az ötvendinárost, az öreg hátba csapta.

– No, csak nem köll begyullanni, öcsém! Nincs az a görbe bot, akit célirányosan ki ne lehetne egyenesíteni! Ugye aszontam, hogy hatvanöté vettem. De ha akkó leengedtem tizenötöt, hogy jobban kapjatok rajta ötvené! Mer hogy én is ötvené vettem. De ha akkó

leengedtem tizenötöt, hát neked most is leengedem. No, az már csak harmincöt! Neked marad tizenöt. Adok neked köccsönbe még tizet, az huszonöt, annyi pizé meg akármellik papucsos megcsinálja a hibádzó fél papucsot! Ugye, hogy nem köll begyullanni! Mi?

Így egyenesedett ki a kavargás Vince fél papucs körül. Okosan, célirányosan. Nem is tudott erről a kavargásról senki semmit. Csak Vince, Péter bácsi, no meg én!

FÉKVADRÁK FŐD

– Mondom, ötezer-kétszáz... izé... ötezer-ötszázhuszon... No, hogy a nyavalya üssön bele, mán egészen belezavarodok ebbe a di-nárba! Tízezer-ötszáz forintra hattam neki, mondom. Peddig ret-tent alkuvásztta, meg cröttette, hogy aszongya, állapotjunk bele a tízezerbe, mer az az ára. Úgy mennek a fődek. A Varnyúné is ebbe az árba atta el. De aszontam neki, hogy ennyié nem adom. Még ha megmarad is! De állítottam, hogy akari. Avvá oszt otthattam, mer mondom, amúgy is a kedé az utolsó szó, mer ez a félánc nem az én nevemen van. Az cnyém a fölsőugari. Ebbe ked adja a keze írását, merhogy a kedé. A telekbe is úgy van íratva.

Csives György ott ült az esti szürkületben párjával a ház előtti kis padon. Nekitámaszkodott a pad egyik lábát alkotó vastag cper-fának, és szótlán csendességgel hallgatta az asszony sebes patakként csordogáló szóáradatát. Nem szólt rá semmit.

Nem látszott rajta semmi. Még a pipáját sem szívta erősebben. Csak mintha sűrűbben sercintett volna. Mert hát kinek milyen a tempója. Embere, akarom mondani, pipája válogatja! Ugyan az is igaz, hogy a pipa csak megszokásból lógott most a szájában. Azt ugyan szívhatta volna! Mert üres volt. Olyan üres, akár az a piszkos színű, kis vászonzacskó, mely odabenn penészedett már jó ideje üresen a sublót alján.

Nagy eset volt ez, ha belegondolunk! Mert ez a piszkos színű kis zacskó lett volna igazság szerint a Csivesék házi kasszája. Még akkor varrta az asszony, mikor lakodalma másnapján, a vendégek távoztával az ura markába tett hat forint huszonöt krajcárt, mond-ván:

– Ehen e, ezt meg a menyasszonytáncná hányták össze!

Csives Gyura, nem mondom, igen megörült a pénznek. Két

ezüstforint is akadt közte. Meg is pengette, hogy valódi-e. De aztán visszaadta mind.

– No, csak tedd el!

De hogy bőrbukszájuk nem volt, hát így varródott helyébe a vászonzacskó. No meg így került a házipénztár az asszony kezelése vagy mit szépítsük... uralma alá. De jó kezekbe került mégis! Maris néni a megmondhatója, hányszor volt duzzadt hajdanában az a kis zacskó! Két ízben is jutott belőle fél-fél lánc földecske árára, meg a házra meg jószágokra, meg... ugyan ki is tudná felsorolni, mi mindenre nem jutott negyven esztendő alatt a kis zacskóból?!

De most üres. Üres az is, mint mindenük. Tegnap kalácsot követeltek a kis unokák, merthogy vasárnap volt, hát eljöttek. De az öreganyjuk nem tudott adni. Üres a liszteszsák is.

Csak a fejük, csak a szívük van teli. Gonddal meg fájdalommal. Eddig is gond volt az ilyesmi. Ha vettek. De most odajutottak, hogy el kell adni!

Különösen az öreg vette nagyon szívére a dolgot. Miért éppen az ő fél láncát akarja az asszony eladatni velc? Ezt, amit még legénykorában szerzett béreskedése, napszámokodása lassú verejtékén. Hej, hogy örült, mikor édesanyjával odaálltak az öregjegyző elé! Az meg hogy veregette a vállát érte! Nagy segítség volt aztán ez a fél lánc. Igaz, az asszony is hozott fél láncot, aztán két ízben vettek is fél-fél láncot. És most itt van! Eladódik. Épp a legrégibb. Amelyik legjobban a szívéhez van nőve!

Ezen gondolkodott Csives György. Meg ezért is köpködött olyan szaporán. Volt oka rá! De azért hallgatott.

Maris néni meg csak mondta.

– Én biz' nem töprenkednék a ke helibe! Hanem elannám. Árát kínájják. Mer a tehenet, ugye, nem akarjuk egyáltalán. Kis tejhaszon meg hummiégymás. Napszám átlagba semmi. Ked is beteges. Engem se hínak má úgy mosni, mind valamikó. A banki píz meg csak úgy eszi a kamatot. Ammá csak maga kétezer forint! Az is lemenne. Meg az adó. Még tavalrú is hátralékba vagyunk két fertájjá! Micsinájjunk?

Az asszony már belefáradt szinte a beszédbe. De az öreg csak nem szólt. Emezt bosszantotta a nagy hallgatás. Odafordult.

– Nene! Hát szójjik ked bár! Adjuk, nem adjuk?

– Mit?

– Hát azt a fél láncot!

– Melliket?

– Melliket...? Nene, ahogy mondtuk is, hogy a kedét. Azt a fél láncot.

Gyura bácsi felállt a padról, rántott egyet panyókára vetett rongyos kabátján, aztán lassan, de keményen dobálta az asszony felé a szavakat.

– Az enyim, az hékám nem félánc! Hanem félánc meg fékvadrák! Abbizony. Meg kerék fékvadrák!

– No oszt?

– Hát hogy nem félánc! Mer fékvadrákká több. A tied az csak félánc.

– No oszt?

– Hát csak mondom.

– Tán az enyimet akarná ked eladni?

Az öreg kapott a szón.

– Hát... ha mán éppen féláncrú vót az alku...

Maris néni ijedten hallgatott el. Emez erőre kapva folytatta.

– Mer nem azé, hiszen fékvadrák se nagy darab. De félánc se fédüllő, oszt ahó arányitva mégiscsak különbség az! Meg az én földem, tudhadd jó, mindég csak több vót fékvadrákká!

– No megengedem, de hát nem abba állapottunk meg a gyerekekkel is, hogy mer az én földem, no meg a mi földünk, aki közös is, mind a három félánc a felső ugarba van, oszt hogyha majd a gyerekekre marad valamikó, bár egybe legyenek? Ezé állapodtunk meg oszt abba, hogy akkó a kedét. A ke féláncát...

– ... meg fé...

– ... meg fékvadrákká köllött ezé. No, nem úgy vót?

– Dehonnem.

– No hát akkó?

– Semmi.

– Most meg aszongya, semmi. Unnázem, jobb lesz, ha szóllok a gyerekeknek, igazíjják el ők. Mer nem tudom, mi leli kedet!

– Hogy engem?

– Kedet hát!

– Hát semmi se lel. Nem aszondom én, hogy így vagy úgy! Mer ha mán ojan nagyon rám törtetek, hát azt se bánom, ha cladjuk, csak... csak nekem úgy gyün clő, hogy nem jó a izé... a kiszámítás.

– Minő kiszámítás?

– A fékvadrákrú való!

– No?

– Mer ugye tizezer-ötszázra hattad? No most ammä lejjebb nem is mehet, mer nem is annám.

– Nem is adja ked!

– Nem is adom. Hanem ide hallgass! A féláncot odattad tizezeré. Mer hogy most úgy mén. Az az ára. No hát én meg avvá vagyok, hogy ehhö való képest kevés a fékvadrákra az ötszáz forint! Kevés! Bár ötszázötven is eshetne rá.

– No oszt nem mindegy az mán?

– Nem. Mer az a píz nekem köll!

– Mellik?

– Az az ötszázötven forint.

– Mi a nehíssígnek? Hát nincs hová tenni? Hát nem jó hele vót eddig is a píznek a kis acskóba? Hát mit akar ked avvá a pízze?

– Amit akarok! De nekem az köll, oszt le van! Amúgy nem adom a kezem írását! Nekem a fékvadrák ára köll, oszt le van!

Maris néni magából kikelve nézett az urára. Mi ütött ebbe a jámbor emberbe? Soha pénzt nem hordott magánál negyven esztendőn keresztül. Még a frontról is hazaküldte a zsoldját. Soha nem kártyázott pénzre. A vasárnapi egy pohár borra is mindig ő adta neki a pénzt. Mi van hát vele? Tudta, hogy hiába faggatja, úgysem beszél. De ötszázötven forint! Kerek ötszázötven forint kell neki! Uramisten!

Az öregasszony magába roskadva gondolkodni kezdett.

Mégis nagy oka lehet ennek az embernek, ha most, vénségére

így köti magát ehhez a pénzhez! De hát az övé a föld. Az ő nevé-
n áll a telekbe! Az ő keze írására adják ki az egész tízezer-öttszázat!
Ha nagyon akarná, hát többet is elvehetne. Lám, a Kocsi Ferkó
harmadéve haza sem ment addig, amíg el nem pucolta a réti földje
árát. Az utolsó krajcárig! Hiába ritt a felesége. Mert erre nincs
törvény! Hm... ötszázötven forint! Sok, de azért nincs ki egész
háromszáz dinár se! Meg ha már olyan nagyon odáig van érte!

– Apjuk!

– No?

– Hát csak nem szól ked, hogy mire köll a píz?

– Megmondhatom, ha belealapszó, hogy az enyim lesz.

– Hát hajja ked! Tudja-e, mit? Én belealapszok. Csinájjon ked
vele, amit akar. Hajíjja a kútba, azt se bánom. Hagyigájja szét,
nekem mindegy. Kedé a föld. A fékvadrák is meg az egész.

– No ládd-e, oszt nekem csak mégis épp a fékvadrák ára köll!

– No mire?

– Hát belealapszó?

– Bele, Isten bizony!

– Oszt nem lesz utánna kibeszélés?

– Montam mán, hogy egy szót se szóllok.

Gyura bácsi odafordult a kíváncsian előrehajoló asszony felé,
köszörült egyet a torkán, és lehalkuló, bánatos hanghordozással
mesélni kezdett.

– Negyven esztendeje, amikó ezt a földet vettük, baj esett a ki-
számításba. Mert amikó az öreg jedző elcbe értünk a tetthelre, hát
a Fehér Gyura bácsi, akitű a földet vettük, megkötötte magát, hogy
aszongya: félánkra alkuttunk, oszt emmeg fékvadrákká hogy több
e, hát fizessem meg a különbsíget! Nagy rivilinció lett belüle, mer
én sehogy se akartam. De hogy édesanyám – Isten nyugosztalja –
tudta, hogy ki van a pízem a különbsígre is, hát addig nyösztetett,
hogy belealapottam végtire, oszt ráadtam a fékvadrák árát is. De
ezt nehezebben adtam, mint az egész féláncét! Mer mé? Mer azé,
hogy azon a különbségi pízen én mást akartam. Másra szántam.
Más vót vele a kiszámításom. Mer azon a pízen én ezüstpitykés
gurcsis mellényt akartam venni. Minden valamirevaló legínynek vót
akkoriba. Csak nekem nem. Kisübbet is szerettem vóna, de mindig

elmaradt. Mer mindig másra köllött. Nagyon furán esett, de nem szótam. Oszt így elmaradt.

Maris néni csendben ismételte:

– Bizony elmaradt.

– No oszt most úgy vagyok veled, hogy mondom, mirulunk már lassan letellik minden. Főd se gyön többet mán az én nevemre. A Varga Jóska meg épp tennapelőtt kínáta a sarkon a pitykét. Szép, fínyes, régimódis, nagyszemű pitykék. A Mihálnak kínáta, de hogy neki mán van, hát nem köllött. Most avvá vagyok, ha mán a fékvadrákos többetre ment valamiké az ára, most visszaváltanám. Mer azé illós az öreg embernek is! Meg szép is. Megéri!

– Ötszázötvené? – rémüldözött asszony.

– No nem! Csak háromszáz. De a hozzávaló kislajbi meg a pipa! Az is lesz kétszáz.

Maris néni számolta.

– Az mán ötszáz. Marad ötven. Hát az ötven forint. Nem tom, kigyün-e majd ötvenbű?

– Mi?

– Mi...? Hát mán ojan a te papucsod is, hogy a templomba se gyühetsz benne!

– Hogy én-e?

– Te hát!

– Hát igassága van, apjukom!

– Meg aztán...

– No?

– Lám-c, nem is lett elég!

– Hát még mi a csudát akar ked? Ennyi tenger pízta ilyen celekulaké! No nem azé, de mégis! Oszt még nem is elég?

– Pedig az igen jó gyütt vóna ki...!

– Micsoda?

– Hát mer mondom, hogy szegény szülémmel vettük ezt a fél láncot meg fékvadrákot, hát hogy ő is részesüljön belüle, mondom, tán egy kisebbfajta misét is köllene... A lelke üdvössígire. Isten nyugosztalja, ha akkó nem fog ojan keményen, akkó most ezt se adhattuk vóna el. Mer meg se vettem vóna!

Maris néni szava elfogyott. Csendben bólogatva helyeselt. Aztán, hogy az ura válaszra várva csak nem szólt, hát ő mondta:

– Majd a mise árát meg én adom a piaci pízbu. Hogy mondom, így bár kerek marad a tízezer!

Erre meg Csives Gyura bólíntott helyeslőn.

Hallgatva ültek egy darabig még, aztán bementek aludni.

De nem aludtak el sokáig. Gyura bácsi a sötétség leple alatt végig-végighúzta a kezét a mellén. Ott, ahova a pitykék jutnak. Holnap még, ha Isten segít!

Maris néni meg, mikor az ura mocorgásából megállapította, hogy az még nem alszik, odaszólt:

– Csak amojan eccerű fekete fejű bársonypapucs is jó lesz nekem...

Pedig az óra már a tizenegyet is elütötte.

KALAND A TÁRLÓN

Nem hallatszott ki a határba a falusi templom déli harangszava sem, mégis, mire a nap a tikkasztó, meleg órák után felkapaszkodott a felhőtlen égbolt tetejére, mire a poros eperfa egészen az ölébe szedte árnyékkarjait, s Bukor Ferenc egész teste merő adta veríték és por lett – mondom, úgy déltájon, hogy a rend végére ért –, csak kihullott a kasza a kezéből. Itt volt ugyan az ebéd ideje már, de az chetnék számba se jöhetett a tikkadt test ihatnámja, fekhethémje mellett!

Hogy letette a kaszát, Ferkó gyerek is kiejtette kezéből a kukát, amivel a markot szedte az apja után. Ő is megtörölte verejtékező homlokát, s talán ő is iparkodott volna az apja után az eperfa fukar hűvösségébe, ha felé nem csap a bosszús hang:

- Fercsi!
- Mi a?! – replikázott ijedten a gyerek.
- Hun a kanta?
- A köröszt tövibe!
- Van benne?

Elakadt a párbeszéd. Hogyc akadt volna el, amikor Fercsi gyerek hallatlanná tette a kérdést, pedig már másodszor ismételte az apja. Csak állt ott a lekaszált rend végében, s a világért sem emelte volna fel tekintetét a szűrös tarlóról.

Megértette az apja így is.

- No ha nincs, akkó hajts! Kapd a kantát, oszt ecceribe itt legyél.

Lépett a gyerek kettőt, mintha menne már, de aztán csak megállt. Sírásba csuklott a hangja, amikor az eperfa hűvöse felé botorkáló apja után kiáltott.

- Hunnét hozzak?

Az ember bosszúsan fordult vissza:

- Nene, hát nem megmondtam, hogy a Csanta Paliék szállásárú?!

Csak ne sokat kászálódj, hanem kapd a kantát, oszt iparkodj! Ha meg fész a kutyáktú, hát ott van a kuka a kezedbe! Csapd mókon, aki kapkonna feléd! Oszt, mondom, iparkodj, mer...

A parancs parancs! Azt teljesíteni kell. Még az olyan kis regrutának is, mint amilyen Fercsi volt. Karjára fűzte hát a fekete cserépkantát, kemény elhatározással jobbába markolta a kukát és megindult a forró déli napsütésben a neki nyakig érő vetés szélén abba az irányba, melyből a vakítóan ragyogó ég kékségébe meredő jegenyék integettek feléje, mondván: erre gyere, Buborék Fercsije, itt van az a híres vizú kút! Itt vannak azok a híres kutyák! No csak gyere!

Hát ment is! Szepegve, ijedten, de ment.

Bukor Ferenc pedig az eperfa ágáról leakasztotta a tarisznyát, aztán nekivetette hátát a fa törzsének, leguggolt a tövébe, kinyitotta a bicskáját és nagy lelki nyugalommal nekilátott a falatozásnak. A menü jobbadán az volt, ami tegnap délben vagy tegnap este, vagy akár aznap reggel is: szalonna. Az egyetlen változatosság, hogy reggel vercs hagymát, délben meg szélkében őrzött jófajta vizes uborkát evett a szalonna mellé szájízestőnek.

Ahogy lassú, kimért mozdulatokkal vagdosta a falatokat, eszébe jutott a gyerek is, a Fercsi. Elmosolyodott. Feltápázkodott, hogy majd utánanéz, de nem látszott annak a nyoma sem! Úgy elnyelte a hullámozó, susogó búzatenger, hogy talán csak a búzák felett vadászgató réti sas biztos szeme tudta volna megmondani, merre jár.

Bukor Ferenc, mondom, elmosolyodott.

Nagy dolog az, amikor a paraszt így magában elmosolyodik! Vagy a családnak, vagy a földnek szól az a mosolygás.

Bukor Ferenc a gyerekre gondolt. Hogy bukdácsolhat szegényke a vetésszéli barázdákban! Hogy doboghat kis szíve a félelemtől, ha majd nagy ugatással előrohannak a Csanta-szállás kutyái! No de mindegy, meg kell egyszer próbálni! Lám, a marokverésre is gyengécske még, hiszen csak a télen járta ki a harmadikat, de hogy a nagyobbik gyerek béressorba került, hát csak be kellett fogni a Fercsit, mert az anyja nem jöhet a kis, szopós Bukorka miatt. Igaz, így az apjának marad a kévekötés meg a kévehordás nagy része is, de marokverést úgy-ahogy, lám, mégis, mégis a gyerek

végezte el maga, pedig első nap a kukát is alig emelgette a kis gyámoltalanja! Csak hadd tanulja az életet!

No meg aztán a Csanta-szállás kutyáinak, mint a többi nagyhangú kutyának is, nagyobb a hangjuk, mint a mérgük! Aztán így déltájban teli az udvar részesekkel! Elszólítják azok is a kutyákat, ha látják a gyereket!

Újra visszahüppedt a fa tövébe és tovább falatozott.

Fercsi is megjárta már vagy másfél dülő hosszát. A Csanta-szállás jegenyéi jóval nagyobbaknak látszottak már, mint amikor elindult. Mi tagadás, mintha a félelme is nőtt volna! Meg-megállt hallgatózni: idehallatszik-e már a Csanta-szállás kutyáinak ugatása? De nem hallatszott biz' az! Vagy talán nem is ugattak. Az is lehet, hogy ilyenkor, ebben a nagy melegben azok is a kazal hűvösébe húzódnak s alszanak. Talán észre sem veszik, ha az ember szép csendesen belopószik a szállásra... Szépen, lassan belopószik, ha lehet, még a lélegzetét is visszatartja, s csak akkor ad életjelt magáról, amikor valami szállásbelit lát a közelben. Annak szépen oda-köszön s akkor már csak természetes, hogy az meg rákiabál az idegen hangra felneszelő kutyákra, hogy aszondja: csiba te!

Így élesztgette ébredező bátorságát a gyerek. Hogy az alig ébredező bátorság el ne illanjon, füttyülni kezdett. Hamarjában csak a „Szent vagy, Uram” jutott eszébe, hát azt fújta egy darabig. Aztán eszébe jutott egy dal is: „Mi füstölög ott a sikon távolban?” de hogy sehogy sem tudta összehozni a dallamot a lépéssel, hát rázendített az egyedüli énekre, amire lépést tanult az iskolában: „Hej szlovéni...” Elcéjében dalolta is, de aztán belekeveredett a meg nem értett, soha meg sem magyarázott szövegbe s csak füttyülte tovább.

Akkor nagy kukoricatábla következett. Az is ellepte már. Annyit azonban látott, hogy itt van már a tanya alatt! A kukoricatábla utáni búza már a Csantáéké!

Nagyot dobant a szíve s a füttyülést is abba hagyta. A sűrű kukoricásban nemigen nézhetett a lába alá. Megbotlott, elesett. Gyorsan feltápáskodott, és ijedten kopogtatta meg ujjával a fekete cserépkantát. A kopogtatás hangja megnyugtatta. Nem repedt el. No még csak az kellene!

Hogy megállt és szétnézett a kukoricarenetegben, egyszerre az a gondolata támadt, hogy mi mindenfajta állat nem élhet az ilyen éktelenül nagy kukoricásban. Pap Annus egyszer már rókát is látott a kukoricásban szaladni! A Fekete sógor meg egyszer olvasta az újságban, hogy a rablók is itt ütöttek tanyát!

Megborzadt. Uramisten...! Ha most egyszerre csak elébe toppanna egy nagy bajszú haramia! A télen Fekete sógor különös kedvezésképpen kezébe adta a Rinaldó Rinaldini történetét. Agyonnyűtt füzetecske volt. Némelyik lap fele elrongyolódott, elkopott, de ami megmaradt belőle, az is elég hátborzongató volt. Hagyott annyi nyomot a gyerek lelkében, hogy most valahogy minden pillanatban azt várta, mikor fog egyik véres haramia vagy akár maga Rinaldó Rinaldini elébe állni s azt mondani: „Hát te, gyerek, mit keresel az én birodalmamban?”...

A hátborzongató gondolatoknak is vége lett, hogy véget ért a kukoricatábla. Hiába, csak magas, csak sűrű volt az ahhoz, hogy nyugodt legyen az érverése a mi Fercsinknek!

Hogy aztán megint a ringó búzatábla susogása fogadta, megkönnyebbült. Megállt. A szállás alig két hajításnyira volt már csak. De seholy lélek! Seholy semmi nesz. Talán a részesek is megebedtek már és alusznak. Talán a kutyák is. Ámbátor ez azért nem olyan biztos, mert aludni inkább csak a nagyobbja szokott. A kisebbje, amelyik sokszor mérgesebb, harapósabb, mint a nagyobb, az bizony kószálgat a szállás körül. S ha idegent érez vagy lát, csak vonyít egyet vékonyan, mintegy vészjel gyanánt, s erre horkannak fel a többiek.

Vagy háromszor is nekiveselkedett az indulásnak, de csak visszatorpant. Alkalmas itányt keresett. Végül is megindult a megkezdett búzatábla keresztjei felé. Lábujjhegyen lépegetett. Hogy a tarlóra ért, még óvatosabban kezdte emelgetni a lábát. Zizegve harsogott így is a bocskora alatt a szalma csonkja. Az első kereszthez érve meglapult, szétnézett. De hogy a szállás felől nem látott, nem hallott semmi gyanúsat, mélyen meghajolva és sietve megindult a második búzakereszt felé.

Ott megállt. Lihegett kissé és a kuka nyelére támaszkodva kémlelt előre. Ebben a pillanatban a búzakereszt tövében valami meg-

mozdult. A gyerek megrettent. A hőség, az izgalom, a futás amúgy is a fejébe szalasztotta a vért. Mintha dübörgő vonat zaja kalapált volna a fülében. Meredt szemmel nézett a legelső kéve tövébe, mert ott mozgott az előbb valami...!

Jobban odanézett. De csak a kusza szalmaszálak inogtak még az előbbi mozgástól.

Bátorságot vett magának s a kuka nyelvével odabökött a kék alá.

Ha az mozgató valami most kutya lett volna, Fercsi keresztül-esik a tűzkeresztségen, mert ha észbe sem jut az apai oktatás, hogy ijedtében „mókon csapja” a kutyát, az biztos, hogy az ilyen, szalma tövében bóbiskoló kutya erre a nem várt „mókon csapásra” ijedten, vonyítva megugrik! Igen ám! Ha az a mozgató valami kutya lett volna!

De nem az volt! Veszedelmesebb valami! A tarlok tigrise: hörcsög!

Épp hazatérőben volt a maggyűjtésből. Pofazacskója dagadásig tömve volt könnyen szerzett búzával. Hogy a gyerek feléje bökött a marokszedő kuka nyelvvel, irtózatossá méregre gyulladt. Marta, harapta volna már az „ellenséget”, de mert pofazacskója teli volt, hát előbb kiköpködté. Ez a „köpködés” persze nem ment krákogás és prüsszkölés nélkül. Morgott, kaffogott, toporzékolt, hörgött a „tigris”, és bizony szegény Fercsi még fel sem ocsúdatott a réműletéből, amikor a búzakereszt tövéből kiugrott a „mozgató valami”!

Egy pillanatig mintha két lábra állt volna, s Fercsinek úgy rémlett, hogy mellső lábaival fenyegetőzik!

A gyerek ösztönösen bökött újra feléje a kukával, mire az egy ugrással a kuka nyelvére termett és szemkápráztató gyorsasággal mászott azon felfelé!

Fercsiben nem hülhetett meg a vér, mert ahhoz idő kell! Itt pedig idő nem volt semmire! A kis fenevad fogcsikorgatva már ott volt a keze feje fölött...! Ijedten kapta vissza kezét s a baljában tartott fekete kantával ösztönösen feléje sújtott...

Fercsi nem hallott semmit s látni is csak a boszorkányos gyorsasággal feléje kúszó hörcsög vicsorgó fogait látta még akkor is,

amikor lélek nélküli nagy rohanása után újra felbukott a kukoricás végén. De nem állt meg! Talpra ugrott és rohant tovább. Sikoltozott volna, de arra már nem jutott a szaporán szedett levegőből. Görcsösen zihált a melle és rohant. Felbukott Isten tudja hányszor, de csak rohant, bukdácsolva, fel-felugorva, mint a megriasztott nyúl, mint a sebzett madár, amikor tört szárnyait erőltetve menekül a halálos veszedelem elől.

Bukor Ferenc is nyulat sejdített, ahogy a ringó vetésben vergődő alak mozgására, bukására, emelkedésére felfigyelt. Felállt. Most már meglátta a vergődő gyereket. Két öles lépéssel feléje ugrott. De aztán meglástitotta a tempót. Talán látta már, hogy nincs semmi különös veszedelem, vagy talán megrestellte magát, hogy olyan nagyon odáig van, ki tudja?

Csak amikor a gyerek kibukott a búzából, akkor kiáltott felé egyet. Öblösen, keményen, de mégis bátorítón:

– Mi a, te?! Fercsi!

A gyerek megtorpant, lihegett még egy-két pillanatig, aztán amennyire az agyonzaklatott tüdő engedte, zokogni kezdett.

Az apa már odaért. Végignézett a gyereken. Baja nincs látszatra – állapította meg. De hogy észrevette a gyerek kezében a kanta fülét, melyet az még mindig görcsösen szoritgatott, újra megeresztette hangja lobogó lángostorát:

– Fercsi! Hun a kanta, hé!? Hát a kuka? Miii??

A gyerek hallgatott. Nyakába húzott fejfel szinte odakinálkozott apja ütésre induló jobbjának.

Az lesújtott egyszer... aztán még egyszer...

Nagy volt az ütés. Fájt is. Mégis... megkönnyebbülés volt a gyerek számára. Amúgy is ismerte az apját. Tudta, hogy ütni fog, tudta, hogy nagyot fog ütni, de tudta azt is, hogy simogatásba szelídül az ökle.

– Ne ríj, az apád keservit, hanem hun a kuka?!

– A... a... amott a körösztt tö... tövibe...! – szepegte a gyerek.

– Egész odáig zargattak a kutyák?

Ezt várta Fercsi!

– Haszen ha kutya lett vóna!? De nem az vót!

– Hát mi a nehítség?

– Én nem tom – melegedett bele az izgalomtól felszabadulni kezdő gyerek a beszédbe –, csak éktelen hegyesek vótak a fogai, oszt nekem ugrott!

– Tán girind vót, te?

– Nem a! Kisebb vót, csak sokká mérgesebb! Hogy oszt a kukává odacsaptam, ráugrott a kuka nyelire, oszt igenyest nekem avvá a hegyes fogaivá! Osz... oszt akkó megijedtem... oszt elszaladtam.

Bukor Ferenc végignézett az ijedt gyereken. Indulatának nyoma sem volt már.

– Most mibű iszok? – bökte a gyerek felé.

Az nem válaszolt az apjának, csak szóltanul ment utána, mikor az megindult a Csanta-szállás felé.

Szomjas volt az ember, inni akart. Meg a kukát is sajnálta. Nem beszéltek ugyan egy szót sem a visszatörtetésben erről, de tudta ezt Fercsi! Tudta azt is, hogy az apja most aludna egyet az eperfa hűvösében, ha nem kellene itt csavarogni miatta vissza, egészen a szállásig. Azért, mikor a keresztek közlébe a „tetthelyre” értek, megszólalt.

– Amott gyüött nekem a!

Az apa odanézett.

– Az ám... – kiáltotta –, ahun a kuka is, a! – A földön a cserépkanta maradványai is. Ahogy lehajolt, hirtelen elkiáltja magát:

– Ehun e!

Mire a gyerek közelebb merészkedett, apja már nyakánál fogva fel is emelte a még holtában is fogát vicsorgató kis fenevadat. Mindent megbocsájtón, nevetve, büszkén és kiengesztelődötten szólt Fercsinek:

– Haszen... gyerek! Ez hörcsög, az anyja keservit! Oszt mé nem mondtad, hogy agyoncsaptad?

Fercsi bizonytalanul révedező tekintete hol a hörcsögre, hol a fekete kanta cserepeire ugrott. Nem is tudott mit válaszolni, csak hápogott.

– Hát... hát...

– Mókon csaptad a kantává, mikó neked ugrott, ugye?

– Mókon hát! – bátorkodott az neki.

– No ne félj! Majd hazavisszük anyádnak, hogy bár lássa, mitű tört el a kanta. Meg majd megmondjuk, hogy egy izromban mán kifaszótá tülem érte!

Azzal a hörcsögöt a tarisznya madzagjára kötötte, a tarisznyát a gyerek nyakába akasztotta, hatalmas markába fogta Fercsi izzadt öklét és úgy kettesben, szépen... büszkén és boldogan megindultak a szállás kútja felé.

Vagy három kutya rohant feléjük a szállás bejáratánál. De ugyan ki félt volna tőlük?

Bukor Jancsi még a kezében levő kukával sem csapott feléjük, csak emberesre mélyített hangon, fölényesen szólt oda:

– Csiba, te!

HÁT HOGY IS ÁLLUNK AZZAL A TERMÉSSSEL?

Július dereka. Rekkenő hőség. Ájultan lihegi a megrepedezett föld a fölös meleget.

A kis nádas házak úgy lapulnak meg az eperfák és az agyoncsonkított akácok hűvösében, mint a malacok a sárban, mozdulatlanul, alig észrevehető jelével a pihegő életnek.

A levegőben pedig végeszakadatlanul sír a cséplőgép bűgása. A végzett munka diadalénekének, a magasságok felé repülő hálaímának vagy az éhes zsákok rabságába kényszerített szabad búzaszemcskék sirató énekének tekintsem-e?

Nagy Panna Gergő ugyan elcsodálkozna az efféle hívságos gondolatcsavargáson. Zúg a gép, oszt le van! Mitől ne zúgna? Most van az ideje. No meg aztán zúghat vígan, mert kilencet szednek minden száz után ezek az éhetetlen masiniszták, pedig annyi már a gép, hogy Tiszát lehetne rekeszteni velük!

Szinte önmagától kínálkozik az újságok számára is a riporttéma: Hát hogy is állunk azzal a természettel? Mit mesél a nép, a földhöz ragadt, a földből és a földnek élő paraszti nép? A Magasságbéli után mégiscsak ő tudja legjobban, milyennek a kilátások, az eddigi eredmények.

Mert hiszen ír az újság ezt, am azt, sőt némelyik még arra is vete-medik, hogy kírja ilyenkor, július derekán, hogy ennyi meg ennyi millió métermázsa gabona termett Bácskában! De hát ez csak amolyan maszlagszámba megy mifelénk, a sarki padon újságot olvasó és utána a világ sorját vitató társaságban. A városi népnek való híresztelések az effélék. Amolyan siglajc népségnek való históriák ezek, akik valójában azt sem tudják, hogy mi van előbb, aratás-e vagy cséplés. Mert hiszen már hogy lehetne azt tudni előre, hogy hány mázsa termett, amikor itt a helyszíni bizonyosság is, hogy a sarkon kúpozó nyolctagú társaságból Nagy Panna Gergő kivételével

még egy sem csépelte el azt a kis gabonát. De hát mitől is sietnének, amikor mostanság a masinisták még olyan gé hangon beszélnek! Hogy aszondják, kilencen alul nem mennck! No, csak ki kell várni!

Hogy az újság a napokban azt is kiírta, hány mázsát fizet láncá mifelénk, hát magam is elgondolkoztam a nagy pontosságon, biztosságon.

Magam előtt láttam a kíváncsi és türelmetlen főszerkesztőt, amint megírja a körlevelet a falusi tudósítóknak a termésjelentés irányában, szigorú terminushoz kötvén a választ.

A körlevelecske nyomán gazdasági szakértővé alakul át a sok falusi pennarágó szerkesztő, íródnak a jelentések, ontják a számokat a világ minden tájáról, ahol csak árulják a főszerkesztő úr lapját.

Kisvölgy falu tudósítója: Fekete tanító úr az üresen kongó, de célirányosan hűvös levegőjű iskolateremben ingujjra vetkőzve jelentti, hogy holdanként 16 mázsa termett. Lehetőleg részletes jelentést ad, hiszen olyan ritka a szenzáció Kisvölgyön s oly kevés a sordíj, hogy alig futja a dohányköltséget. Valójában rövidelli is a jelentést, s pár sorban jelentést tesz a kukorica állásáról is. Ha kihúzzák a szerkesztőségben, egye fenc, ha benn hagyják, kikerül belőle az esti kártyaparti! Derüs az élet Kisvölgyön, kivált így vakáció idején!

Nagyvölgyön Kovács Károly fűszer- és vegyeskereskedő sötét boltocskájának pultján íródnak a tudósítások. Idő van rá most bőven! Üres a bolt, aratnak. A gyomorsav a nyári időben különösen meg szokta kínozni Kovács urat. De hova is beszélék, mikor most a pultra hajolva ő is tudósítást ír. Megírja, hogy Nagyvölgyön, mely falucska pedig az említett Kisvölgy tőszomszédságában fekszik, 8—9 mázsát fizet holdja.

A főszerkesztő pedig kiadja a beérkezett jelentéseket a korban legfiatalabb beszerkesztőnek, az kivon, összead, talán még szoroz is, és a végén csalahatatlan pontossággal megállapítja a középarányszámot, és másnap boldog-boldogtalan, aki nem restelli lefizetni az egy dinárt az újságért, olvashatja, hogy mifelénk átlag 13 mázsa termett.

No most! Nagy Panna Gergő, úgyis, mint olvasó, úgyis, mint

kisgazda, akinek pontosan 14 és fél mázsa esett holdjáról, elolvastván a középarányos jelentést, sercent egyet és megállapítja, hogy az újság... megest csak hazudik!

Egymagában ül a padon, amint ezt megállapítja. Könnyen teszi, ha kiül a hűvösbe a háza elé, mert mondom, ő már elcsépett. Erre a kijelentésre érek oda én, és igazság szerint most kezdődik ennek az írásnak is az eleje.

– Mondja-e az esőt? – köszönök oda falusi tempó szerint az újságot olvasó embernek.

Lekezelünk. Nagy Panna Gergő sercent egyet, amiből nyilvánvalóan értődik, hogy szólni akar.

– Haszen ha azt mondaná! Arrú hallgat. Amirü beszélni köllene. Eh! – legyint pipát tartó bütykös kezével. – Kisz hazudság az egisz!

– No?! – mondom és letelepszem a padra melléje.

– Hát mán honne, mikó ehen e, váltig azt forszérózza, hogy tizenhárom mázsára gyütt ki holdja. Pedig a nyovoját!

Én csak teszem magam, mint aki végképp nem tudja, de nem is tudhatja, hogy hol az igazság.

– Hát nem gyütt ki? – kérdezem.

– Mán hogy gyütt vóna ki – folytatta indignálódva Gergő bátyám –, mikó még nekem is csak tizennégyre gyütt ki, pedig tudhatni, hogy az enyim préma föld! Hun van attú a többi!

Aztán letyvedt mozdulattal tolja odébb maga mellől a padon az újságot.

– Ez megest csak cimpla politika – folytatja –, csak amolyan vakújj paraszt! Hogy aztán antú több lehessen a porció a földck után!

– Hát hogy is állunk azzal a terméssel? – keverem tovább a szót bamba érdeklődéssel. Többet akartam mondani. Azt akartam mondani, hogy mióta búza terem a bácskai rónán, ilyen termés még sose volt, de Gergő bátyám elüljáró beszéde után nem mertem ilyesmivel előhozakodni.

A kérdésemre legyint egyet, aztán egy sercentés a porba s utána egyszónyi válasz:

– Schosse!

Alig tudom visszatartani a mosolygást. Ugyanis Nagy Panna Gergő valóban préma földjének ezévi hozamáról véletlenül pontos értesüléseim vannak. Mosónénk lánya verte náluk a markot, náluk csévelt, tőle tudom, hogy Nagy Panna Gergő esetében a szerkesztő véletlenül pontosan eltalálta a hozamot! Pont tizenhárom termett! Nekem ugyan az előbb tizennégyet mondott, de ez az egymázsányi hazudság semmi ahhoz a kijelentéshez képest, amit tegnap este tett Gergő bátyánk a sarkon, ahol ápertén kijelentette, hogy ha a veré-
bek nem csinálnak olyan rengeteg kárt abban a gyönyörű búzában, hát fölözte volna a tizennyolcat!

Mert megvan mindennek a maga módja! A falu íratlan illem-
kódexe pontosan intézkedik arról, hol kell többet, hol kell keve-
sebbet mondani a valóságnál. Úrféle, siglajc népség előtt sírni kell.

Nem állhattam ki, hogy el ne mondjam neki azt a régi, kissé
erőtletettnek vélt adomát a mindig rossz termés miatt síró paraszt-
ról.

– Nem úgy van ked is Gergő bátyám, mint az egyszeri ember?

– No?

– Merthogy az egyszeri ember is furt azon panaszkodott, hogy
rettent gyenge a termés. Pedig ország-világ tudta, hogy hát mi
kifogása van a búza ellen. Aszondja: semmi. Hát a kukorica?
Aszondja: az is meglehető. Hát a répa? Aszondja: az meg éppen-
séggel elég jó! Hát akkor hol a hiba? – kérdezik tőle. Aszondja
nagy siránkozva:... a mák, uram... a mák! Csupa féreg az egész,
hogy a nyavalya csapjon bele! A másik tovább nyösztetti és meg-
kérdi:... hát osztán mennyi mákot vetett? Ránéz az egyszeri
ember a kérdezőre és azt mondja:... én, hallja, semennyit, de a szom-
szédóm fele kertjít bemákozta, az pedig testvérek közt is megvan
két kvadrátnyi.

Így én.

Gergő bátyám nem mondhatnám, hogy valami nagyon hahotá-
zott volna a tréfámon. Mintha röviden elkaffantotta volna magát,
sercentett egyet, ami a fentiekből is látható, nem éppen ritka tény-
kedés nála, aztán meg visszaigazította a rendes kerékvágásba neve-
tésre csempülő bajszát.

Ennyi volt az egész.

Hallgattam.

Ő is.

Kisvártatva azután mégis megszólalt.

– No... a mákra éppenséggel nem panaszkodhatom... se én, se a szomszéd, merhogy nem is vettünk! Se én, se ő. Hát oszt így ránk nem is pászol a példabeszéd... Mán értve, hogy a mákká nem pászol – folytatta rövid, magába mélyedő elcsendülés után. – De azé csak úgy vagyunk mink is, akar a bizomos egyszeri ember. Hogy van átjájában minden, oszt még sincs!

– Hát mi termett magának gyengén, Gergő bátyám?

– Nekem? Semmi. Termett itt hálá Istennek mindenbü elég, csak...

– Csak...?

– Csak hogy epp a krumpli nem lesz elég szortérozott!

– Milyen?

– Nene, hát mondom! Nem elég szortérozott.

– Nem értem – mondtam ki egyszerűen.

Gergő bácsi rám nézett. Nem mondta ki, de savósínű szeme villanásából egy szót olvastam ki: siglajc!! Hiába élek köztük, hiába ismerem őket, van az életükben, lám, mégis olyan terület, mely az én számomra terra incognita!

Hirtelen felkelt és a karja lendülésével intett, hogy kövessem.

Nagy, lomha lépésekkel vezetett le a kertbe, ahol megállított a krumplitáblánál. A kéznél fekvő kapát belevágta a krumplifészekbe, aztán hatalmas tenyerével bontogatni kezdte a fészket. Nézem. Hatalmas, egészséges gumók mind. Testvérek közt is megvan másfél kilónyi. Markába fogja s úgy tartja az orrom alá.

– No látja, ilyen mind!

– Nem értem – mondtam csökönyösen –, hát mi hibát találhat ebben?

Gergő bácsi lenézően dobta földre a krumplikat. A lenézés nekem szólt.

– Hát magának ez szortérozott krumpli? Nem mondom én, hogy nem jó. Jó az! Testvérek közt is megvan három kila, akit most fölszettem! De azt maga is tudhati, hogy krumplivetéskó csak az apraja vctődik el. Kiszortérozódik a krumpli, oszt a nagyja elver-

melődik vagy lerakódik a pincébe, az apraja meg vetőmagnak való. Oszt most ehen e! Kínycelensígbű oda jutottam, hogy venni köll a vetőmagnak valót! Érti mán? Venni köll a kiesz mellett!!

Tátva maradt a szám Nagy Panna Gergő siralmára.

– Mer nem azé, hogy nem jó – magyarázgatta, míg kikísért –, csakhogy mondom, nem clég szortérozott!

MATYI

Mindegy, már leírtam. Pedig ha belegondolok, a Mátyás valóban illősebb elnevezés lehetett volna!

Mert hogy valaki tévedésbe ne essék, ápertén kimondom, hogy ez a bizonyos Matyi nagyon is Mátyás volt. Nagyon is! Nem valami nyiszlett kis legényke, nem is holmi dibdáb ember, mert kilóra is megvult nála, ami kellett. Peckes volt a tartása, akár a zsandár-kápláré, gangos a járása, akár egy telivér menyecskéé! Meggyfaszípkája csak olyan hegyesen állt szájában, akár hetyke, mindig ápolt bajuszkájának kétágú villája az orra alatt. Ruhája mindig tiszta, szinte bizonyos csint lehetett rajta felfedezni. Dohánya mindig sárga, Isten tudja, honnan szerezte, de mindig finomra vágott szüzdohány, melyből nagy örömmel kínált, bár ő maga soha nem kért mástól. Semmit. Mondom, igen peckes ember volt, vagy ahogy a faluban mondták furcsa képzettársítással: begyes!

Mondom, nem jóban jár, aki hibát talál benne.

Az esze járása mindig friss, mindig csavargós, hajlamos a figurára is, de a komoly szóbeszéd se idegen előtte. Nagyszerű embernek tartotta mindenki. Ugyan evvel nem sokat mondtam, mert ez a tulajdonsága a hivatalával járt együtt.

Ez a Matyi igazság szerint Korpás Mátyás névre hallgatott és néptanító volt. De a maga falujában.

De a maga falujában...!

És jaj, senki sem próféta a maga falujában! Még akkor sem, ha ez a próféta csupán tanítóságot jelent Tiszaréven. Községi tanítóságot a tiszarévi elemi iskola második osztályában.

Ha ki nem tudná, ám elárulom, hogy a második osztály tanítása a legirigylendőbb minden osztályok között. Minden pedagógiai magyaráztatás nélkül elég, ha csupán arra a kellemetességre mutatok rá, hogy a délelőtti sörözésekben Matyi tanító úr lehetett az

első, hiszen már 10 óra után rázendített 50–60 gyerekből álló és az iskola előtt felsorakozott nyája a Dicsértessékre! Aztán megindultak haza. Rendben, illedelmesen a gyerek, vegyesen, aprókat lépkedve a tanítójuk. De a beavatottak tudták, hogy ez csak amolyan „képlag” való rend és képlag való hazamenetel, mert az iskola sarkán a tanító visszafordult, és tiz-husz peckes lépés után csak betért a Szlúrihoz egy zónára, egy pohár sörré, no meg ha nagyon nyösztették, egy parti tarokkra. Nekem bár tarokkot mondtak, de amennyire én értek a kártyához, hát tőlem akár „nagybornyú” is lehetett, mert a huszonegyesnél megáll a kártyatudományom.

Így a Matyi.

A nyájasan dicsértessékező gyereksereg pedig abban a pillanatban, amikor Szlúrinál betévődött a rozoga ajtó, mintha csak erre a jelre várt volna, mintha külön így lett volna megparancsolva, szétugrott, mint a riasztott farkas, s a következő pillanatban társadalmi osztályok szerint csoportosulva álltak neki ők is a játéknak.

A játék: minden idők másodikos elemistájának legkedvesebb játéka: a gombozás volt. A társadalmi osztályozódást pedig a gombok minémúsége jelentette. Nem sok értelem kell ahhoz, hogy akinck pitykéje van, nem állhat szóba holmi vékonypénzű, cérnagombos atyafival!

No, így, gyerekek.

Nem is volt schol semmi hiba. Így ment ez csztendők, talán évtizedek óta Tiszaréven. A tízórai iskolai csengetéskor Szlúri bácsi már minden külön rendelés nélkül kiszólt a konyhába.

– A tanító úr zónáját!

De hát ezt is kár volt tennie, mert Róza néni, a szakácsnő se mai gyerek már és bizony minden ilyen rendclésre vissza is szólt:

– Nene, tán csak tudom!

Mondom, nem volt itt schol semmi hiba, csak én láttam annak. Belátom most már, hogy tévedtem. Matyi bátyám pedig a túlvilágról mosolyogva pederint egyet a bajszán, mintha mondaná: no, ugye megmondtam!

Új tanító voltam a faluban. Teli ambícióval, munkakedvvel. Az osztályom ott volt szemben a Matyi tanító osztályával.

Talán ez a helyzeti kapcsolat okozta, hogy hamar összeemeleged-

tem velc. Bevallom, tetszett okos, fürge csze járása is, fellépése is, rátartisága is. Tekintélye volt a faluban. Csak eggyel nem voltam kibékülve és itt találtam azt a bizonyos hibát, hogy minden begyescége, rátartisága mellett is eltúrte, ha matyizták. A Matyi így, a Matyi úgy... ő meg csak mosolygott és tudomásul vette, hogy ő Matyi.

Hanem egyszer, amikor a falu szélén sétáltunk, az egyszemű házacskák árnyékában, egyenesen az égből hallatszott a hang:

– Matyi!

Vékony gyerekhang.

Mi csak mentünk. Szentül hittem, hogy nem is neki szólt a kiáltás. De alig haladtunk három házhelynyit, a hátunk megett újra felcsendült ugyanaz a vékony hang, és most minden kétséget kizáróan sipítgatta:

– korpamatyi, korpamatyi!

Visszafordultam. Matyi bátyám azonban megrántotta a karom és húzott magával.

– Nagy csacsi maga, öcsém! Mit tekinget hátra? Persze hogy nekem szól. Azt is tudom, ki sipítazza. A kis Madár Ferkó, akit tegnap kitérdepeltem, mert a tábláját otthon felejtette.

– De hol van, hiszen hátrafordultam és nem láttam!

– Hát hogy láthatta volna, amikor udvarukban a fa tetején guggol, vagy a kazal tetején keresi a tojást!

És nevetett hozzá jóízűen.

– Mit fog csinálni holnap ezzel a gyerekekkel? Megbünteti?

– Eszem ágában sincs, hiszen én nem is hallottam, mit kiabált. Csak maga hallotta, maga, zöldfülű pedagógus! Hiszen így kiabáltam valamikor én is a tanítóm után a fa tetejéről. Dehogy bántom a gyereket! Sőt, ha holnap nem felejt el a tábláját magával hozni, meg is dicsérem, meg is simogatom! Nem gondolja, hogy eredményesebb ez, mintha a fülét tépáznám ezért a kis szójátékért, amit utánam kiabált?

Akkor még nem értettem, hogy igaza volt. Most már én is így csinálnék, ha volna iskolám.

Az emberek is matyizták. Szemtől szembe talán soha, de a háta megett sokszor.

Egy alkalommal Kis Panna Péter hangját hallottam az iskola folyosóján. Ez a Kis Panna Péter igen nagyhatú ember volt és említett nagyhatúsága mellett iskolaszéki tag is, azaz tiszaréviesen szólva: iskolaszék. Az iskolaszékek pedig nagy urak voltak akkoriban.

Az iskolaszékeknek jogaik voltak! Joguk volt még iskolát látogatniok is! Volt, aki restellte, volt aki nem. Kis Panna Péter pedig még különb dolgot se igen restellt! Hát így esett, hogy ő beállított Korpás Mátyás iskolájába látogatóba, hivatalos minőségben, mint iskolaszék.

Új ember voltam. Fiatal és könnyen lázongó. Lángba borult arccal hallgatóztam Matyi bátyám ajtajában. Hallani akartam, hogy játszik iskolaszéket Kis Panna Péter, és tanulni akartam, hogy fogja kiparírozni az esetleges bambaságokat, talán gorombaságokat az én okos Matyi bátyám.

De biz' nem parírozott az semmit. Olyan tisztelettel tárta eléje az osztálykönyvet, mintha a kerületi főtanfelügyelő jött volna hozzája. Székkel kínálta meg a katedrán, és megkérdezte, mit parancsol, milyen tantárgyat.

Kis Panna Péter megnyálazta az ujját, felhajtotta az osztálykönyvet a közepén, a decemberi hónapnál, pedig már jó benne voltunk az áprilisban, belhajolt a könyvbe, nyelt egyet, aztán recsegő hangon szólt le a magaslatról.

– No, hallám, hogy mén a fejből való számolás!

Mint később megtudtam Matyi bátyámtól, Kis Panna Péter fejszámolási kívánságának is megvolt a maga oka. Kis Panna Péter nem járt iskolába, de igen csavargós észjárású ember lévén, könnyebben megtanult fejből számolni, mint írásból. Írásbeli tudománya állítólag csak a neve aláírásáig terjedt, de egyébként nagyeszű embernek tudta a falu, tehát az is volt. Három láncc földet is szerzett. Berű nélkül.

Matyi bátyám készséggel engedelmeskedett. Ment a fejszámolás, mint a karikacsapás. Különösen egy kisfiút szólított. Ez feltűnt nekem. Amikor az olvasásra került a sor, akkor is az a gyerek olvasott. Olvasás után a gyerek még fel is mosolygott a rettegett „iskolaszékre”, aki viszont lemordult rá a magaslatról.

– No csak maradhass!

Mikor aztán ennek is vége lett, mikor már vastag meggyfabotját is a kezébe vette Kis Panna Péter, akkor megállt az egyenesbe meredt osztály előtt, lekezelt a tanítóval és odafordult a gyerekekhez.

– Oszt iparkodjatok ám – recsegte vastag hangján –, mert a tanító úr majd odaver a...

És kimondta, hogy hova...!

Kimondta az, amúgy tiszaréviesen! Én csaknem visszaszédültem az osztályomba a hallatára.

Botrányt vártam. Azt vártam, hogy a gyerekek visítva, ordítózva nevetni fognak, azt vártam, hogy Matyi bátyám a semmi esetre sem parlamentáris kifejezésért most rendre fogja utasítani a nagyhatú iskolaszéket. De csend volt. Kis Panna Péter csizmái kopogtak csak a folyosón, és láttam, hogy Matyi bátyám kikíséri, még kezét is fog velem!

Mire visszajött, már ott vártam az ajtóban, sápadtan, kíváncsian.

– Mindent hallottam! – nyögtem ki.

– No, annál jobb! És nevetett hozzá jóízűen.

– De ilyen szavakat használni az iskolában! – rémüldöztem.

– Figyelte-e a gyerekek arcát? Ugye, nem nevetett egy sem? Hja, barátom, ne feledje, hogy a tiszarévi napszámos nevének nevezi a dolgokat, és a gyereke is úgy tanulja tőle! Úgy is mondja.

– De hogy szánta rá magát ez az ember, hogy eljöjjön iskolát látogatni, hivatalos minőségben? Hogy felüljön a katedrára, hogy onnan dirigálja a tanítót?!

Matyi bátyám csak nevetett tovább. Bekiabált az osztályba:

– Pali!

Az a kisfiú ugrott ki, akire Kis Panna Péter ráfordult, hogy maradhasson.

– Jól van, Palkó – simogatta meg a fejét –, meg tudtál felcni öregapádnak!

Aztán rám nézett Matyi bátyám.

– Hogy miért jött el Kis Panna Péter az én osztályomba, ugye, arra most megadtam a feleletet. A többire is megadom. Jöjjön!

Azzal karon fogott és átvitt a Szlúrihoz. Biztosra mentünk. Kis Panna Péter is ott volt. Mi külön asztalhoz ültünk.

Matyi bátyám megkapta szokásos kis pörköltjét, sörét, aztán hangosan odaszólt a pincérnek:

– A Péternek is vihet egy pohár bort!

Kis Panna Péter elfogadta. Hatalmas markába fogta a poharat és tisztelettudó várakozással odaállt az asztalunk mellé.

Matyi bácsi kemény, recsegő hangon, fölényesen szólt oda neki:

– No, csak üljön le, Péter.

Kis Panna Péter pedig, a nagyhangú iskolaszék, halkán, illedelmesen válaszolt:

– Hát köszönöm is, tanító úr, meg hogy annyit vergődik a kis onokámmá is! Mer montam is a gyerekeknek iratkozáskó, hogy mondom, csak a Matyi tanítóhó kék anni, az maj kiagyusztájja! Hát köszönöm is!

Megittuk a sörünket. Matyi bácsi fizetett, és utána leereszkedőleg kezét nyújtott Kis Panna Péternek.

Kinn csak annyit mondott nekem:

– Hát látja, így kell csinálni ezt, öcsém!

ILLATOS KIS RONGYFOSZLÁNYOK

Édes szülőfalum! Foszladozó, fakulató, nevetséges kis rongydarabkák: könnyes-mézes emlékcim! Hát megvagytok még? Miért hogy nem pusztíthatott el benneteket annyi más, színesebb, húsba vājóbb élmény?

Apró, kis rongydarabkák...

Egy név. Ki tudja, él-e még a gazdája? Egy kép. Ki tudja, ráismernék-e még? Egy szó, egy hang, egy eleje-vége nélküli kis cseménydarabka. A nyomukban meg valami édes-fájó érzéskeverék.

Imriske...! Csak itt neveztek így. Azóta se.

Apró, kis rongydarabkák... Édes illatú emlékfoszlányok... Sorba simogatom őket.

*

Király is voltam. Emilke nénim, ugye, tanúskodik mellettem, hogy valódi király voltam! Valódi, bajszos törpekirály. A királynénak Matild volt a neve. Én ugyan csak Matilnak neveztem. Aranyos, szép kislány lehetett, csak egy fejjel nagyobb volt nálam. De ez nem változtatott az én óvodavízsgai törpekirályságom örömén. Igaz, hogy fél bajszom lepedertem az öltözővé előléptetett illemhelyen, mire ránk került a sor, de hát ki tudta volna türelmetlen bajszpedergetés nélkül kivárni, míg a plébános, az öreg méltóságos úr megérkezik? Azért fél bajusszal is kivágtam a rezet. Ma már nem hinném, hogy olyan bátor mernék lenni. Igaz, elúszott már a megmaradt fél bajusz is!

Él-e még a Márcel néni? Az Illés bácsi?

E két kedves név közt igazság szerint szerepelnie kell még valaminek: annak az édes, piszkos, fekete pénzdarabnak, aminek ha krajcár volt is a neve, de nagy volt a becsülete! A krajcárt rendszerint az Illés bácsi adta. Hol egy nótáért, hol egy tüzes kis szava-

latért, hol meg csak úgy, magától. Kaptam én mástól is krajcárt, de adni, úgy emlékszem, csak a Márcel néninek adtam. Helyesebben: továbbadtam a krajcárt, melyet mihelyt megkaptam, bedugtam a nyelvem alá, aztán egy iramban odavágtattam a Márcel néni bódéja elé. Szólnom sem kellett, tudta már ő az én erkölcsöm! Kiválasztotta a legkövérebb mákos cukrot, ha poros volt, hát különös kedvezésképpen megtörölte az alsószoknyája szélével, aztán a kezembe nyomta: tessék, Imriském!

Azóta sem ettem mákos cukrot, de jobb cukrot sem azóta! Vagy talán nem is divat már a mákos cukor? Cifrábbak ma már a gyermek-örömök, de aligha szebbek!

Nagyon szerettem volna az orgonát is fűjtatni, de Gazsi bácsi ezt a hivatalt akkortájt olyan zordon komolysággal viselte, ahogy csak tellett az öreg, vak embertől, és mi már csak a farács mögül mertük nézni a szakmunkát.

Hanem harangozni, azt már igen! Kivált, ha János bácsi, a harangozó nem jött fel! Akkor aztán hintázni is lehetett a harangkötélen! Csak azt kellett tudni, melyik kötél tartozik a nagyharanghoz, melyik a „régí másodík”, melyik a „régí nagy” meg melyik a „kicsi”. Mert ha valaki ezt nem tudta, abból baj keletkezett. Én sem tudtam különbséget tenni kezdetben, s amikor a prédikáció alatt a kis harang kötélevel való összekapaszkodásomból kongatás keletkezett, megindult a bonyodalom. A kongatásra feljött János bácsi, s mivel én nem tudtam olyan gyorsan lemenni, mint ő fel, összetalálkoztunk a kórus-lépcsőn, s ez az összetalálkozás egy csengő nyaklevest eredményezett. Ha azt mondom, hogy ezt én kaptam, az semmi, de ha hozzáteszem, hogy a János bácsi adta, akkor el kell hinni, hogy az már valami volt!

Emlékszem én még egy pofonra! A Szörfi tanító úrtól kaptam. Isten nyugtassa szegényt, mindig úgy láttam, hogy haragudott és nagyon unalmasan magyarázott. Egy ilyen unalmas számtanórán, karácsonytájt, nagy szemekben szállingózni kezdett a hó. A Laki Gyura oldalba lökött.

– Nézd a, esik a hó!

Én meg örömeimben felugrottam s elkiáltottam magam:

– Esik a hó!

Akkor lépett közbe a tanító úr. A nyaklevessel. De szólni azért nem szólt semmit. Én sem. Laki Gyura – nem tudom, megismer-ném-e még – azért kárpótolt engem, mert mikor az iskolából hazafelé mentünk a Krivaj keskeny partján, Makszi bácsi kerítésénél megállt velem s a kerítés vastag drótléből letört egy darabot. Épp akkorát, amekkora szükséges az egylábas jégkorcsolya elkészíté-séhez.

Lélekben úgy meg-megállok a Krivaj partján. Azóta már ten-gert is láttam, a sokszor megénekelte szöke Tisza partján rovogatom napjaimat, gyógyfürdő is van a harmadik utcában minálunk... de olyan jót, olyan élvezeteset talán soha nem fürödtem életemben, mint egyszer, vagy harminc évvel ezelőtt benned, édes, csokoládé-színű Krivajom!

Talán Szokola Pali volt a neve azon vállalkozó szellemű cimbo-rármnak, aki hajlandó volt egy fél sárga plajbász ellenében kikala-uzolni a vasúti híd alá, ahol szerinte „éktelen kítűnő” fürdés esik.

Hát én mentem is. No nem olyan könnyen ment az a menés! Hogy mit hazudtam otthon, biz én nem tudom, de arra emlékszem, hogy hosszú, viszontagságos, de felette élvezetes séta után oda-értünk.

Magáról az „éktelen kítűnő” fürdésről csak annyi maradt az emlékezetemben, hogy Pali vett szárnya alá, és az ő útmutatása szerint csináltam mindent. Csak megbukni nem mertem. Azaz, egyszer mégis! Állok ott bambán a nekem alig kötözködésen felül érő, lassan csordogáló, enyhén meleg, de kevésbé enyhén bűdös vízben, amikor egyszer Pali odakiált.

– Imre, bukj le, kutya gyün!

Egy pillantás hátra... és én lebuktam. Az utolsó pillanatban, mert a másokban már el is úszott fejem felett... hogy is mondjam illendőségesen?... egy kutya teteme.

Vacsorakor édesapám a levegőbe szimatolt.

– Valami kellemetlen szagot érzek – mondta idegesen édes-anyámnak.

Anyám megbotránkozva tekintett rá. Ő is szimatolni kezdett. Én pedig kiszaladtam a szobából valami ürüggyel, és mikor utánam siető, gyanút fogó édesanyámnak mindent bevallottam, tudom,

valami három léből kellett szegénynek szagtalanítania, míg újra szalonképessé tett.

Régi iskolatársaim...! Ugyan kinek a nevére emlékszem még?

Hornyák Lajos, Dévics Imre, melyiktek is volt az, aki apám temetésén ministrált? Nem tudom már, titeket sem ismernék meg, csak a nevetekre emlékszem, de azt tudom, hogy amikor ott, a korporsó mellett nagyon sírtam, egyiketek ott guggolt a szomszéd kerítése falán és könny volt a szemében.

Aztán egy nehéz, őszi estén öreganyám kocsisa, az öreg Pali bácsi befogta a Büszkét meg a Rárót, kivitt a régi Kisállomásra és elkerültem diákszóra.

Mire hazakerültem, úgy láttam, hogy valahogy összement ez a falu. Tavaly még Limbek Lacival, az unokatestvéremmel Verne Gyula útmutatásai szerint elkövetett kirándulásainkon felfedező utakat tettünk, a szőlődombok felé! Kerestük a vadregényességet. És meg is találtuk. Ahogy kettesben ballagtunk a szőlők felé, az akácfacsemetéktől boglyas dombok tövében, elhatároztuk, hogy „felfedezünk” valamit. Rövid tanakodás, fontolgtatás után megmásztuk az első vadregényesnek látszó dombot s mikor annyira bevettük magunkat az akácosba, hogy már az eget is alig láttuk a fölénk boruló szürös ágaktól, megállapítottuk, hogy itt aligha járt ember valamikor! Csupa vadregényesség! És jaj, a mi ruhánk is egészen robinzonivá kezdett válni! Lacinak a sapkája maradt le valahol, nekem meg a nadrágom repedt el. Pedig észre sem vettük se egyiket, se másikat. Se baj, az a fő, hogy felfedeztünk valamit! Az akácost büszke göggel elneveztem „Imre-oázis”-nak. Hiába, én voltam az öregebb! De hogy a Laci se maradjon árván, hát a domboldalt „László-bérc”-nek kereszteltem el. Így megnyugodva és kielégülve leültünk pihenni a „László-bércen” elterülő „Imre-oázis” hús árnyékában. De pihenésünk nem tartott két percig sem. Megjelentek a fenevadak két bozontos kutya képében. Mi éktelen ordításban törtünk ki. Veszedelmes helyzet volt! Az utolsó pillanatban azonban a bérc megett megjelent a bennszülött törzsfőnök és féltelmes hangon odakiáltott:

– Csiba, te!

A kutyák jobbra, mi ketten balra, s mire keresztültörtük magun-

kat újra a bozóton, ijedt, de boldog pillantást vetettünk vissza a dombtetőre, hogy azért mégis felfedeztük!

Laci meg az öccse kisebbek voltak nálam. Csak természetes, hogy amit én, mint messziről jött ember táltam elébük, az szentírás volt. Hogy a kalocsai nagyharang, az olyan nagy, hogy hatan húzzák! Elhitték. Úgy hiszem, én is hittem.

Aztán a tanárokról meséltem. Hogy azok a páterek oly rémisztően okosak, hogy az borzasztó! Némelyik többet tud, mint itt Hegyesen a tanítók, papok meg a községháza együttvéve.

Laci ezt is elhitte, de kisebbik öcsém csak a papokat meg a tanítókat cserélte el a páterekért, mert a községháza okosságát sokallta már ráadásnak, és kereken kijelentette, hogy az nem lehet igaz, már csak azért sem, mert az ő apja, az én Pali bátyám mégiscsak okos ember! Ő a jegyző a faluban!

Istenem, mennyi bölcsesség volt abban a gyerekben! Most, esztendő múltán már magam is belátom, hogy a jegyzőknek a faluban legtöbbször igazuk van, a főszolgabíróknak meg mindig! Tehát mégiscsak ők a legokosabb emberek! De akkor még én sem voltam ennyire telve az alázat bölcsességével és ellentmondtam.

– Hát pedig hallod, Pali bácsi akár jegyző, akár se, nyomába se léphet Arisztotelésznek!

Laci a cifra név hallatára nyugtalan kíváncsisággal tekintett rám. Éreztem, nagyon elvettem a sulykot, mert bizony Arisztotelészről épp csak hogy hallottam valamit a nagyobb diákoktól, de azért most már felvettem a harcot. Nyomatékosan ismételt meg a bűvös nevet.

– Bizony, Arisztotelésznek!

– Az is páter?

– Nem.

– Hanem?

– Hanem híres izé... hadvezér! – mondtam bizonytalanul.

Elhitték. Úgy hiszem, én is.

Felbátorodva folytattam.

– Ajjaj, de még hány okosabb ember van! Hát a Julius Caesar meg a Napóleon meg a páter Fényi vagy a Tóth Mike!

Laci közbeszólt:

– Az is hadvezér?

– Nem – feleltem –, az csak páter, de rém okos. De a Napóleon, az hadvezér! Meg rém okos is!

Laci folytatta naiv kérdéseit.

– És te ezeket mind ismered?

– Hát... javát ismerem... Mind nem. De hogy okos, rém okos emberek, meg hogy okosabbak az egész faluházátoktól, hát az már biztos!

Ebben a pillanatban a hátam megett megszólalt valaki.

– Még éntőlem is? Hm?

Megrezzenve ugrottam fel a kerti padról. Ott állt Pali bátyám a hátam megett. Cvikkere mögül szúrósan nézett rám nevető szeme. Mindíg ápolt bajsza alig tudta eltakarni a mosolygást a szája szélén. Jaj, de ha én akkor észrevettem volna azt a mosolyt! Nem láttam én az arcán mást, csak fürkésző szemét, a parázsló szivart, az egész emberben pedig az általam megsértett, hatalmas közigazgatást!

Megette állt megbüntetésemre, de legalábbis felnégyeltetésemre várva kisebbik öcsém, Karcsi, aki bizony beárulta istentelen beszédemet az apjának.

Zavaromban mentegetődzni kezdtem.

– Én... Pali bácsi, kérem... én nem azt mondtam!

– De azt mondta – vágott közbe a kisebbik –, hogy a Risztelesz is okosabb apukámtól!

Én körömszakadtáig mentegetődztem:

– Nem is igaz! Én csak azt mondtam, hogy az Arisztotelész meg a Julius Caesar meg a Tóth Mike meg a Napóleon meg a páter Fényi...

– Kicsoda...? – rivallt rám Pali bátyám zordonan, de alig küzdve a feltörő nevetéssel.

Ma már tudom, hogy páter Fényi, a világhírű csillagász valóban okosabb ember volt az ország összes faluházájától, de akkor még csak úgy, mutogatásból ismertem. A nagyobb diákok mutogattak egy kopottas reverendájú öreg jezsuitára, hogy – ez az öreg Fényi! Így hát nagyon nagy bizonytalansággal mertem megismételni a nevet.

– Hogy az okosabb, mint én?!

Megrettenve elhallgattam. Bizonyítékom nincs. Mit mondhatnék... ? De valamit kell felelni! Észrevettem, hogy kisebbik öcsém tisztában van vereségemmel s esetleges megveretésemmel. Valamit felelnem kell! De én se jobbra, se balra. Próbáljuk hát az arany középutat...! Utóvégre páter Fényi hírnevességéről az igazat megvallva magam is csak afféle szóbeszédből hallottam valamit...

– Pali bácsi, kérem... én azt nem... ízé... lehet, hogy a páter Fényi nem... de – és itt szinte szemtelenül számonkérővé vált a hangom –, de azért a nagy Napóleon...?

Pali bátyám torkából hirtelenül feltört valami. Elharapott nevetés, vagy csak köhhentett? Nem tudtam megállapítani. Barackot nyomott a fejemre.

– Na, az már más! – felelte, és hirtelenül elfordulva otthagyt bennünket. Akkor nem tudtam, de most tudom, hogy nem győzte tovább komolysággal.

Így intéződött el akkoriban a hegyesi jegyző párbaja a franciák nagy császárával. Ötvenpercentes kiegyezéssel. Én... elintéztem!

Sütött a nap... ragyogott az ég, amikor úgy látszott, hogy végleg elszakadtam a falumtól.

De ha hosszú esztendők egyre nehezedő, egyre setétedő felhői harmatozták is rám a keserüséget, hiába, ha elnyomott az álom, az én szülőfalum felett csak sütött a nap, és én az Álomtündér aranyhintáján csak hazaszaladtam a Krivaj mellé... melegedni.

Mikor pedig az egész világra rászakadt a bánat, amikor nyomorúság, gond, kétségbeesés ült itt is, ott is, mindenütt a szíveken, a háború alatt és a háború végeztével, amikor hazajöttem, az én édes szülőfalum, nem tehetek róla, énrám akkor is nevetett, és tulajdon két fülemmel hallottam, mikor tetvesen, rongyosan, koptan betámolyogtam az állomásra, hogy

– Nene, hazajött az Imriske a hadifogságból!

Ma már senki, semmi nem köt a falumhoz.

Csak egy sírhalom ott fenn a domboldalon. Meg egy csomó foszladozó, fakulगतó, másnak talán nevetséges, de nekem illatos, meleg, puha rongydarabka: könnyes-mézes emlékfoszlányok. Megsimogatom őket.

Édes szülőfalum...

KÉT KORHADÓ KOPORSÓ

Az egyikben az édesapám alszik már huszonkilenc éve.

Fényes, pléhburkolatú koporsó. Én akkor aranynak hittem. Pedig már kilencesztendős voltam. Mégis hittem a mesékben. Csakis a mesékben hittem! A falusi, egyszerű fakoporsók között pedig mesébe illő volt valóban az apám koporsója. Talán büszkélkedtem is vele, hogy lám, az én apám aranykoporsóban fekszik! Talán karon is ragadtam a hitetlenkedőket, talán oda is vezettem a fényes ravatal elé, és mondtam:

– No nézzetek! No, mit mondtam!?! Ugye, hogy arany?

Huszonkilenc éve már. Nem emlékszem mindenre, de azt tudom, hogy halálában is büszke voltam az én apámra! A koporsójára is!

Ő volt az életem legnagyobb, legdrágább és első vesztesége. Akkor ütött arcon legelőször az élet. Számomra addig ismeretlen mélységből fakadó könnyeket sírtam. Nagyon keservesen és nagyon sokat. De amikor a könnyem folyása megállt, aprólékosan megbámultam koporsóját. Megsimogattam a fényes pléhburkolatot, és apró ujjaimmal kitapogattam minden kis domborművet rajta. Tetszett. Elnézegtettem.

Amikor aztán összekulcsolt, merev kezére, felkötött állára tévedt kerekre nyílt szemem, megrémülten, és bátorításul, mint mindig, most is az ő, szenvedéstől bánatosra festett, de rám mindig mosolygó, meleg tekintetét akartam keresni. Csak akkor eszméltem rá, hogy a szeme le van csukva. Akkor döbrentem rá, hogy az apám tekintete többé már nem az enyém! Fájót, éleset dobbant a szívem... Valamim volt és elveszett... azt éreztem. Kiszaladtam a halottas szobából a világosra.

Az udvaron, a bejárat előtt, a falhoz támasztva, ott állt a koporsó fedele. A nyári napsugár, ahogy végigtáncolt a cifra ékességeken, odacsalogatott. Véletlenül senki sem volt a közelben. Odabátor-

kodtam. Végigjártattam apró ujjaimat a cifraságokon, tenyeremet megcsiklandoztam a pléhrészek csillogó simaságán. Elolvastam vagy kétszer is az apám aranybetűkkel kiírt nevét. A másik oldalon meg: élt 52 évet.

Aztán a koporsófedél alá bújtam.

Alulról csodálatosan egyszerűnek látszott az egész. Semmi csillogás, semmi arany, csak valami kékesszürke festékekkel volt befestve.

Halottnézők jöttek. Megálltak a koporsófedél előtt is egy pillanatra. Megnézték. Talán a feliratot is elolvasták. Én mozdulatlan csendességben lapultam meg alatta. Nem akartam, hogy megsimogassanak. Nagyon sokan simogattak meg már aznap, és úgy fájt a simogatásuk.

Éreztem, hogy a szemem még könnyes. Megdörzsöltem az öklömmel. Hosszú szempillám alatt annyi könny lapult meg, hogy a mutatóujjam hegyére is jutott még egy kövér cseppecske belőle, odanyomtam hát ezt a nagy cseppecskét a koporsófedél szürke belsejére. Határozottan érdekesnek találtam, hogy az érintés nyomán egy fekete pont rajzolódott oda.

Még egyszer odanyomtam az ujjam. Az eredmény ugyanaz. Két fekete pont egymás mellett. Mint két tágra nyílt szem!

A többi már magától adódott. A két pont közé húztam egy vonalat – adta a könnyet bőven a másik szemem –, abból kitelt az orr is, alája egy vonás: a száj, az egészet most karikába foglaltam, és kész volt a fej.

Nyitott szemű emberfejet rajzoltam. Szegény apám szeme úgymint csukva már! Ki tudja, ha aztán mégis kinyitná a szemét, mikor már ráborul ez a koporsófedél, bár látja a rajzot, amit én rajzoltam! Nyitott szemű embert az én csukott szemű apámnak...

Könnyből már nem futotta tovább, megnyaloztam hát az ujjam és a nyitott szemű emberfej alá odaírtam a nevem is:

Imre

Nagyon megkönnyebbült a lelkem utána.

Sírtam még azután is sokat, különösen azért, mert az anyámat

is zokogni láttam. Sírtam az úton is, mert nagyon a lelkemre nehezedett a gyászinduló. Még ma is belereszketek, ha a szomorúan ismerős motívumokat hallom.

Úgy hiszem, a temetőben, a kriptá mellett nem is sírtam. Új, családi kriptá volt, az apám volt első lakója. Tiszta volt, frissen meszelt, és a koporsó még lenn is ragyogott benne.

A temetés után haboskávét kaptam.

*

A másikban az édesanyám alszik már huszonnyolc éve.

Én ezt a koporsót nem akartam látni!

Messzi, öreg diákváros legkisebb gimnazistája voltam akkor. Apám aranykoporsója volt szinte utolsó képem a szülőfalumból. Ha behunytam a szemem és kissé megdörzsöltem, még tisztán kirajzolódtak előttem csillogó díszei.

Hazavitték haldokló anyámhoz. Megcsókolt, mosolyra torzult a fájdalom ráncá arcán, és hidegülő kezébe fogta a kezem. Rám nézett és felém sügta reszkető suttozással:

– Imriském... !

Aztán elfordította a fejét, úgy, hogy ne láthassam a könnyét.

Én is elfordítottam a fejem, úgy kínáltam arcom másik felét az Életnek, hogy oda üssön, üssön, amekkorát csak akar... én kiállom... csak ne...

De mégis a szívembe ütött. Ököllet.

Az anyámat szerettem legjobban a világon!

Valaki elvont az ágytól, és én kimenekültem a világosságra. Menekülni akartam! Sírvá könyörögtem, hogy vigyenek vissza az iskolába! Még ma!

Nem akartam, nem bírtam még egy koporsót látni. Megértették. Visszavitték. Vigasztaló szavakkal vettek körül. De azok leperregtek rólam. Én már csak a meséknek hittem! Hogy aztán nem volt már, aki meséljen, meséltem én magamnak. Azt, hogy az én anyám nem is halt meg. Nem igaz! A fekete gyászszalagot sem tűztem fel!

Este, mikor az ágyba bújtam, vézna lábszárammal, még véznább karommal átkaroltam a dunnám, a párnám és belesúgtam:

– Anyukám...

Tisztán hallottam a választ:

– Imriském...

Aztán álmodtam. Felőle. Nem is halt meg. Beteg, az igaz, hiszen láttam is... de már biztosan jobban van. Csak nem akarják még nekem megmondani, mert valójában én meg sem érdelem, hiszen most is intőt kaptam számtanból! Hanem év végére, ha aztán kijavítom azt a vacak számtant... akkor aztán kézen fognak és titkolódzó mosolygások kíséretében odavezetnek majd a mi régi házuk elé és azt mondják:

...de ha még egyszer intőt kapsz...

De én nem fogok addig várni, míg ők befejezik a mondatot! Anyukám se állja azt ki a kiskapu megett, hanem... kiszalad hozzám... átölel... és...

Reggelre ilyenkor mindig könnyes volt a párnám.

*

Valami négy-öt év is kellett hozzá, hogy elkopjék az álmom eleven színe. Kamaszodni kezdtem, de még mindig visszasírtam az álmom. Akkor kezdett fájni, hogy nem is láttam az anyám koporsóját.

Egyszer aztán kinyílt a kripta ajtaja. Egyik nagybátyámat temették. Ott álltam én is a gyászolók közt, de nem hiszem, hogy sírtam volna. Én már elsírtam az én halottaimat. Fakulni kezdtek az emlékek is.

A gyászolók közt álltam, szemben a kripta szájával. Sűrű, fekete sötétség ásitott belőle felém. Nem tudtam levenni róla a szemem. Csak néztem, néztem, merően, mint a megigézett. Addig néztem a sötét kriptatorokba, míg egyszer csak nagyot dobbant a szívem...! Mintha egy koporsó végének sötét kontúráját látnám... Sötét, penészes színű koporsó... Talán az édesanyám koporsója, melynek látása elől megszöktem... melyre nem hullt az én könnyem, pedig én tudom, hogy mennyire szeretett!

Akkor vitték le nagybátyám koporsóját a vállalkozó munkásai. Már szállingóztak is kifelé...

Lábam megdermedt... torkom elszorult...

Csendesen sírdogáltak körülöttem, észre sem vették, mi szaggat belülről...

Az utolsó ember is kilépett a kriptából.

A penészes színű koporsó mintha megmozdult volna... mintha azt súgta volna:

- ...Imriském!

Mellettem állt egy hölgy, a család kedves ismerőse, virág a kezében.

Valósággal kirántottam a kezéből és a kripta torkába vettem magam...

Ott lenn aztán megtorpantam a felém kandikáló, penészszerű, korhadó fakoporsó mellett. Lepergett már az oldaláról a kripta földjére sok aranyozott, szétmállott papírbetű, de annyi maradt még, hogy az anyám nevét elolvashattam.

Édesapám nagy aranykoporsója ott állt mellette. Megszíntelenedt már a fényessége, de még így is szép volt. Édesanyám színtelen, kis koporsója úgy húzódott melléje, mint valamikor régen... szinte hízelegve... kedveskedve...

Reszkető kezemmel megsimogattam a nyirkos koporsót és óvatosan ráhelyeztem a csokrot.

A szememből egy nehéz könnycsepp esett szuvasodó fájára. Beitta abban a pillanatban...

Visszahúztak a kriptából. De már akkor görcsös zokogással sírtam.

Nagyon könnyű lett utána a szívem.

Ott álltam, míg újra be nem falazták a kriptát.

*

Biztosan tudom, hogy mikor az utolsó téglát is helyére rakták, amikor újra csendes sötétség takarta be a kripta lakóit, az a kis, korhadó fakoporsó még közelebb húzódott a fakuló aranykoporsó-

hoz, annyira, hogy az otthagyt csokorból bár egy virágszirom megérintette amazt is...

...és az érintésre megszólalt az apám:

– Ugye, nem maradtál mégsem látatlanul? Most már az álmod is édesebb lesz, ugye...? Aludjunk, édesem... jó éjszakát...!

MEGHAMISÍTOTTAM A TÖRTÉNELMET

Mire nem vetemedik néha az ember, ha zsákutcába kerül!

Soha, még álmomban sem mertem volna gondolni arra, hogy én, a romantikus históriák gyermekkori rajongója, ki Rinaldó Rinaldini fennkölt személyétől kezdve az összes elképzelhető történelmi nagyságok bámulója voltam, ki lelkes rajongással izgultam értük, velük, ki álmomban, óh, hányszor rúgtam bele szilaj paripának álmodott gyerekágyamba, ki kiváltságos előjogomnak tekintettem, hogy velem egykorú s velem együtt rajongó iskolatársaimnak magam meséljem vagy olvassam el a legendás hősök mindenképpen hitelt érdemlő, kalandos históriáit, óh, hogy hittem volna valamikor, hogy meg fogom, meg merem hamisítani a történelmet!?

Márpedig, mi tagadás, megtörtént.

Nugodj meg, óh, nagy erejű, törökverő Kraljević Marko szelleme, jaj, bocsáss meg, acélizmú Toldi Miklós, hogy éppen titeket...

Óh, bocsássatok meg, hogy éppen én, aki csak véletlenül maradtam be a háború alatt katonának, akkor sem jókedvemből, akkor is csak a második pótsorozáson, hogy éppen én...!

A dolog úgy történt, hogy már napok óta mást sem hallottam otthon ebéd alatt, ebéd után és minden otthon töltött szabad időmben a fiamtól, mint Kraljević Marko különféle vitézi históriáit. Felcséggemmel együtt, akarva, nem akarva, már kívülről tudtuk, milyen súlyos buzogánya volt a nemes vitéznek, hány törököt vágott le, hogy hívták híres, nevezetes paripáját, miként verekedett meg ama híres török basával stb.

A hét bizonyos napjain, mikor más elfoglaltságom nincs, az esték a fiaméi, ami azt jelenti, hogy mesélnem kell!

Így történt, hogy valamelyik este, amikor már nem tudtam okos

és komoly kifogást találni a rég megígért mese elhalasztására, hozzákezdtem a meséhez.

Azaz, csak hozzákezdtem volna, mert fiam azzal a meglepetés-szerű kérdéssel állt elő, hogy neki olyan „Kraljević Márko-s” történetet mondjak, mert egy másodikos elemistát már nem érdekelnek holmi kisgyermeknek való mesék.

Minden hosszadalmasabb gondolkozás helyett teljesítettem kívánságát, s mesélni kezdtem, ami éppen az eszembe jutott: Toldi Miklós vitézi tetteit.

Nem tudom, talán jó mesemondó vagyok, talán a mese volt szép, de annyi elragadtatást, rajongó figyelmet rég láttam a fiam arcán, mint akkor!

Épp ott tartottam, mikor Toldi a dühös bikát állítja meg vaske-zével, mikor fiam megállított.

– Apukám! Ugye, Kraljević Marko az szerb volt?

– Igen.

– Toldi Miklós pedig magyar, ugye?

– Igen, fiam, de miért kérded?

De ő rám se tekintve nézett tovább maga elé, hallgatott egy darabig, s csak azután kérdezte révedezően:

– És melyik volt az erősebb a kettő közül?

Erre a kérdésre nem számítottam.

Most én néztem magam elé úgy, mélyen elgondolkodva, mint ő az imént. Mert nagy kérdés volt ez az egyszerű kérdés! Vakító fénysugár volt ez a kérdés, fénye úgy világított be az én kicsi fiam lelkébe, hogy megdöbbenve láthattam, gyermeki lelkének már vannak különös, elintézetlen problémái, melyekre feleletet vár, de azt is tudtam, sok, talán minden függ a felelettől, melyet adnom kell.

Hirtelen mosoly futott át az arcomon, s mintha könyvből olvastam volna, úgy meséltem neki tovább.

– Várj csak türelemmel, erre is sor került ám! Mert meghallotta egyszer a híres Kraljević Marko, hogy él egy magyar vitéz, akit Toldi Miklósnak hívnak, s aki oly erős, mint ő. Toldi is hallotta hírét a nagy szerb vitéznek, s bizony sokért nem adta volna, ha megmérkőzhetett volna amavval. No de mindkettőnek nagy szerencséjére a szerb király és a magyar király akkoriban éppen sógor-

ságban voltak, s amikor egyszer látogatóba ment a magyar király a szerb királyhoz, elvitte magával vitézei között Toldi Miklóst is.

Gyönyörű vitézi tornákat vívtak egymás között a szerb és a magyar vitézek! A két nagy erejű hősnek sem kellett sok beszéd, kiálltak birkózni.

Vasárnap reggel volt, mikor elkezdték. Rengett a föld a lábuk alatt, ropogtak a csontok, feszültek az izmok, de bizony már ebéd-idő is elmúlt, mégsem bírta egyik sem a földhöz csapni a másikat!

A két király meg a többi vitézek már a nézésbe is belcáfadtak, de a két vitéz még mindig győzte!

Egyszer csak kürt harsan... fáradtan, véresen egy lovas vágat elő, jelentvén a királyoknak, hogy a kegyetlen, vad török csapatok betörték az országba és tüzzel, vassal pusztítanak mindent.

Egy szempillantás alatt elengedte egymást a két nagy erejű vitéz e hír hallatára, s mintha csak egyet gondoltak volna, kezét nyújtottak egymásnak, megölelték egymást, azzal lóra pattantak mind a ketten.

Egyik jobbra vágatott, s a magyar vitézek élére állt, a másik a szerb csapatok vezére lett, s egymást segítve, támogatva üzték, verték a kegyetlen török csapatokat. Sok csodálatos hőstettet vittek véghez, védték a gyengéket, elhagyottakat, s ez az oka annak, hogy mindkettőnek emlékét megőrizte népünk hálás szíve.

Vége volt a mesének...

Láttam a gyerek arcán, hogy meg van elégedve a befejezéssel.

És később, mikor én is ágyban voltam, mikor már azt hittem, hogy rég alszik, megszólalt:

-- Apukám, a Nikola meg én vagyunk a legerősebbek az osztályban, de még soha nem verekedtünk... hanem csak úgy tréfából...

*

És én azóta hiszem, hogy Kraljević Marko és Toldi Miklós mindent megértő hősi szelleme áll őrt tízperces szünetek alatt az iskola udvara felett, ahol az én Gábor fiam birkózik a Nikolával... csak úgy... tréfából, hogy az a birkózás csak olyan tréfa maradjon továbbra is!

ÖREGAPÁM RÓZSAFÁJA

Ott csoszogtunk a hatalmas épület árnyékában meghúzódó, elhanyagolt kert keskenyre szabott és az állandó árnyéktól mindig nyirkos útján. Ketten. Én és az öreganyám. Akarom mondani: az öreganyám és én.

Oka van annak, hogy ily hirtelenében megfordítottam a sorrendet! Nemcsak az illendőség meg a tárgyi igazság kényszerít erre, hanem főképpen annak a parancsoló tekintélynek érzése, mely ma is elfog, ha öreganyámmal állok szemközt, ha csak lélekben is! Az én öreganyám a régi nemzeti asszonyok fajtájából való volt. Megszokta, természetesen talála az élen való állást, a parancsolást. Csak egyetlen ember volt, akit maga elé engedett (az is lehet, hogy maga elé parancsolt): az öregapám.

Valamikor hangos volt ez a hatalmas, de nekem mindig félelmes és rideg épület. Vagy hét szobája az utcára nézett, magam sem tudom, hány volt még beljebb, mert be sem merészkedtem mind-egyikbe. Tizenhat gyerek repült innen szárnyára! Öregapám meg hat éve már a temetőben. Azóta félelmetes csendesség terpeszkedik a hosszú folyosókon, az elvadult kertben. A megnémult szobákat is egymagában csoszogja át naponta öreganyám. Talán beszélget is a csenddel: az öregapámmal!

Talán kétéves lehettem, hogy eltemették. Nem emlékszem rá, de ismertem. Esztendőig minden és mindenki róla beszélt. A falusiak az „öreg tejesúrról”, anyám a „kedvesapámról”, öreganyám az „apjukomról”. A faluban utcát neveztek el a nevére (most törölték le a nevet, pár esztendeje). A hatalmas kriptának ő volt huszonvalahányadik lakója, és a vasgerendákon csak annyi üres hely maradt, hogy az öreganyám majd mellé férjen. Azt is tudtam, hogy negyvennyolcas katona volt. Büszke voltam öregapámra.

Ez a sötét, elvaduló kert is az ő kertje volt. Ő ápolta, nyesegette

benne a fákat, bokrokat. Mióta elment, emberi kéz nem ápolt itt semmit. A fű úgy zöldült, ahogy akart, a bokor arra lombosodott, amerre kedve tartotta. Gaz lepte be a virágágyásokat, zöld mohaszőnyeg terült a ritkán taposott utakra, és a kert sarkában erdővé terebélyesedett a málna. Ott volt a „kápolna” is! Igaz, csak egy kis fülke volt az öreg falban, benne kopott feszület, de ebben a környezetben, hol minden virágra, fűszálra, mohosodó kődarabra rányomta bélyegét az öregapám emléke, lelkünkre ült az ismeretlenül is ismerős öregapa nagysága. Így magasztosult kápolnává a falba vájt fülke is. A hideg, sötétzöld árnyékból mintha fehér szakállas öregapám imádságot mormoló alakja intett volna felém. Fékezhetetlen szilajságomra is béklyót rakott ez az érzés. Ez az oka annak, hogy oly békén csoszogtam öreganyám tétovázó lépései után.

Öreganyám beszélt, én hallgattam.

– Ezt a bukszust meg az alispántól hozta öregapád! A megyegyűlésről. Látod? Ő maga ültette el ide.

Megállapodtunk a bukszusnál. Tiszteletteljes borzadással néztem a nevezetes bokorra, és a fejemmel intettem, hogy értem, milyen nagy dolognak vagyok itt most a szemtanúja.

– Most hat esztendeje, hogy temettük öregapádat.

Hallgattam.

Ő megállt, hátrafordult és a szemem közé nézve ismételte:

– Most hat esztendeje volt öregapád temetése!

Éreztem, hogy erre már nekem is mondanom kell valamit. Legalkalmasabbnak találtam, ha valami szakmabeli megjegyzést teszek. Meg is kérdeztem hát:

– Hány ministráns volt a temetésén?

Nem kaptam választ.

Csendben csoszogtunk tovább. Öreganyám óvatosan ment, mint-ha templomban járna. Meg-megsimogatott egy-egy bokrot, virágot és olyankor reszketve felsóhajtott. De hozzám már nem szólt semmit.

Az elvadult lugas bejáratánál azonban felzokogott, és átölelt egy vadrózsabokrot. Sírva mondta:

– Öregapád legkedvesebb rózsafája!

Megnéztem. Terebélyes, öreg rózsabokor volt. Hogy öreg-
anyám a bokor elején ölelgette az ágakat, én belülről kerültem.
Ahogy ott motoszkálok az ágak közt, a naposabb oldalon, rálelek
egy virágba borult ágacsára. Szép volt! Vagy három bimbó meg
vagy négy kinyílt, illatos, fehér rózsza. Sohasem láttam ilyen szép
rózsákat!

Ösztönösen utánuk kaptam, de ijedten rántottam vissza kezem.

– Öreganyám – kiáltottam –, nézze e! Nyílik már!

Akkor láttam mosolyogni először öreganyámat.

Én is mosolyogni kezdtem erre.

Ő rám nézett, odalépett a bokorhoz, és szinte gyengéd mozdu-
lattal letörte a virágos ágacsát.

– No, ha te találad – mondta –, legyen a tied! Nesze, vidd el
anyádnak. Mondd meg neki, öregapád rózsafájáról való. Ő majd
tudja. Aztán mond meg, hogy estefelé majd együtt megyünk
a temetőbe!

Úgy fogtam kezembe az ágat, mint a pap a szentségtartót. Óva-
tos tisztelettel távol tartottam magamtól, hogy hiba ne essék benne.
Még szaladni sem merem, ami megint nagy sor volt az én életem-
ben, mert ezt a hazáig vezető utat én még „gyalog” bajosan tettem
meg valaha is! Mindig két tüzes paripát varázsolt elébem nyughat-
atlan képzeltem, s azokat hajtottam. Ezek pedig nem járnak lépés-
ben még akkor sem, ha a valóságban csak két vézna lábszár kép-
viseli is őket!

Ma meg különösen nehezemre esett a lépésben való banduko-
lás! Vézna paripáimban csak úgy lüktetett a vér. Istenem! Eddig
csak álmodtam vagy képeskönyvből tudtam, mi az: igazi paripa.
De tegnap este óta! A tegnapi este, úgy éreztem, fordulópontot
jelentett az életemben.

Tegnap este voltam életemben először cirkuszban!

Csodálatos, feledhetetlen látvány volt!

Először láttam karbidlámpát is. A fény már a belépéskor el-
vakította bámulatba kerekedő szemem. Szemben velünk zsinóros
egyenruhájú zenekar muzsikált. Hol voltak czecktől a mi fűjósaink!
Fejem beleszédült a légitornászok mutatványaiiba. A bohócok meg-
kacagtattak. Azután valami különös dallamú induló hangjaira be-

vonultak a lovak. Százszor szebbek, mint a legszebb ló a faluban! Igazi mesebeli paripák, vagy azoktól is szebbek! Aranyszerszám, aranygyeplő... és a legszebbik fehér paripán egy aranyhajú leány...!

Már a visszaemlékezésre is a torkomban vert a szívem. Én még ilyen lányt nem láttam soha!

Ahogy a lovak megindultak körbe-körbe, aranyhaja kibomlott, arca kipirult és mosolyogva integetett jobbra, balra. Gyönyörű volt! Szép volt a lány csillogó-villogó ruhája is, a haja is, de a legemlékezetesebb, a legszebb számomra a mosolygása maradt! A mosolygó, kéklő szeme, ahogy rám nézett. Elszorult a torkom, valami édeskés, keserű íz szaladt a számba, szívem majd kiugrott mellemből, és éreztem, hogy ha most valaki vagy valami megzavar, hát én rögtön sírásra fakadok!

Ugyan mit csinálhat most? Milyen lehet nappal a cirkusz, a lovak ... meg ő?

Azon vettem észre magam, hogy lekanyarodom a rendes útról a cirkusz felé. A kegyeletos rózsaaágat célirányosan a kabátom szárnya alá dugtam, és megeresztettem toporzékoló paripáimat. Egyszeriben odaértem!

Lihegve torpantam meg a sarkon. Nyoma sincs a cifra sátornak! A cirkusz csomagol. A tér közepén csak a fűrészporral behintett porond mutatta a tegnapi esti ragyogás helyét. Amott áll útra készen három hatalmas társzckér. Az én álomparipáim vannak eléjük fogva. Megismerem őket. Ni, amott a fehér paripa! Nyoma sincs benne a tegnapi délcegségnek, tűznek. Szinte lomha egykedvűséggel lógatja a fejét. A hátán ócska, kopott hám. Jaj, hova lett az aranyszerszám?!

A bohóc, akinek bakugrásain tegnap oly nagyokat nevettem, most közömbös arccal gyömöszöl egy zsákot a kocsi farába. A cilinderes, tekintélyes igazgató kopott micisapkát hord a fején és rekedten osztogatja az utasításokat.

Közelebb merészkedtem. Valakit kerestem...

Az egyik kocsi tetejéről mintha valaki kiáltott volna felém! Oda-néztem.

Ő volt.

Ott kuporodott a ponyvák tetején. Édesen maga alá húzta szürke

harisnyába, posztócipőbe bújtatott lábát, vastag gyapjúkendőt kötötték a derekára. Szürke, kopott volt, de az ócska kendő alól kiragyogott aranszöke haja. Tengerkék szeme melegen nevetett rám, amint leszólt a magasból:

– Fiú! Adsz nekem virág?!

Nagy érzések viharához akkoriban még nem szoktatott szívem görcsösen megvonaglott. Paripalábaim nehéz, földbe ásott tuskóká váltak. Se mozdulni, se szólni nem tudtam.

Ő előrehajolt és kérő, kedveskedő hangon ismételte furcsa kijelentésével:

– Adsz nekem virág?...

Arca kipirult és lenyújtotta kezét a virágért.

Mindent, mindent oda tudtam volna neki adni ebben a pillanatban! Olyan szép, olyan bársonyos volt a hangja, úgy melegített a mosolygása.

Önfeledten nyújtottam feléje már a virágot... amikor egyszerre bénultan esett vissza virágot nyújtó karom.

Pattanásig feszülő szívem nagyot dobbant... Eszembe jutott az anyám, akit mindennél jobban szerettem! Felvillant előttem a jelenet, amikor én oda fogok menni eléje ezzel a virággal és azt mondom neki.

– Anyukám... ez a virág arról a bokorról való, amelyet a maga kedvesapja ápolt, szeretgetett. Az első virág, mit ez a bokor ebben az évben hajtott! Mára nyílt ki, öregapám hatéves évfordulójára!

...Akkor az én szomorú tekintetű édesanyámnak könny szökik majd a szemébe. Átölel, megcsókol, emgem is, a virágot is. Nekem azt mondja... aranyfiam! A virágnak meg:... kedvesapám rózsája...! Tudom, hogy könny lesz a szemében!

Mínta valami ellökött volna a kocsii tövéből! Fel se néztem, vissza se tekintettem, vágattam hazafelé!

Otthon a szolgálóba botlottam elébb. Lihegően kérdeztem:

– Hol van Anyukám?

– Most ment el az elébb a postakisasszonyékhoz. Azt mondta, hogy mindjárt jön. Ehun a lekváros kenyér! Nenc, de szép virág! Hanném, majd megszagulom!

Már nyúlt is a virág felé.

– Ne bántsá...! – sikoltottam, és elrántottam a virágot előle.

Olyan hideg, olyan idegen volt ebben a percben az egész lakás számomra. Most, hogy anyámat nem éreztem otthon, mintha nem is a mi otthonunk lett volna ez a ház. A konyhából bántó konyhaszag csapott felém. A folyosóról hideg hűvösség.

A rózsaaág ott reszketett a kezemben. A fehér szirmok tövében halvány rózsaszínbe játszott az üde fehérség... Akárcsak a lánynak az arcán... – Fiú... adsz nekem virág?... – hallottam...

Hirtelen lendülettel futásnak eredtem. Vissza a templomtérré! Talán még ott érem a cirkuszosokat! Lihegő rohanással vágattam.

Istencm – gondoltam futás közben –, talán fájts neki, hogy otthagytam szó nélkül! Pedig hogy muzsikált a hangja, mikor mondta... fiú, adsz nekem virág?... Talán még ott érem őket!

Akkor indultak el, ahogy odaértem. Alig száz lépésre volt tőlem az utolsó kocsí. Azon ült ő is.

Vágtattam utánuk! Talán soha nem szaladtam ilyen iramban. Vézna lábszárparipáim ugyancsak kitétek magukért! De a cirkusz paripái jobban bírták az iramot. Csattogott a patkó, dűbörgött a kocsí, és hiába kiáltottam utánuk lihegőn, fuldokolva, sírva:

– ...hó!...hó!...! Hé... megálljanak!

Vissza se fordult. Meg sem hallották.

Egészen a temető sarkáig, a falu széléig futottam utánuk. Ott roskadozó lábaim felmondták a szolgálatot. Leültem az árok szélére és sokáig meresztgettem könnyes szemem a profelhő után, a cirkuszosok után... az aranyhajú cirkuszoslány után...

Aztán, hogy öklömmel letöröltem a könnyet a szememből, elfordítottam a fejem az országútról. A temető ördögcérnás kerítésének egyik hézagán keresztül felém kukucskált öregapám csillogó sírkövc. A rózsaaág kissé megcibáltan, szirmahullottan, de a kezemben volt mégis. Bementem a temetőbe és odaszűrtam a sírkő tövébe.

Estefelé, hogy anyámék hazajöttek a temetőből, magához ölelt és megcsókolt az anyám.

– Aranyfiam! – mondta és könnyes volt a szeme. – Megtaláltuk ám a virágod! De boldoggá tettél velem!

Odabújtam a karjai közé és sírva fakadtam.

Az aranyhajú cirkuszoslányt akkorra teljesen elfeledtem.

A tarka huzatos dunna csücskével jó erősen megnyomkodta a szemét, hogy felébredt Takács Flórián cím- és szobafestő.

Máskor, így, a reggeli felkelés idején először nyújtózkodott egyet, hosszú, lompos bajszát megsodorította jobb és bal felől, félig ásítva, félig sóhajtva kinyögte, hogy „haj, Istenem!” – aztán felkelt. Ez így ment időtlen idők óta. Az ébredés minden mozzanata ugyanaz maradt, mondom, szinte időtlen idők óta, csupán az lett a különbség, hogy az esztendők haladtával mélyebb, meggyőződés- teljesebb lett a „haj, Istenem” elsóhajtása, és mind hívságosabb, értelem nélkülibb: a gyérülő, bajuszpedrőt rég nem látott szőrszálak pedergetése. Minek is? Hol vannak már a régi szép idők?

Az ágy felett, a Mária-kép alatt, keskeny, aranyszélű ráában egy fiatal, dús hajú, egycsillagos tűzoltó néz szembe a szemlélővel. Takács Flórián piktorsegéd és tűzoltó csővezető úr régi arcása.

Nemigen nézegeti azt a képet se senki. Csak Takács Flórián.

Hej, valamikor! Úgy harminc évvel ennek előtte! Akkor volt becsülete az iparnak! Istenem, milyen hittel, meggyőződéssel festette akkortájt remekbe a testület falára: „Isten áldd a tisztas ipart”! A szembenéző falra pedig az összekulcsolódó két kézfejet. Még most is meglenne az ott a falon, mert becsületes és valóban remekbe készített munka volt, de hát... sok minden elkövetkezett azóta! Meg az a sok új mester! Ebben a rongyos, városnak csúfolt faluban is van vagy hat is már!

Ki győzné velük a konkurenciát? Meg az a sok, újfajta minta... Meg gép, meg az a sok úri vacak. Nem kell itt már kézügyesség, csak pénz!

Az ám, pénz. Amit ő hiába keresget már annyi év óta, úgysem talál. Mert mit keresett harminc éves önállósága alatt? Semmit. Azaz... nyolc gyereket. De bár korábban nősült volna! Akkor már

volna olyan is közülük, aki önálló! De hát nagyon nagy legény volt ökelme valamikor! Tetszett a perge bajús a lányoknak, Flóriánnak meg a legényélet, és bizony nem sietett. Most itt van a 8 kenyérpusztító, meg örökké siránkozó anyjuk, meg a Flórián nagyon-nagyon kopaszodó feje. Itt már nem segíthet semmi, csak valami égi csoda! Ugyan, a kopaszodó fejen talán már az sem.

Körülbelül ez volt a kacskaringója Takács Flórián mindennapos reggeli gondolatjárásának. Kezdődött a „haj, Istenem”-mel, és végződött egy, esetleg több csemete elagyusztálásával.

De ma reggel elmaradt a „haj, Istenem”, elmaradt a bajuszpedrés, de még az agyusztálás is.

Felült az ágyban és meredten nézett a falra, az ő hajdani, dicsőséges, szebb jövőt álmódó arcképe fölé. Megdörzsölte a szemét a dunna csücskével is, a keze fejével is, de csak az lett a vége, hogy most már csupa tűzkarikákból kirakva látta ott, a falon odairva ezt a számot: 089675...

Riadtan, mint ahogy az álmából felijedt ember szokta, behunyta a szemét, s arcát a kezébe temette. De csak látta!

Sorra olvasgatta az értelmetlen számjegyeket. 0...8...9...6...7...5... Így. Egészen megzavarodott. Már az is izgatta, mit keres a nulla a szám elején, mikor annak, Isten, ember tudja, hogy a számsor végén lenne a helye.

Akkor hirtelen kinyílt az ajtó, s a számok ebben a pillanatban elrepültek. A falon sem látszott már semmi, mint az előbb, csak a pörge bajszú Flórián nézett le gögösen, fölényesen a kopasz és nagyon ijedt arcú Flóriánra, mintha mondaná: no, mi az, hé, mit vagy úgy begyulladva?

Már a sovány, agyonstrapált asszony is ott állt az ágy mellett, és ijedten kérdezte a falra bámuló embert.

– Flóri, mi van veled?

Az ember csak nézte tovább a falat, és rekedt hangon hörögte.

– A plajbászt!...

– Mit akarsz?

– Plaj-bászt...! – ordította parancsolólag.

Az asszony sietve bukott oda a székhez, melynek karfáján csüngött a sok festéktől bőrré cserzett munkáskabát, s annak belső

zsebéből sietve, reszketve kotorászta elő a ceruzát. Félve adta oda az emberének, aki türelmetlenül nyújtotta kezét a ceruza felé, de közben csak a falat nézte és mormogott. Hogy mit, azt nem lehetett kiérteni.

Flórián megragadta a ceruzát, hirtelen feltérdelt az ágyban, és óvatosan, szép, formás számjegyekkel odapingálta a falra a kép alá:
089675

Mikor készen lett, leszállt az ágyról, visszarakta a plajbászt a helyére s így szólt a még mindig rémüldöző, sápadó asszonyhoz:
– Hát ezt álmodtam, ni! – és ujjával visszabökött a fal felé.
Egészen nyugodtan, fölényesen mondta, mintha nem is lett volna oly nagyon ijedt az előbb.

Most az asszonyon lett volna a csodálkozás, ijedezés sora. Most valahogy egészen természetesnek találta volna maga Takács Flórián is, ha az a vézna asszonyka kibontja nyelvének sudaras ostorát és belekezd a pörölsbe. De az nem pörölt s nem ájultozott, hanem végtelen érdeklődéssel lépett közelebb emberéhez és fontoskodó suttogással kérdezte:

– Ezt álmodtad?

– Mondom!

– Mikor?

– Most. Egy fél szemű, csúnya, fogatlan cigányasszony mintha felém szaladt volna a kötényében egy csomó pirosra tüzesített számmal, és a tüzes számokat egymás után nyomogatta az orrom felé. Kapkodtam a fejem egyre, de csak nyomkodta.

– Hát aztán...? – kapott bele a szóba az asszony.

– Aztán nem tudtam tovább curukkolni, de a cigányasszony csak gyütt, oszt kikapta a kötőből a sok vasszámot és neki a szememnek! Csak úgy sütötte már a szemem... és akkor felébredtem: De még akkor is ott káprázott a szemem előtt a sok szám. Ezek ni, ahogy leírtam!

Odamutatott a falra írt számra. Sokáig nézték mind a ketten. Az asszony szája csendesen suttogta:

– ...nyolc meg kilenc az tizenhét meg hat az huszonhá... nem gyün ki!

– Mít nem gyün ki?

– Nem gyün ki huszonegyre, de azér Flóri, csak hidd meg nekem, hogy ennek nagy jelentése kell, hogy legyen. Muszáj! Mer-hogy én meg... pedig tudod, hogy se te, se én nemigen adunk az effélére, de hallod, nem lehet ok nélkül való mégse, hogy mind a ketten álmodtunk! Ez már felér egy... hogy is mondjam... egy jelenéssel! Mer én meg egy egész falca malacot hajtogattam ki a zöld kukoricából álomban...

Itt megakadt a beszéd fonala. Az ember csendesen öltözött, az asszony meg csak ült csendesen az asztalnál. Hol egyikük, hol mási-kuk pislantott fel a falra rajzolt, titokzatos számra.

– Ez valamit jelent! – szepegte az asszony.

Kis idő múlva, mikor már felkészült az ember, csak akkor adta meg a választ.

– Majd elvállik, no!

Aztán, mintha megrestellték volna magukat, elhallgattak mind a ketten.

De alighogy kitette a lábát az ajtón a munkába készülő ember, szemmel láthatólag megszűnt Takácsné magára erőltetett nyugalma is. Agyában sebesen váltogatták egymást a tarkábbnál tarkább gondolatok. Hiába, ez a kettős álom mégis... nem lehet értelem nélküli... Sietve látta el a még fel nem készült gyerekeket, mert bár a nagyja már magától is ellátja magát, marad még négy kisebb is, ki iskolás, ki még attól is kisebb, mint a Karcsi is, aki még óvodás sorban sincs. Egyedüli feladata, hogy nyűg legyen az anyja szoknyáján.

Karcsinak kezébe nyomott egy főzőkanalat, elébe tette a nagy vizeskannát, amit Karcsi, korát meghazudtoló leleményességgel hol trombitának, hol nagydobnak használt, ha rászabadították, és magára kapva kendőjét, sietve, lopva átszaladt Panna néniékhez. Mít kerülgessem az okát, Panna néni kész álmoskönyv volt!

Célirányos bevezetés után leadatott és még célirányosabb indokolás után meg is fejtetett a káprázatos ígéretek rejtegető kettős álom! Csak most vigyázni, éber szemmel lesni a jelt, és megragadni a szerencsét az üstökénél!

Takácsné úgy lopakodott haza, mint ahogy jött. Csak mozdulataiban most mintha több lett volna az óvatosság. Mint aki készen

áll az üstökön ragadására annak, aminek jönnie kell! Nekiállt takarítani, aztán főzni. Mit is? Mit lehet ilyen izgatott hangulatban? Krumplipaprikást! De majd elejtette a hatalmas tálat a hámozott krumplival, amikor úgy 9 óra tájban kitérült a kiskapu és betérfertett rajta az ember.

Az asszony szájából kiszakadt a visítás.

– Flóri, te ittál!

Az ember leült az asszony székére, honnan az az imént felugrott és úgy felelte.

– Ittam.

– Hát mi ütött beléd?

– Mi? Ez.

Azzal az asszony kezébe nyomott egy papírost. Az ijedten bontogatta szét. De nem lett okosabb tőle.

– Minek ez? – kérdezte.

– Sorsjegy. Lutri. Érted?

– Hogy...? Mi?...

– Nézd meg itt ezt a számot! – mutatott a sorsjegy sarkára parancsolólag az ura.

Az asszony odapillantott és úgy hebegte.

– Jé... jé... zsmáriám! 0...8...9...6...7...5...

– Hát... izé... hogy...?

– Hát úgy volt, hogy ahogy reggel megyek a munkába, a sarkon a Szabó előtt, a putik ajtajában majd összeütköztem egy kéményseprővel, aki az orrom előtt belép a putikba. Mi ütött belém, én is megyek utána. Kér egy fityókkal. Én is. De voltak elegen a putikban. Egy utazó magyarózott ott nagyon. Sorsjegyeket kínálgatott. Eszem ágába sem jutott volna, de ahogy nekem is a kezembe nyom egyet, hát majd hanyatt vágódtam, mikor tisztán látom a számot! Az, amit megálmodtam!

Az asszony fürgén, ziháló mosolygással ugratott be a szobába és a következő pillanatban már kiabálta is:

– Éppen az!

Az ura ment utána. Megállapították a két szám tökéletes, csodálatos azonosságát. Még a nulla is ott volt az elején. No de ilyet! Tiszta sor, hogy itt valaminek kell történnie!

Leültek az asztal mellé. Várhat az a krumpli is egy keveset ilyenkor! No meg a Hajasné kis szobájának a piktorolása is. Megtárgyalták tüzetesen az eshetőségeket. Mert lehet nyerni sokat is. Nagyon sokat, de a legrosszabb esetben is párezer dinárt. Hej, az is de jól jönne!

Nem sokat beszélgettek. Csak ültek mind a ketten az asztalnál, és bonyolult fejszámolási műveletek villantak át reménységgel túlfűtött agyukon.

Megkéstett az ebéd is, csak délután kezdődött el Hajasné szobájának a kipingálása is. Este aztán újra kezdődött a tervezgetés.

Takács Flórián bajszát pedergetve mesélgette délután kifőzött terveit.

– Ha valamirevaló summával jönne ki a lutri, hát elsőbb is... legelsőbb is... behajlitanék a Szabónál... dehogya is a Szabónál, egyenesen a Latkóczinál két fél litert abból a tavalyi rizlingből!

Az asszony nevetve, kötődve szólt bele.

– Majd beléd hajítanék én, csak jönnél haza részegen avval a sok pénzzel!

– Aztán azt a kis vacak adósságot, ami...

– Legelőször is a házbért ennek a vénasszonynak! Aztán ruha a gyerekeknek meg nekem, aztán egy malac, baromfi... – tervezgette az asszony. – De legeslegelőször, mondom, a házbért, mert úgy néz rám, mintha megöltem volna!

– Meg az ablak árát – szólalt meg felbátorodva Pista, az iskolás gyerek.

– Miféle ablakot? – szólt oda az apjuk.

– Amelyiket behajított a Karcsi szerdán, a spajzablakot! – sietett elújságotni emez.

Takács Flórián képzeletében már Madárék szőlőjére alkudott, és olyan kicsinek, olyan nevetségesen kicsinek tűnt fel ebben a pillanatban előtte ez az egész ablakügy, hogy – ami ritkán esett meg nála – kedélyesen barackot nyomott Pista fejére, és így szólt a kedveskedéstől felbátorodó gyerekeknek.

– Hej, ha nyerünk! Ha nyerünk, gyerekek! Beverhetitek mind a négy spajzablakot, de még az utcai ablakokat is... meg mindent!

Nagyot csapott öklével az asztalra.

-- Anyátoknak új slafrokot, meg malacot, meg ami köll, nektek ruhát meg ami köll, apátoknak meg a Madárék szőlejit, új mintákat meg ami köll, meg aztán, ha marad... no de maradni köll... akkor egy-két félliter a belvárosi Latkóczinál... tik meg itthon csapkodhatjátok a mámi házának minden ablakát, de csak verjétek is, én mondom, mert meg is érdemli, hadd ijedezzen... aztán gyün apátok... oszt fizet, mint a gróf!

Míntha megszégyellte volna magát később, letompította hangját és befejezte a diszkurzust.

– No de majd elvlaszt mindent a holnap nap! Holnap lesz a húzás, és ahogy hallottam, tíz óra után már a Nikolić kirakatában ki lesznek rakva a nyerőszámok!

Pista fellelkedve ajánlkozott.

– Tata, én ott lesem egész nap a kirakatot!

– Lesed a fenét – mondta az apja –, itthon maradsz anyáddal! Majd... ha valami lenne, hát majd híradással leszek én! Kivált, ha nyerek! Mer akkor... mer akkor...! Mer akkor, mamám, fiákeren gyün haza a tata! Fiákeren!

A gyerekeket magával ragadta az apjuk hangja, és visongatni kezdtek.

– Nono, csak lassan! Majd holnap! Ila meglátjátok, hogy bekanyarodik a fiáker a mi utcánkba! Apátok meg ott ül hátul a nagyülésen, elveti magát nagyurasan... akkor ne is várjatok, csak essetek neki a vén csoroszlya ablakainak, oszt dírr-duurr! No, most aludni! Mars!

*

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy valami nyugalmas éjszakája volt a Takács famíliának. Mindannyiuk szemét kerülgette az álom. Mindannyiuk külön tervezgette, szövögette a holnap – több mint biztos – lehetőséget.

Már négy órakor talpon voltak mindnyájan.

Takács Flórián tiszta ingeret kapott. Az ünneplő ruha is oda volt készítve. Hátha urakkal lesz dolga a nap folyamán.

De már nem beszélgettek. Ki-ki végezte a maga dolgát. Leg-

alábbis úgy tett, mintha nem is a mai nap lenne az a sorsdöntő nap! Az asszony vizsla, de csendes figyelmességgel kerülgette az urát. Mindent odakészített, mindent a keze ügyébe adott. Az meg, amikor az asszony kiment a házból, keresztet vetett, és a Mária-képre tekintve, pár pillanatnyi csend után félhangosan kinyögte kurtafurcsa imádságát:... haj, Istenem!

Aztán elindult. Az asszonynak csak annyit mondott:

– No, megyek.

A gyerekek ott lármáztak már az utcán. Hogy az apjukat meglátták, elesenededve odasomfordáltak a kiskapuhoz ők is. Sokat kérdező tekintettel meredtek az arcára. Hogy az elmosolyodott, az ő arcukra is kiült a boldog vigyorgás. De az apjuk rájuk szólt.

– No csak!

De Pista azért bátorságot vett.

– De ugye tata, ha a fiáker befordul a sarkon... akkor lehet...?

Közben sunyi tekintetet vetett Karesi felé, aki ott kuporgott a kerítés tövében, a már odagyűjtögetett kődarabok mellett.

Az ember visszapislantott mosolyogva az anyjukra. Az ott topogott ugyancsak mosolyogva a kiskapuban. Erre az apa is megsodortotta bajszát és odaszólt Pistának.

– I.ehet!

Aztán felesapta a fejét és megindult a belváros felé.

Hét-nyolc óra tájban szemelgetni kezdett az eső. Mire a Nikolić üzletét kinyitották, már becsületesen esett.

Takács Flórián beállt Fabó doktor kapualjába, szemben a Nikolić kirakatával. És várt. Leste a postást, aki a sorsdöntő értesítést hozta. Mert Nikolić a helyi főbizományos. Megjön a posta, Nikolić abban a minutában kifüggeszti a sürgönnyt a kirakatba, ő majd odafut, megnézi, aztán...

Az eső csak esett. Nem volt zápor, de a porát már rég elmosta! Óvatos esuszkalgatással jártak-keltek az emberek.

Ő meg csak állt, állt és várt. Mint a vadász a leshelyen. Nem is tervezgetett. Csak várt, szinte ugrásra készen.

Talán már a hatodik cigarettát dugta a szájába, mikor – úgy kilenc óra tájban lehetett – Nikolić segédje kilépett az üzletből a sürgönnyel. Takács Flórián a nagy várakozásban észre sem vette,

mikor vitte a postás. A segéd, mondom, kilépett az ajtón, és kinyitotta a kirakat nagy üvegajtáját...

Takács kövé meredten nézett oda. Hogyhogy észre sem vette a postást?! Az égő gyufaszál megpörkölte az ujját... Ijedten dobta el, aztán nekiiramodott a Nikolić kirakatának...! Öles léptekkel ugrott, s úgy az út közepén lehetett, amikor tompa ütést érzett a derekán... aztán elsötétült minden...

A fiákeres káromkodott, az utasa kiugrott a kocsiból, és az oda-szaladók segítségével a kocsiba emelte a sáros, sápadt embert.

Történt valami baja...? Vérzik...? Itt a kalapja...! Ki ismeri? Haza kell vinni! Hogy lehet így hajtani!

Nőtt a lárma, nőtt a kíváncsi tömeg. Nikolić is kiszaladt a boltjából.

– Nini, a Takács! Mi történt szegénnyel?

– Nekiszaladt, kérem, a kocsinak! Igazán nem hibás a kocsis!

– magyarázgatta ijedten az utas. – Úgy látom, nincs különösebb baja, de ha ön ismerné, kérem, kísérje haza a kocsin, én majd rögtön küldök egy orvost...!

Vagy négyen is segítettek a kocsiba emelésnél.

Nikolić közben magyarázgatott a kocsisnak.

– Tudja, hol van az öreg Steinné háza? Ott, a felső végen! Majd én mutatom az utat. Igen, ott lakik szegény, bérletben. Ismerem, rendes, nagy családú kisiparos szegény. Majd én hazakísérem. Úgy látom, nincs nagyobb baj. Nem vérzik sehol, nyilván csak erős ütést kaphatott.

Ebben a pillanatban lépett oda a segéd.

– Főnök úr, nem ez a Takács az, akinek a Blau tegnap eladta a sorsjegyet? Mert az is a kihúzottak közt van!

– Igazán? Szaladjon be, Pista, és kérje el a pénzt a nagyságától, hadd vigyem mindjárt magammal! Úgysem lesz otthon orvosra való szegényeknek!

A segéd már ott is volt, hozta a pénzt.

Mikor a kocsi megindult, Takács kissé magához tért.

– No?! – mondta és kérdő tekintetet vetett Nikolić felé.

Az sietett megnyugtatni.

- Nincs semmi baj, ne féljen Flóri! Kissé megütötte magát, ennyi az egész.

Akkor vette észre az ember kezében a görcsösen szorongatott sorsjegyet. Megleperve nézett rá. Hiszen ez az ember épp az ő üzletébe indult! Leste a húzást! És kihúzták a sorsjegyet! Igaz, hogy csak 250 dinárral, de az is valami manapság! Kikapta a sápadt ember kezéből.

- Flóri, ezt meg kihúzták!

- Ki?... Hej, Istenem...! - sóhajtotta az elaléltnak.

Akkor fordultak be Takácsék utcájába. A régi, rossz kövezeten hangosan zakatolt a fiáker és a szűk utca dübörögve verte vissza a szokatlan fiákerzajt.

A kocsis kelletlenül, mérgelődve hajtott. Önmagával vitatkozva dörmögött, bizonykodott, hogy ő ártatlan az egészben, de mikor ez a szerencsétlen mafla valósággal nekiugrott a lónak!

A mérgelődésnek csak a lovacska itta meg az árát, mert egy-egy önmagának mondott argumentum után nagyot húzott gazdája hasa alá. A ló nagyot-nagyot rántott a kocsin, melyen csak Nikolić volt meg az erős ütéstől az öntudatlanságba vissza-visszazökkenő Takács Flórián. Meg a megálmódott sorsjegy és ellenértéke: 250 dinár.

Mégis, a Takács famíliának ez a perc volt életük legboldogabb perce! A gyerekek, amint meglátták az utcába beforduló kocsit, vadul sikongani kezdtek. Anyjuk is kirohant. Csakugyan, ott jött a kocsi! Hátralátta magát elvetve az ura meg egy másik úr. Hát mégis kijött az álom! Kötője sarkával remegve dörgölgette a szemét.

Pista pedig vad, fékezhetetlen örömmel esett neki az öreg Steinné ablakának! Karcsi követte. Csörömpölt az ablaküveg, csattogott a fiákerkerék, nevető sirással szepegett az asszony, a nyereség tudatával szenderedett újabb ájulásba az embere...

A kocsi még vagy száz méterre volt a háztól...

Takács Flóriánék ebben a pillanatban nagyon boldogok voltak...!

HOGY IS VOLT CSAK...?

Olyan nagy csendesség volt az ormótlan nagy szikla megett, hogy szinte megülte az ember mellét. Valami különös, ferdén előremeredő szikla volt az, úgy, hogy az ember azt érezte, ha ránézett, hogy menten rászakad! Bozsóki Gergő káplár úr a nagyobb bizonyosság kedvéért óvatosan előrenyújtotta kezét a sziklatömb felé. Hogy megérintette és megtapogatta, nekiveselkedett és nyomott rajta egyet. Nem mozdult. Aztán nekivetette szélesre szabott hátát. De nem mozdult arra se!

– Akár a küszikla! – mondta ki a szentenciát, és szavainak nagyobb hitelt adandó, azonmód le is ült a szikla tövébe.

Szabó István és Nagy Ferenc közlegények ott álltak vagy négy lépéssel odébb a felfedezett kősziklától. Félrecsapott katonasípkájuk alól fényesen csillogott ki izzadságtól fényes hajuk kiszabadult fürtje.

Hogy szavam ne felejtsem, földiek voltak mind a hárman. Az István meg a Ferkó meg éppen egybéliek. Bozsóki káplár úrnál sem hánytá ugyan egymás után az egyik esztendő a másikat, mert ha mindössze huszonhárom esztendőt mutathatott a bajusz hetyke kacskaringója. De a másik kettő mégis nyálas volt hozzá képest, akár a bajuszt nézzük, akár az esztendőket. No meg aztán az a két krumplivirág az erőből duzzadó káplári nyakon, az se kutya! A bajusz meg a káplári sarzsi hozta magával, hogy afféle igazi komázásról szó sem lehetett. Az egy faluhoz való tartozás viszont minden alkalommal és minden lehető módon megrövidítette a káplár és a közlegény közti, szinte felmérhetetlen távolságot. Így esett aztán, hogy ha magukra maradtak, Gergő bácsinak titulálták a bajszos legényt, mert mégiscsak káplár, ez meg nem úgy szolt nekik, hogy: hallja, maga, infanteriszt Szabó, hanem: hallod-e, Pista öcsém! Ha

csomagot hozott a posta a Pista gyerekeknek vagy a Ferkónak, Gergő bácsi igazságos osztást tett, ha pedig az ő címére érkezett volna valami, hát abból is... juttatott a másik kettőnek.

Ez az útjukba kerülő és a rekkenő hőségben csalogatóan kedves hűvösséget kínáló szikla töve, gyertek ide, édes vércim, egy falubéli legények, felejtsetek el a sok szörnyűséget, amit átéltetek, amit átreszoktattok napról napra ebben a vérzivatarban, ebben a szörnyűséges gránátzuhogásban, feküdjetek ide az árnyékomba és meséljete... Meséljete valamit. Akármit. Valami hazulról való csendes históriát. Érzitek, milyen nagy itt a csendesség? Milyen szépen muzsikál a csend! Akár otthon...

Bozsóki káplár úr – mondom – végignyúlt már a szikla tövébe vetett puha fűágyon. Akár otthon.

A két legény arcára kiült a mosoly, és Nagy Ferkó éppen meg akarta tenni az első lépést, hogy a rekkenő forráságból odahúzódjék ő is az árnyékba, leheveredni Gergő bácsi mellé. Nekiheveredésre lóduló ballába mellé azonban ijedten, katonás merevséggel rántotta oda a jobbat, szintúgy csattant a sarkára szegezett patkót Mert nem Gergő bácsi, nem a szíves szándékú földi feküdt ott a fűben, hanem Bozsóki káplár úr! A pötyke bajusz alól még pötykékben hangzott a szó

– Infanteriszt Nagy!

– Hír!

– Mink most itt megállapszunk infanteriszt Szabóval. Maga meg előrelopakszik a patakhoz, akit az előbb láttunk, oszt telemeríti a kulacsot. Igenyest a bozóton keresztül mén a patakhó, azért hát a puskát is itt hagyhati. Ha valami gyanúsát lát, visszagyün, oszt jelenti. Ferstand?

– Igenis! – mondta a legény, s máris kászolódni kezdett.

– Te meg, Pista – rendelkezett tovább –, lcteheted a puskát meg a risztungot. Idébb is húzódhatsz a hűvösbe, oszt csak vigyázz. Mer én most alunni szeretnék egy humatot. Mire a Fercsi gyün, fölébresztesz. Ferstand?

– Igenis!

– No, akkó abtrec!

Ennyiből állt az egész. Ferkó kezébe vette a három kulacsot, és

lomha, de óvatos lépésekkel megindult a bozót felé. Pista meg az árnyék szélébe húzódott, és megeresztette derékszíját.

Nem telt bele két miatyánknyi idő sem, Ferkó csörtetésének zajából már semmi sem hallatszott. Kábító, nagy csendesség borult a gyerekekre, és tiszta szerencse, hogy Bozsóki káplár úr álomba zuhantan csendes hortyogásba kezdett, különben, úgy érezte Pista, maga is elaludt volna.

Így csak ült és hallgatott. Meg nézdegélt.

Istenem, mennyi minden látnivaló akadt ott hirtelenjében!

Földszerelmes paraszti szemé először is a földre tévedt. Felmarkolt a szikla tövében lapuló földből egy maroknyit. Szétmorzsolgatta a kezében, aztán lenéző mosolygással hajította odébb.

– Hol van ez a hazaitól! – gondolta magában.

Aztán tovább mélézgatott. Babráló ujaiba valami páfrányféle akadt. Leszakította. Megmorzsolgatta, megszagolta, aztán eldobta azt is. Majd hirtelen mozdulattal előrehajolt. Valami mozgott a fűben!

– Katicabogár! – mondta boldogan, és a kezébe vette.

– Nene! – mormogta boldogan – olyan, akár otthon!

A tenyerébe vette, úgy nézegette. Hogy aztán a kis állatka mozgásából úgy vélte, indulni akar, kicsit szégyenlősen, halkan morogta neki:

– No, kis katicabogár, Isten állatkája, no, kis talián katicabogár, értesz-e magyar szót? Meg tudnád-e mutatni, mire lakik az én bábám?

Szinte felujjongott, hogy a repülő bogárka északkeleti irányba kezdte meg kóválygó repülését. Felugrott és utánament a szikla mögé, merthogy éppen az orra előtt szállt le ismét egy szépséges, fehér virág húsos szirmára.

– Nene, virág! – mormogta örömtelen, s leszakított egyet. Szinte önkéntelenül a kalapja után kapott, de biz' a sapka ottmaradt a szikla megett. Észbe kapott hát. Leszakított még kettőt, és megindult vissza a szikla mögé. Egyet a csendesen horkoló káplár sapkájához tűzött, egyet Ferkó risztungjára tett, a harmadikat meg, mivelhogy arra szállt először a katicabogár is, hát magának tartotta meg.

Kemény öklétől telhető legnagyobb óvatossággal, gyengédséggel fogta a kezébe, úgy nézegette. Aztán leheveredett ő is a föbe, maga elé rakta zsiros, piszkos katonasapkáját, rátűzte a virágot. De hogy így nem esett kezére valahogy a dolog, hát a sapkát a hátizsák tetejére tette maga mellé, melléje heveredett, rámosolygott, s nagy csendesen csak annyit súgott a virág felé:

– Julis!

Az ám! Szőke Julis, akinek nincsen párja nemhogy erre felé, de még otthon se. Olyan az arca, akárcsak ez a hamvas fehér virág! Aztán a szeme! Aztán a...

Szőke Julis lett az oka mindennek!

Mert ha a Szőke Julis nem olyan szép, amilyen, ha nem hasonlít úgy arra a talián virágra, talán Pista sem kezd bele abba a mélységes álmodozásba, amelynek olyan mélységes álom lett a vége! Elaludt. El bizony! Agyoncsigázott fiatal teste amúgy is szomjazott már az álomra, a hosszú napokig tartó ágyúzás után egy kis csendességre. Aztán a talián egyszerre elhallgatott. Őket járőrbe küldték, kilesni, merre vannak. Meleg volt nagyon. Fáradtak voltak nagyon. Aztán jött a katicabogár meg ez a fehér virág, de legfőképp: a Szőke Julis... és csak arra ébredt fel, hogy valaki oldalba rúgja.

– Szu! Szu! Héj, kamerádó!

Ijedten ugrott fel. Vagy háromez talián katona szuronya meredt feléje. Megettük meg kettő éppen a risztungokat vizsgálta már. Az egyiknek hátán mindháromuk puskája. Amott meg a Ferkó! Tépett az inge, mint akit megzavartak. Bozsóki káplár az álom és ébrenlét határán dörgölgette a szemét, s amikor rájött arra, hogy mi is történt, dühösen törölte le a szája szélén kicsorduló álomnyálat, öklével ösztönösen, de dühösen megigazította petyke bajszát, és egy csendes káromkodás után annyit mondott:

– No, tropa mán az én szabadságomnak is!

Pista meg, hogy a fejébe nyomta fehér virággal díszített sapkáját, elsőhajtotta magát:

– Hej, Julis, a keservit nekije!

A szuronyos, apró növésű talián katonák már türelmetlenkedtek.

– Avanti! Va via! Vial – kiabálták.

Mit volt mit tenni. Mindegyik a vállára vette a maga risztungját, és megindultak abban az irányban, amerre a talián katonák szuronya mutatta.

Így történt tizenhétben.

*

Azután elmúlt egynéhány esztendő.

Sok minden történt azalatt! Hazajöttek, megházasodtak meggyerekesedtek... megöregedtek. Igaz, csak negyvenketted valójában mind a három, de a frontot és a fogságot átélte emberek mind öregebbek egynéhány esztendővel a koruknál. Nem látszott már az a három-négy esztendei különbség se köztük. A káplár és a közlegény méltóságbeli különbségét pedig régen elkoztatta az idő. Három egyforma, csendes beszédű, öregedő, egyszerű, paraszti ember lett belőlük. A bajuszbéli különbségekre sem lehetett sokat adni, ha csak azt nem vesszük számadásba, hogy Gergő bajsza lomposabb maradt mindmáig.

A szép Szőke Julis is fonnyadóban volt már, és vagy öt csemete rángatta a szoknyáját. Ki nagyobb, ki kisebb. A Juliska meg már táncba is járt. Ugyanez volt a helyzet Szabóéknál meg Bozsókiéknál is.

Ha a három ember összjött, nem mondom, szó esett néha arról is, ami volt. De meg azt is számadásba kell venni, hogy a falubéli, fogságot járt emberek nagyobbik része Oroszországból jött. Azok meg tudtak mesélni! Egymás szájából kapták a szót, úgy mondták, ha rákezdték, kivált, ha akadt alkalmas hallgató. De mit mesélhetett az, aki hónapokat, esztendőket töltött az eseménytelen olasz fogolytáborban?

Egyetlen eseményük: elfogatásuk furcsa története maradt. Azt mesélgették, mondogatták... csinósították, szépítgették, valahányszor csak módjuk akadt rá. Kivált, ha hallgatójuk is akadt!

Teszem azt, mint most!

A Blau boltosnak vágta a fát már harmadnapja hármában. Hogy befejezték, megkapták a pénzt is és osztozkodni betértek a Kádárné kocsmájába. A sarokba tették a fűrész, fejszét, miegy-

mást, és letelepedtek a sarokban a poros terítés asztalhoz. Fél litert kértek.

A másik asztalnál egy bőrkabátos ember ült. Idegen. Valami utazóféle lehetett. Csakis ilyesféle szerzet lehetett, mert amikor a három ember osztozkodni kezdett a keresményen és kezdett komoly problémává válni a fogas kérdés: hogyha a három nap alatt összesen kétszáz dinárt kerestek, a fél liter és szóda árának levonása után mennyi is csik a maradékból egyre-egyre, hát nem állhatta ki, hogy közbe ne szóljon. És bátyaság! Pontosan úgy is jött ki, ahogy mondta, mert azon minutában el is osztották a pénzt. Ez a számolásbeli segítség jó bevezetés volt a beszélgetésre, és amikor a beszélgetés során az is kitudódott, hogy a vigécféle is olasz hadifogoly volt annak idején, hát egyszerűen... hogy is mondjam... kész volt a komaság.

– Hát maguk is?

– Hát mink is, kérem, mind a hárman! – mondta lelkendezve Bozsóki.

– Na, ez nagyszerű! – lelkendezett vissza amaz. – Én a vicsenzai fogolytáborban voltam.

– Mink meg Bari mellett.

– Ha megengedik, akkor odaülök az asztalukhoz.

– Nono, hát csak tessék! – mondta Nagy Fercsi, és odarántott egy széket hármuk közé.

– Hányasoknál szolgáltak? – kérdezte a vigéc. Aztán, hogy meglátta, hogy üres a félliteres, feleletet sem várva, odaszólt a vendégülösnck:

– Hozzon, kérem, egy litert meg szódát!

– Nyócvanhatosok voltunk mink mind a hárman, kérem. Maga tán tiszt úr volt? – kérdezte Bozsóki. – Mer én altiszt vótam! Én abrikótám ki mind a kettőt!

– Én is altiszt voltam. Élrelmezési őrmester.

Így indult a beszélgetés.

Nem telt bele fél óra és még egy liter bor, amit most már csak az emberség kedvéért is Bozsóki hozatott hármuk nevében, már ott tartottak, hogy Nagy Fercsi, akinek legjobb volt a beszélőkéje,

izgalomtól nekipiruló arccal leadta, hogy hát hogy is estek fogságba ők hárman!

– Mer az úgy vót, kérem – mondta –, hogy a Gergő, mámind a Bozsóki káplár úr, amikor kiküdtek hármunkat a digó után, aszongya – no Fercsim – hogy aszongya –, teneked van hármunk közt legjobb eszméleted a distancra, hát nagy föladat vár rád! Hagyítsd le magadrú a fölösleges hummiegy mást, oszt lopakodj előre az ellenség felé. Együttá vidd magaddá a kulacsot is, oszt megmerítheted a patakba, ha ugyan eljuthatsz odáig! – No, nekem se köllött több, mer igen kapatos vótam mindég az ilyesmire, hát csak lehagyítottam a vállamrú a risztungot, oszt igényest belevettem magam abba a burgyingba vagy minek is tisztójjem azt az éktelen erdőséget!

Koccintottak.

Nagy Fercsi még nagyobb tüzzel folytatta:

– Menek, oszt menek. De lapítva, mind a macska, mer a digorú tudtam, hogy ott van a közelbe! Hogy minő vadállatok vótak abba a burgyingos erdőségbbe, azt ki se mondhatom, no, de tudhati, aki ára járt valamikó! Menek oszt tovább. Sehun senki. Bár én úgy láttam. Pedig dehonnem! Ott ette úket a maguké a nyomomba, csakhogy nem mertek rám támanni, hanem megvárták, amikó a patakhoz értem, oszt akkó csett nekem mind, amikó epp lehajútam, hogy megmerijjem a kulacsokat a patakba! Majd egy cugra való taliján esett nekem, de akkortájt még jobban bírta a lábam, oszt teraj vissza! Azok meg utánnam! Ávvá vótam, hogy mire visszaérek, oszt hárman leszünk, hát majd elbánunk velük! De ameddig én amott küszköttem a digóvá, emczek elaluttak, oszt így kerütünk fogságba!

– Nono! – szolt közbe Bozsóki. – Ha te, amikó gyüssz visszafelé a talijánokká, elkajátod magad, akkó semmi baj se lett vóna, mer akkó én fölriadok, oszt...

– De ha mán az igazságot kő mondani, hát elsőbbet is nem köllött vóna elalunni!

– Nene, hát értsünk szót! – szolt Bozsóki ismét. – Hát ki vót a káplár, te vagy én? Nézd csak! Ha te, mondom, akkó elkajátod magad, hát én menten fölriadok, oszt lekapom a puskát, oszt be

a szikla mögé! A másik sarkába meg odakomandérozom a Ferkót, oszt olyan rivilinciót csapunk ott ketten, hogy szanaszét szaladtak volna mindnyájan! Így is elég bajos vót nekik lcfogni kettőnket, mer ahogy fölriattam álmombú, oszt észreveszem, hogy nyakamba a digó, hát csak megráztam magam, oszt potyogtak rúlam, akar az ércet körte a fárú! Kapok oszt a puskámhó, hogy szétszapok köztük, hát nem megbotlok a Fercsi risztungjába! Elcsek. Megest vagy nyóc a tetejembe... oszt akkó má könnyű vót nekik!

A vigéc a harmadik liter bort hozatta.

– Mer az úgy vót... – kezdett volna bele most meg Szabó István –, hogy...

De torkán akadt a szó.

Kivágódott a kocsmá ajtaja, és a sarkig kinyíló ajtóban megjelent Julis asszony. A hajdani, szépséges Szőke Julis. A hajdani talián virágszál hajdani képmása. Aki az oka volt mindennek!

Nem lármázott az sokat, csak annyit mondott:

– A szerelmit, István! Gyüszs, vagy nem gyüszs?

István tanácstalanul tekintett a társaságra. De azok hallgattak.

– Mondom! Gyüszs, vagy nem? Pista, a keservedet!

Pista felállt. Leakasztotta a szögről kopott, megfakult sipkáját, a fejébe nyomta, és elsóhajtotta magát:

– Hej, Julis, a nyovoja ütne beléd!

De ez csak olyan csendes sóhajtás volt, amit maga sem hallott, más sem, az asszony sem.

Aztán, hogy István kilépett az ajtón, Julis komor arccal indult meg utána, akár tizenhétben a talián katonák.

HARAGSZIK A KIRÁLY

Ha hiszik, ha nem, mégis megesett az a hallatlan dolog, hogy a boldogult Ferenc Jóska egy nap, egy éjjel egyfolytában mulatott egy udvari embere társaságában itt, a mi falunkban.

Aztán még csak nem is valami fényes, cifra nevű kávéházban, pedig tellett volna a zsebéből, hanem éppen egy kis faluszéli csárdában. A csárda még most is megvan a régi állapotában. Biz' én a gazdája nevét nemigen tudom, de hát mi szükség van arra?

No, hogy hazugságban ne maradjak, ha netalántán valaki mégis nyomozni akarna utánam, hát csak tessék a „fészemű csárda” után kérdezősködni! Rendes járatú idevalósi ember könnyen megadja az útbaigazítást. De ha teszem azt, nem találkozna az útban ilyen, mert manapság csak fogyóban vannak a rendes emberek, hát csak annyit mondok, hogy a fészemű csárdára leghamarébb rá lehet találni nevet adó ismertetőjele után. Ugyanis fél szeme van a csárdának, ami ugye nyilvánvalóan annyit tesz, hogy csak egy ablakot szabott neki a csináló mestere. Nádas teteje rongyos, mintha valami boglyas hajú, nagy fejű, huncut pásztorlegény kacsingatna a meszeseségből a szemlélőre.

Ha már kívülről is ilyen bolond gondolatokat támaszt a jámbor szemléelőben ez a csárda, lehet-e azon csodálkozni, ha a bévülről való szemlélet még bolondosabb gondolatokat szül?

Bizonyosság erre, mondom, maga Ferenc Jóska meg az udvari embere is! No meg az éktelen mulatozásuk.

Mert még csak ha mulattak volna! De olyan rivilinciót csaptak, hogy estefelé már csak úgy jártak ki csodájukra a ráérősebb falubéliek! Aztán nem ám, hogy az udvari embert ette volna a magáé, hanem éppen az öreg Ferenc Jóskát! Hiába mondta neki emez koccintás előtt, koccintás közben, hogy:

– Gyerünk, gazduram, elég vót mán!

Hiába, mert az öreg nagyon neki volt szelesedve, csak maradtak.

Hogy a szavam ne felejtsem, azt is megmondom jó előre, hogy melyik ágazatbeli Ferenc Jóskáról van itt szó, nehogy valaki fejét csóválva hitetlenkedjék a mesében. Mert hej, errefelé minálunk, a Tisza mentén, akad ám Ferenc Jóska mai napiglan is – megkövetem – majd minden bokorban!

De ez a mi Ferenc Jóskánk, akiről itt beszélek, nem ám a Ferenc Jóskák aljából való Ferenc Jóska volt! Igaz, csak Furi Jóska bácsinak tisztelték a többi, ilyen-amolyan Ferenc Jóskától való megkülönböztetés miatt, meg hát ami igaz, igaz, bizony nem valami mutató vagy különösebb eszű volt, de azért negyvenegynéhány lánc ugari föld se kiskutyá! Pedig annyija volt neki, ha nem több! Aztán az a sok ló, ökör, disznó meg hummiegymás, ami vele jár!

Csak épp hogy gyerek nem volt egy darabka se. Csak ő meg a Treza néni. Akarom mondani, a Treza néni meg ő.

Még nekem is megborsószik a hátam, ha a Treza nénit emlegetem, gyerünk hát csak vissza inkább a fészemű csárdába! Az öreg, esztét veszítő Ferenc Jóskához meg az udvari emberéhez.

Az udvari ember Fákó Pali. Csak amolyan béres, Ferenc Jóska bérese már vagy négy esztendeje. De azért valójában udvari teendőket végez. Itatja a jószágot, etet, almoz, sepri az udvart. Amolyan szaladj ide, szaladj oda beosztása van. Ami előadja magát.

Jelenleg ülnie kell a gazda mellett, aki mint az eddigiekből is látható, teljesen meg van keveredve. Megtette, amit talán még soha az életében: mulat. Dorbézol, mint a herésbe szabadult jószág, amelyik beszabadulva a tiltott örömelek közé: agyonzabálja magát.

Nem mondom, megesik ez más emberrel is, ha valami különös esemény kizökkenti a rendes kerékvágásból. Mint a jelen esetben Ferenc Jóskát is.

Megesett az a ritka csoda, hogy a gabonás többet kínál a búzáért, mint amennyit Treza néni rendelkezése értelmében Jóska bátyánk kérni akart, s amint fölös örömelek között ballagtak volna visszafelé a szállásra Palival, a fészemű csárda előtt az ördög – mert csakis az lehetett – megbirizgálta a fölös pénzt a lajbizebben és... minck is aprózzam, befordultak a csárdába egy hörpenetre.

Az egy hörpenetből lett kettő, meg a csoda tudná már, mennyi, hiszen agyon van már krétázva az ajtófélfá, fölös pénz lett már az egész gabona ára, sőt, jóval fölözi már a hitel a készpénzt, Ferenc Jóska pedig, a mindig csendes, mindig józan Ferenc Jóska bácsi ott áll a csárda közepén, egész halom üvegescerép meg a földre öntött bor pocsolyájában és torka szakadtából ordítja, hogy:

*– Ecet ég és olaj ég,
Ferenc Jóska a vendég!
Ferenc Jóska berugott,
hazamenni nem tudott!*

Persze nem megy ez olyan folyékonyan nótázva, mint így, írásból! Hol inni, hol meg csuklani kell közben, hol meg az ébredő lelkiismeretű Pali szakítja félbe a mondókájával:

– Talán mehetnénk mán?!

De Palinak a közbevetésére csak egy borizű „Kuss” a válasz, esetleg egy pohár vágódik a falnak, amitől meg az öreg Tóni cigány kezében reszket meg a vonó, hogy annál keservesebb zengjen fel újra, végeszakadatlanul:

– Hogy aszongya, ecet ég és olaj ég!

A faluházáról most szállingóztak hazafelé a „bentvalósiak”. Kádár Gergő, az öreg írnok most indult egészségügyi szempontok által vezérelt sétájára, ami abból állt, hogy vagy háromszor keresztülsétált a falun, szélében és hosszában, hogy a végén, amikor elfáradt, bekukkanthasson egy pohárkára a kiskocsmák egyikébe. Rendszerint oda, ahol a hang után ítélve van is valaki. Egyrészt, mert a szólásmondás szerint csak Csonopla mélabús zenésze szokott egymagában iddogálni, másrészt meg... mit szépitgessük a dolgot, bizony, a mellett a hitvány fizetés meg kereset mellett csak jól jött, ha ilyenkor odaszólt valaki:

– Gyűjön mán ide, jedző úr, oszt dörgőjjük össze a poharat!

Ha valaki hosszú esztendőkön keresztül következetes egyformasággal csinál valamit, valamelyes ösztönösség fejlődik ki benne. Talán ez volt az oka annak, hogy az öreg írnok ma estefelé nagyobb kerülőt vett és benyitott a fészemű csárdába.

Hogy a nagy zenében észre sem vették, hát csak leült a sarkba a kis asztalhoz, és előbb hitetlen csodálkozással, majd megmosolygós felkínálkozással nézett a véres szemű részeg emberre, aki agyonrekedt hangon, de mégis teli torokból ordította a vég nélküli nótát:

*...Ferenc Jóska berugott,
hazamenni nem tudott!...*

Aztán, hogy az írnok rámeredő, mosolygós tekintetét mégis észrevette, odaszólt neki buta kábulattal, de mégis kihívó hangon:
– Mija?!

Az írnok a bentvalósiakat illető tekintélyességgel, de mosolygva fűzte tovább a szót:

– Hehehe, csak vígan, Jóska, csak vígan, hehehe!

Jóska már nemigen látott, még kevésbé hallott, és még ettől is kevesebbet gondolkodott, azért előbb földhöz csapott egy poharat, aztán furcsa logikával csak annyit felelt a szíves szóra, hogy:

– ...kuss...!

Igaz, hogy Kádár Gergő írnok úr szomjas volt, de az is igaz, hogy még így szomjasan is csak bentvalósi embernek érezte magát, akivel a „felek” a kijáró tisztelet hangján szoktak beszélni, még a kocsmában is. Ne csodálkozzék tehát azon senki, ha az írnok úr elveresedett, felállt, és szó nélkül kifordult a csárdából.

Sebaj, bent maradt Ferenc Jóska, akinek továbbra is ecet és olaj égett, aki berúgott, és nemcsak a nóta tanúsága szerint, hanem valójában is úgy berúgott, hogy hazamenni nem tudott.

Talán még a mai napig is ott fűjné a nótát, ahogy nekiindult, ha úgy hajnali három óra tájban meg nem jelenik az ajtóban egy szikár képű asszony.

Ha nem mondanám, akkor is kitalálja az, aki Ferenc Jóska tekint, hogy ez a szikár képű asszony Treza néni volt.

Nem pörölt az, még a csípőjére sem tette a kezét, mint ahogy azt holmi uras kigondolású paraszti mesékben szokták, csak mondom, megjelent az ajtóban.

Ferenc Jóska már nem juthatott el az olajig sem a nótájával, mert az ecetnél már belesavanyodott a szó, amikor az a szikár

képű asszony ránézett. Az udvari ember pedig hebegni, habogni kezdett. De nem sokat adott biz az asszony egyikükre sem, csak annyit mondott félhangosan, de keményen:

– Itt a kocsi, gyerünk!

Tóni cigány meg a Fakó Pali valóban viribus unitis tudták csak felrakni a kocsi saroglyába a levitézlett Ferenc Jóskát, a magával tehetetlen csendes embert, Furi Jóska bácsit, aki a kocsisaroglyába helyeztetvén, már csak szinte mákonyos önkívületben, de nagyon halkán mormogta:

– ...Ferenc Jóska berugott... hazamenni nem tudott...

*

Nem jártam soha a bécsi Burgban, sem mostanában, sem Ferenc József idejében, de falusi, holmi cifra etikettekkel egyáltalán nem ismerős eszem járása után igazodva úgy vélem, hogy ott Königratzról nemigen illet beszélgetni. Én bár, amilyen gyámoltalan, másnak még véteni sem tudó embernek ismerem magam, alighanem letagadtam volna, hogy hallottam valaha is róla.

Valahogy így volt ez Furiéknál is. A fészemű csárdát azelőtt sem emlegették valami nagyon, de ettől a naptól kezdve soha!

Hogy mi történt a hazaérkezéskor, mi nem, arról jobb nem beszélni. Csak úgy, sejtelem után ítélve is azt mondom, mens Isten attól minden jótét lelket!

Annyi bizonyos, hogy másnap Jóska bácsi fizetett. Itt is, ott is. A fészemű csárdában is. Szemlesürve, szóltanul, de fizetett. Még ott is, ahol nem ivott, nem tört semmit.

Már azt hitte, minden rendben van, minden elfelejtődött, amikor a kisbíró az eset után vagy egy héttel azzal állított ki a szállásra, hogy Ferenc József furi helybeli lakos rögtön jelenjék meg a faluházán, mert valami nagyon nagy baj van! De ha nagyon sietne, hát a Kádár aljegyző úr – így mondta – talán, talán még el tudná intézni.

Ferenc Jóska a fészemű csárdabeli eset óta annyira hozzászokott már a meglepetésekhez, hogy látszólag meg sem lepődött. Treza

néni éppen a városi hetipiacon volt, sok idő nem volt a gondolkodásra. Jóska bátyánk előkerítette az ünneplőst, három forintot bearakott a lajbizsebbe – többet nem talált az almáriom fiókjában –, befogott, és alig telt bele fél óra, csendes, alázatos kopogtatással benyitott Kádár Gergő írnok, akarom mondani jegyző úr szobájába.

Az apró termető, öreg írnok majd elveszett a hatalmas pulpituszal megfejtelt, kopott íróasztal megett. Hogy az öreg paraszt alázatos „adjonistennel” benyitott, szinte megnőtt apró termete, szinte megércesedett a hangja, mikor rákiabált:

– A fél akkor jön be az irodába, ha majd hívatom! Addig várjon! Jóska bácsi ijedten támolygott vissza a folyosóra.

– Nagyon hetykén mondja – morfondérozott magában –, valami különös dolognak köll lenni! De majd meglátjuk, no! – vizsgáltatta magát. – Csak ne tartson sokáig! Mert az asszony dél táján csak hazaér!

De mégis belekerült egy pipányi dohányba, míg végre kinyílt az ajtó és kiszólt az írnok:

– A fél bejöhet!

No, nyomakodott is az befelé! Aztán megállt a nagy íróasztal előtt, a sok könyv meg írás előtt és várt.

De a kis írnok csak nem szólalt meg. Letette a tollat a kezéből, lehúzta a pápaszemét egészen az orra hegyén levő bibircsókiig, és szűrő, vizsgáló tekintettel nézett a „fél” arcába. Mikor már Jóska bácsi nem állhatta tovább a nézést, akkor megszólalt síri hangon:

– Ferenc József barátom, baj van! – Aztán nyomatékkal meg is ismételte: – Nagy baj!

Az öreg, hogy valamit ő is szóljon, csak annyit mondott:

– No!?

Kádár Gergely községi írnok jegyzőhelyettesi mivoltának teljes tudatában támasztotta fejét az asztalra helyezett könyökére, és kétperces rettenetes hallgatás után szinte suttogva mondta:

– Haragszik a király...!

Amire a válasz megint csak egy ijedt „no!” volt.

– Éspedig éppen Ferenc József furi helybeli lakosra haragszik...! Erre már válasz sem érkezett.

– Itt a pecsétes írás, amelyik mondja, hogy magára haragszik, de nagyon haragszik a király!

Jóska bácsi se cleven, se holt volt már. Egész belegörnyedt a hallottakba. Valami hármat is kellett nyelnie, mire megszólalhattott erőltetett hetykeséggel:

– Osztrand hát mé! A porciót fizetem minden fertájba, katona vótam a magam idejibe... hát akkó... ízé... mi a baja velem?

Kádár jegyző úr irgalmatlanul felháborodott erre a közbeszólásra. Valami nagyot akart mondani, valami falrengetőt, de aztán hirtelen eszébe jutott valami, és torka szakadtából odaordította az öreg parasztnak.

– Kuss...!

Hát van ennek a szónak valami titkos varázsa, az már biztos. Mert Jóska bácsi újra összegörnyedt, jobb lábáról a balra nehezedett, és várta a továbbiakat.

– A hatóság kérdez, a fél válaszol! Megértette?

– Meg.

– Nahát! Az a vád, hogy kend a napokban közcsend és közrend elleni kihágás vétségébe ütköző módon viselkedvén a helybeli fészemű csárdának nevezett borkimérésben, Öfelségéről illetlen és törvénybe ütköző dalokat ordítózott az egész világ és a falu hallatára...!

Mire a vádat magában foglaló mondat végére ért az írnok, szinte belefulladt az ordításba és a nagy megbotránkozásba.

– Igen, barátom, ez a maga bűne és vétsége! Ez pedig nem gyerekjáték! Ez felségsértés! Érti?

– Igenis értem, akarom mondani, hogy nem – tört fel a szó az öregből –, mert én nem öfelsígit emlegettem a nótában, hanem csak magamat, hogy a nyovoja csapott vóna belém is, amikor bettettem a lábam!

– Ez lehet igaz is, lehet kibeszélés is! Ordította e kend az egész világ meg az egész falu füle hallatára, hogy Ferenc Jóska berúgott? Meg hogy hazamenni nem tudott? Meg hogy ecet ég neki meg olaj meg tudom is én még mit? He?!

– Ordítottam, ordítottam, de hát nem tehctek róla kérem, hogy egyfurmára szabták a nevünket!

-- Egyformára? Micsoda marha beszéd ez? Ferenc Jóskának ugyan Ferenc Jóskák mind a ketten, csak az egyik Öfelsége! Érti! Öfelsége! A másik meg csak furi! Hát ez, barátom, nagy különbség! Mert ha maga azt mondja, hogy Ferenc Jóska, a furi berúgott, olyan disznó módon, hogy hazamenni nem tudott, hanem kocsin kellett hazavitetni a feleségének, az nem baj, azt mondhatja, akár ki is doboltathatja, de csak úgy bolondjából ferencjóskázni, az nem megy, barátom! Azt meghallja más is, azt könnyen feljelentheti más is, mint ahogy meg is történt! Most itt van...!

Azzal az öreg elé tartotta a pecsétetes írást.

Az csak nézett rá, de már kifogyott a szóból, letört teljesen, mióta az írnok kimesélte csúfságát. Engedelmet se kért, leült, leroskadt az egyik üres székre.

Az írnok is leült. Megint csak nézett egy darabig szótlanul, aztán megszólalt barátságos, kenetes hangon.

– No de egy szerencséje van kendnek! Hogy hozzám került az ügye! Talán... de mondom, csak talán... még lehet segíteni valahogy, ha...

– Úgy, úgy tekintetes jedző úr, csak igazíjja el mán, ha lehet valahogy...!

– Hát ha először is kend tudja tartani a száját...

– Mán ugyancsak honne tunnám, csak nem beszélem ki!

– ...és természetesen ha vállalja az ezzel járó költségeket...!
Jóska bácsi hallgatott.

– Mert ez nem megy olyan simán! Kérvények, illetékek, bélyeg-költségek, postaköltségek, meg ez, az!

– Hát oszt mibe gyünne mégis? Számíjja ki!

Kádár Gergely nekifeküdt a számadásnak. Mormogva számított. Kivont, összeadott, talán még szorzott is. Aztán vagy ötperces számolás után fontoskodva bökte ki:

– Három forint negyvenkét krajcár, mindent beleszámítva.

– Mennyi...?! – ugrott fel a székről Furi Jóska.

– Mondom, három forint negyvenkét krajcár. Beleszámítva a kérvényt, a bélyegköltséget, az illetéket, a felzetet, a postaköltséget is. Magamnak nem is számítottam többet egy koronánál!

Furi Jóska nem szólt semmit, csak mintha kászálódni, indulni

kezdett volna. Kezébe vette kalapját, egyet lépett az ajtó felé, és azt mondta:

– Ne vegye sértve, tekintetes jedző úr, nem azé, hogy így vagy úgy, de ha már annyiba gyün, ha már ijen éktelen sok pízbe gyün, hát akkó... én nem bánom, nem is tehetek róla... de hát akkó inkább csak haragudjon Ófelsége, mer három forint negyven krajcár... amhá mégis...!

Aztán visszafordult:

– De ha a tekintetes jedző úr el bírná ócsóbban váláni, hát nem mondom, de már mégis...

Az öreg írnok újból elővette a plajbászt.

– Hát valamivel nem mondom, hogy nem lehet csökkenteni az illetéket, de így volna módosabb, illősebb! De ha... – azzal újra belefeküdt a számadásba – ...elhagynánk a felzetet, meg ha közön-séges küldeményként adnánk fel a postán, hát két forint nyolcvanból is kijönne!

– Sok – felelte kurtán, csökönyösen az öreg.

– Hát ha még most is sok, akkor nem szóltam semmit. Akkor mehet! Akkor nem is tartom tovább magamnál az aktát, hanem kiadom a szolgabírónak meg a csendőrségnek, intézzék azok. Talán majd azok olcsóbbak lesznek.

Furi Jóska visszafordult.

– Hát tudja mit? Két forint ötven, oszt le van!

– Nem lehet, leengedtem mindent, amit leengedhetek.

– No nem egísszen, tekintetes jedző úr, mer hát jó odafigyeltem, oszt lássa, a maga köccsigit, az egy koronát nem számolta bele a levonásba. No, én ingyen nem kívánhatom, de már maga is engedhet valamennyit, bár harminc krajcárt, oszt akkó epp kilepsz a két forint ötven! Nem tudom átajjába, akad-e annyi piz is nálam...

Kádár írnok úr tagadólag rázta a fejét de hallgatott. Jóska bácsi pedig a lajbizebből óvatosan kezdte leszámolni az asztalra a két forint ötven krajcárt.

A pénz láttára, hogy, hogy nem, engedékenyebb lett Kádár jegyző úr is. Egy gyors mozdulattal összesöpörte a pénzt, és csak annyit mondott félhangosan

– Aztán a száját tartsa ám kend is!

– Tán csak van eszem! – morogta vissza Ferenc Jóska, és kiballagott az ajtón.

Mikor aztán a Ferenc Jóska, a furi kocsi után felszálló por újra leülepedett, mikor már a kocsi zörgését sem lehetett hallani, Kádár Gergely írnok úr becsengette a kisbíró és kiegyenesítve alacsony természetét a nagy pulpítusú íróasztal megett, a kisbíró kezébe nyomott egy forint húsz krajcárt, és ennyit mondott neki önértzetes, méltóságteljes hangon:

– Ezt a pénzt meg vigye el István a Schönfeldnek, és mondja meg neki, hogy azt üzenem... hogy a jegyző úr azt üzeni... kár volt úgy begyulladni azért a kis pénzért, és hogy azt ugyan lehet, hogy én betegem a lábam még egyszer a kocsmájába! A szemtelen!

